

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra divadelních, filmových a mediálních studií

Magisterská diplomová práce

Současná uvedení baletu Labutí jezero na českých jevištích

Current production of the ballet performance Swan Lake on the Czech stages

Autor: Bc. Zuzana Rodová

Obor: Teorie a dějiny dramatických umění

Odborný vedoucí: Mgr. Andrea Hanáčková, Ph.D.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci zpracovala samostatně, pouze za pomoci uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci, 9. dubna 2014.

.....
Zuzana Rodová

Chtěla bych poděkovat vedoucí své práce Mgr. Andree Hanáčkové Ph.D. za odbornou konzultaci a podmětné připomínky. Za možnost zapůjčení videozáznamů *Labutích jezer* děkuji šesti choreografům. Můj obrovský dík patří i jedné vážené paní, která bydlí ve Vranově u Brna. Děkuji také příteli Ondrovi, který byl se mnou při mém studiu vždy trpělivý, a rodičům, kteří mě neustále podporovali.

OBSAH

ÚVOD A METODOLOGIE	5
1. PŘEHLED LITERATURY A PRAMENŮ	9
2. BALET LABUTÍ JEZERO	15
2.1. Krátký exkurz do historie Labutího jezera	15
2.2. Kanonické nastudování Labutího jezera z roku 1895	21
2.3. Komparace literární předlohy a moskevského uvedení z roku 1895	25
2.4. Dřívější a současné verze inscenace Labutího jezera v zahraničí	31
2.5. Historie inscenování Labutího jezera u nás	36
3. SOUČASNÝ STAV BALETNÍCH SOUBORŮ A JEDNOTLIVÁ NASTUDOVÁNÍ LABUTÍHO JEZERA U NÁS	39
3.1. „Poeticko empírové“ Labutí jezero v Janáčkově divadle	42
3.2. „Pohádkové“ Labutí jezero ve Státní opeře Praha	51
3.3. „Karlštejnské“ Labutí jezero v Národním divadle Praha	60
3.4. „Barokní“ Labutí jezero v Moravském divadle Olomouc	69
3.5. „Expresionistické“ Labutí jezero v Severočeském divadle opery a baletu Ústí nad Labem ...	78
3.6. „Secesní“ Labutí jezero v Divadle Antonína Dvořáka Ostrava	88
4. KRITICKÉ OHLASY ANALYZOVANÝCH LABUTÍCH JEZER	98
5. KOMPARACE ANALYZOVANÝCH LABUTÍCH JEZER	103
ZÁVĚR	111
ANOTACE	114
ANOTATION	115
LITERATURA	116
PRAMENY	118
A) Divadelní programy	118
B) Představení baletních inscenací	119
C) Záznamy inscenací	119
D) Noviny a časopisy	120
E) Internetové zdroje	123
PŘÍLOHY	134
A) Seznam	134
B) Obrazové přílohy	137

„To ideální Labutí jezero nosí každý z nás jen ve své hlavě a na jevišti ho zřejmě nikdy neuvidí.“¹

Miro Zolan

ÚVOD A METODOLOGIE

Záměrem předkládané magisterské diplomové práce *Současná uvedení baletu Labutí jezero na českých jevištích* je podat obraz fenoménu, kterému není věnován dostatečný prostor v české taneční odborné literatuře. Klasické baletní inscenace se nachází v repertoáru všech velkých divadel nejen v České republice. Mezi nimi vyniká právě *Labutí jezero*, které patří k nejhranějším dílům vůbec. Velký podíl na tomto úspěchu má choreografie a hudba Petra Iljiče Čajkovského. Za mnoho let své existence se *Labutí jezero* stalo dokonce synonymem pro balet. Téma *Labutího jezera* a jeho variace, či pouhé odkazy se objevují ve všech uměních, od malířství až po filmová zpracování. V posledních letech se o propagaci tohoto baletu nezáměrně postaral americký film *Černá labuť* (*Black Swan*, 2010) v režii Darrena Aronofskyho. Za ztvárnění hlavní role herečka Natalie Portman obdržela prestižní cenu Oscara. Úspěšnost tohoto snímku zaujala filmové fanoušky a diváky, často se ani o balet nezajímající, a nalákala je do mnoha divadel po celém světě. Z tohoto filmového úspěchu těží například i nedávno uvedená česká inscenace *Labutího jezera* v Moravském divadle Olomouc.

K volbě tématu mne přivedlo hned několik aspektů. Prvním z nich byl zájem o dějiny tance, na které se soustředím už od dob studia na střední škole Taneční centrum Praha. Svou bakalářskou diplomovou práci jsem věnovala poslední umělecké etapě tanečnicka, choreografa a baletního mistra Joe Jenčíka. Rozhodla jsem se, že se ve své magisterské diplomové práci opět zaměřím na tanec. Nemalý podíl na výběru této tematiky má zajisté i moje dlouholetá taneční praxe. Důležitým impulzem byla rovněž možnost

¹ KAZÁROVÁ, Helena. Labutí jezero v empírovém rouše. *Taneční listy* 37, 2000, č. 2, s. 4. Miro Zolan vlastním jménem Miroslav Zlochovský se narodil 10. prosince 1922 v Praze. Byl členem baletního sboru a pak i sólistou pražského Národního divadla, brněnského Zemského divadla. V období 1941/1945 působil v Essenu a ve Vídni. Po druhé světové válce odešel do zahraničí. Tančil v mnoha zahraničních divadlech: v londýnském International Ballet, v Ballet Rambert, v Melbourne v Borovansky Ballet, v londýnském Sadler's Wells. Od 50. let 20. století působil jako pedagog v Royal Ballet School, v letech 1957/1959 byl baletním mistrem kanadského Royal Winnipeg Ballet. Roku 1960 založil baletní soubor v Teheránu. Jako choreograf a pedagog pracoval mj. v Mexickém klasickém baletu, Filipinském baletu, Římě a Neapoli. ¹ Autor neuveden. Miroslav Zlochovský [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 28. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/Dokument.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=4319&pn=456affcf402-4000-aaff-c11223344aaa>.

vidět analyzované inscenace na repertoáru divadel a několikrát je shlédnout. Dalším faktorem pro výběr tohoto tématu byla moje zvědavost - velice mne totiž zajímá stav baletních souborů tuzemských divadel. Téma svého bádání jsem postupně zúžila na jediné dílo hojně se objevující na českých scénách i v zahraničí.

Na inscenaci *Labutího jezera* mě přitahuje mnoho aspektů. Jednak sbory labutí, které v originále čítají třicet dva tanečnic a svými variacemi plnými póz vytvářejí na jevišti různé obrazce. Pohádkovost těchto obrazů dotváří bělostné baleríny a často používané modré svícení. Další výrazným prvkem je hlavní role rozdělená do dvou postav, Odetty a Odilie. Právě ony se odlišují jak charakterem choreografie, tak i celkovým výrazem těla. Jejich baletní technika se skládá z lehkosti provedení těžkých variací a z každého jejich výrazu. Vkusná a žánrově rozmanitá hudba Čajkovského dopomohla k celosvětové proslulosti tohoto díla. Hudba *Labutího jezera* umožňuje různé charakterové variace, nejen labutí tanec, ale i Maďarský, Polský či Španělský tanec a mnoho dalších.

Cílem mé práce je ucelená analýza na základě rozboru šesti inscenací postihujících dnešní způsoby a praxi uvádění *Labutího jezera* v České republice. Pomocí komparativní metody popíši rozdílnost složek tanečních děl, s přihlédnutím k praxi v uvádění *Labutího jezera* v zahraničí. Každou inscenaci zařadím do kontextu taneční dramaturgie daného divadla. Zmapuji kritické a divácké ohlasy. Práce řadí analyzované inscenace podle dne premiéry od „nejstarší“ po „nejmladší“.

Ve fázi heuristického sběru materiálu, bylo nutné prozkoumat různé oblasti, které vnímám jako pomocné k bádání a k výsledné sumarizaci. Nejprve jsem vyhledala informace týkající se vzniku *Labutího jezera* v Rusku. Důležité bylo i seznámit se s kontextem vývoje u nás a v zahraničí. Tato badatelská činnost měla za cíl zjistit co nejpřesnější obraz prvních inscenací, ze kterých vycházejí dnešní uvedení *Labutího jezera*. Zjištěné informace ukáží různé způsoby interpretace.

Labutí jezero se v divadelní sezoně 2013/2014 uvádí v šesti divadlech v České republice. Každý inscenační tým interpretuje předlohu jiným způsobem. Jednak díky tomu, že se nachází v jiném kraji s odlišně vychovaným publikem, jednak se ale také inscenační tým a baletní soubor může skládat i z umělců z různých zemí, kteří většinou prošli odlišnými tanečními školami.

V první kapitole se budu věnovat kritice literatury a pramenům. Také popíši metodologii, kterou používám ve své práci.

Ve druhé kapitole prozkoumám vznik a vývoj *Labutího jezera* v zahraničí. Nejprve analyzuji první uvedení (1877) a plynule přejdu až k původnímu uvedení (1895). V další podkapitole popíši první libreto společně s rozpisem hudebních a tanečních čísel. Následně se zaměřím i na další významná zahraniční provedení, která přispěla k rozvoji tohoto baletu jak po choreografické, hudební, tak i dějové stránce. Budu pracovat hlavně se záznamy *Labutího jezera*, které jsou dostupné v Institutu umění-Divadelním ústavu v Praze, nebo na webových stránkách. Díky těmto zahraničním inscenacím bude možné porovnávat zahraniční a české taneční výkony, režijní a scénografické pojetí. První uvedení a další významná zahraniční provedení *Labutího jezera* mají v kontextu magisterské diplomové práce funkci komparativní, pomohou v hodnocení a v analýze českých *Labutích jezer*. Nejsou těžištěm práce a výčet rozhodně nelze považovat za úplný. Mohou mimo jiné ukázat, do jakých často bizarních spojení se téma a popularita baletu *Labutí jezero* dostává.

Jedním z pozoruhodných experimentů bylo například uvedení *Labutího jezera* v režii a choreografii Matthewa Bourna, který ho aktualizoval a převedl do mužského světa. Tuto inscenaci mohli diváci zhlédnout v Londýně, Los Angeles a v New Yorku. Nejednalo se o lascivní převlékání mužů do labutích kostýmů, ale balet nesl morální poselství - problém registrovaného partnerství, připomínal význam slova láska k bližnímu a tolerance.² Oproti tomu na různých firemních večírcích a na oslavách narozenin muži často podprůměrně parodují právě klasické variace, zejména *Pas de quatre*, s doprovodem Čajkovského hudby.

V poslední podkapitole se zaměřím na historii a tradici *Labutího jezera* v Čechách. Sumarizace inscenací od počátků až po rok 2014 poukáže na možnosti dodržování tradiční verze či nové interpretace. Cílem této kapitoly bude souhrn faktografických informací a přehled, který přispěje k pochopení níže analyzovaných šesti inscenací.

Těžištěm této magisterské diplomové práce je třetí kapitola, obsahující šest rozborů českých *Labutích jezer*. V úvodu kapitoly bude věnován prostor změnám, jež nastaly po roce 1989. V každé analýze nejprve představím samotné divadlo a jeho dramaturgický plán. V poznámkách pod čarou se zaměřím na umělecký život choreografů, režisérů, scénografů daných inscenací. Hlavní a vedlejší postavy v baletní inscenaci mají několik alternací a je nad rámec možností této práce charakterizovat jednotlivé taneční výkony.

² BOČEK, Pavel. *Labutí jezero na Broadwai : výzva k sexuální toleranci*, Mladá fronta Dnes 9, 1998, č. 256, s. 17.

Důvodem je také skutečnost, že balet *Labutí jezero* bývá na repertoáru divadel i několik let a v tu dobu se v něm vystřídá množství tanečníků, nevyjímaje tanečníky zahraniční. Tuto kritickou analýzu záměrně vynechám. U každého z baletů budou pojednány jednotlivé složky. Svůj osobní názor a hodnocení, jak daný tvar funguje v souladu s jednotlivými složkami a formálně-obsahovými proměnami uvedu, až v páté kapitole.

Ve čtvrté kapitole vyhodnotím kritické ohlasy analyzovaných inscenací. Výčet recenzí bude asi neúplný, protože jsem osobně nebyla v archivech ostravského a ústeckého baletu, tudíž mi mohl uniknout některý časopisecký článek.

V páté kapitole sumarizuji zjištěné poznatky a na základě komparatistiky vyhodnotím českou praxi v uvádění baletu *Labutí jezero*. Poukáži na podobné či rozdílné postupy a společné a odlišné prvky.

V popisu choreografií, v názvu variací a v názvu baletů budu používat odborné francouzské výrazy. Baletní termíny nebudu překládat, poněvadž i u nás se běžně používá francouzské názvosloví. Svou znalost této terminologie budu konfrontovat s odborným tanečním slovníkem Jana Reye *Baletní slovníček* a s teoretickými statěmi v recenzích *Tanečních listů*.

Smyslem této magisterské diplomové práce je snaha o teoretické a historické zdokumentování českých verzí *Labutích jezer*. Chci poukázat na možnost, jak popsat choreografii klasického baletu. Tato práce by mohla vzbudit zájem o psaní baletních kritických recenzí, který v českém kontextu schází. Jedním z hlavních cílů je poznání choreografické a dějové verze, kterou vytvořil Marius Petipa se Lvem Ivanovem.

1. PŘEHLED LITERATURY A PRAMENŮ

Východiskem pro zkoumání výše zmíněných tezí se pro mne staly především české odborné knihy tanečních teatrologů a kritiků. Tyto publikace jsem vyhledala v mnoha českých knihovnách - v Moravské zemské knihovně v Brně, v knihovně Institutu umění- Divadelním ústavu, v knihovně Univerzity Palackého v Olomouci, v knihovně Hudební a taneční fakulty Akademie múzických umění. Opravdu mimořádně přínosné publikace se nachází v zahraničí. Několik jsem jich objevila v pařížských knihovnách.

Úvodní české publikace shrnující vývoj tance, se kterými jsem při výzkumu pracovala, abych si ozřejmila, co všechno předcházelo *Labutímu jezeru*, byla zejména kniha Boženy Brodské *Vybrané kapitoly z dějin baletu*, kde autorka detailně popisuje vývoj evropského baletu od renesance po preromantismus. Božena Brodská společně s Vladimírem Vašutem doplnili tuto historii publikací *Svět tance a baletu*, kde se nachází informace o vzniku baletu, libretu a o *Labutím jezeře*.

České odborné knihy nevěnují *Labutímu jezeru* dostatek prostoru. Častokráte jsou to pouhé citace citací. Zajímavé historické informace o historii tohoto díla se nachází v českých i zahraničních divadelních programech jednotlivých inscenací. Během letního pobytu v Paříži jsem navštívila knihovnu Bibliothèque nationale de France. Tento obrovský komplex se skládá z šesti knihoven umístěných různě po Paříži. Publikace a divadelní programy popisující dějiny baletu a historii *Labutího jezera* se nachází v knihovnách Site François-Mitterrand, Bibliothèque-musée de l'Opéra a v Site-Richelieu-Louvois. V pařížských knihovnách jsem si vypůjčila a oskenovala programy *Labutích jezer* inscenovaných v pařížských divadlech. V programu sepsaném Laurem Guilbertem, *Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris* jsem našla dokonce detailní rozpis scén a hudby prvního moskevského uvedení. V ostatních programech jsem si ověřila děj a historii prvních *Labutích jezer*. Francouzské baletní programy jsou ve srovnání s českými velice podrobné. Obsahují životopisy autorů a věnují se hudební i choreografické složce a historii samotného baletu. Představují různá uvedení a první nastudování dokládají fotografiemi. Dalším zdrojem informací byla francouzská kniha Sylviane Mossé *Les ballets : plaisir de voir*, kde jsem se inspirovala žánrovým dělením klasických baletů. Pracovala jsem s anglickými publikacemi. Informačně hutné jsou knihy od britského spisovatele a

tanečního historika Cyrila Beaumonta. Pohled na dějiny *Labutího jezera* by byl bez těchto publikací a divadelních programů velice zkreslený a neúplný.

Významná kniha Vladimíra Petroviče Begičeva *Labutí jezero: Velký balet o čtyřech dějstvích* se nachází v archivu Institutu umění-Divadelním ústavu. Je to původní libreto, které vyšlo před moskevskou premiérou a v českém překladu z roku 1922. Tato publikace dokazuje, že první inscenátoři podnikli velký krok a zasáhli do složitého děje, ve kterém se objevuje mnoho postav a samotný děj je pro baletní inscenaci velmi komplikovaný.

Informace o české taneční historii jsem našla v odborné publikaci Boženy Brodské *Nástin dějin baletu v Čechách do roku 1918*. Pro tuto práci byla velice užitečná její kapitola o baletu *Národního divadla* popisující stav a repertoár baletu.

Velké množství informací o obsahu, historii a současném uvádění *Labutího jezera* se nachází v jedné z kapitol obsáhlé knihy *Balet a jeho repertoár* Olgy Ambruzové, ve které volně navazuje na své předešlé dílo *Balet a jeho osobnosti* (1999). Autorka dle vlastního uvážení vybrala a analyzovala ty balety, „které kvalitou hudebního doprovodu, technickou i hereckou náročností tance, dějovou zápletkou, nákladnou výpravou a vysokou světovou reprízovostí dokazují, že jsou nejcennějším dědictvím v oblasti tanečního umění uchovaného pro další generace“³.

Bakalářská diplomová práce Adély Pollertové *Balety P. I. Čajkovského v Neumeierově podání* je především subjektivně podanou prací na základě osobních praktických zkušeností. Autorka ji nedostatečně opřela o odborné publikace. Spíše mne zaujala její tabulka, v níž porovnála taneční čísla původního *Labutího jezera* a Neumeierovy verze.

Zdrojem pro mne byly i bakalářská a magisterská diplomová práce Miriam Hasíkové, která se v nich zaměřila na historii olomouckého baletu ve dvou obdobích. Nejprve se věnovala časovému úseku (1959 - 1977) a pak (1993 – 2010). V magisterské diplomové práci popsala stručnou historii *Labutího jezera*, kde mě zaujala informace týkající se originální verze. „*Labutí jezero* jako celovečerní balet byl poprvé proveden až roku 1934 v Londýně, kam Nicholas Sergeyev přenesl co nejuvěrnější Petipovu–Ivanovu originální verzi. [...] Ke kompletní originální verzi samozřejmě chyběly podklady, choreografové vycházeli kromě psaného materiálu i z toho, co si tanečníci z generace na generaci předávali, z čehož vznikl tvar poznamenaný mnoha subjektivními prvky. V našich

³ AMBRUZOVÁ, Olga. *Balet a jeho repertoár*. 1. vyd. Praha : JUDr. Vladimír Ambruz, 2001, s. 5.

divadlech se takzvaná původní verze objevila po druhé světové válce několikrát – Praha 1963 a 1982, Brno 1976 a 1984, Ústí nad Labem 1999.“⁴ Stejnou informaci jsem si ověřila v jednom pařížském divadelním programu.⁵ Další informace jsem čerpala z magisterských diplomových prací dvou autorek Kateřiny Lahodové a Evy Hanákové, které popisují historický stav brněnského baletu.

Moje magisterská diplomová práce vychází i z knih, které se nevěnují *Labutímu jezeru*, ale tanci obecně. V publikaci *Tělo a tanec* se Václav Janeček zabývá různými tanečními tématy. Jednu z kapitol věnoval baletní koncepci Mariuse Petipy. Upozorňuje na fakt, že ještě nikdo nenapsal kompletní a ucelenou monografii tohoto Francouze a geniálního představitele ruského baletního umění. V první kapitole sborníku *Stopy tance. Taneční prameny a jejich interpretace* Dorota Gremlicová teoreticky sumarizovala a roztřídila povahu tanečních pramenů. Její text byl pro mě inspirativní, protože jsem využila její metodu pro roztřídění pramenů. Andrej Halász v knize *Analýza a syntéza tanečního duetu* sleduje problematiku současné baletní tvorby, její interpretaci a dynamiku. Zajímavá kapitola Daniely Zilvarové v díle *Tanec a společnost* zkoumá taneční publikum Národního divadla a Divadla Ponec.⁶

Primárním a důležitým pramenem pro analýzu baletů se staly videozáznamy jednotlivých představení. Nejsnadněji dostupné jsou záznamy *Labutích jezer* z Národního divadla a Státní opery, lze je získat v Archivu Národního divadla. Také záznam brněnského *Labutího jezera* je dostupný v Archivu Národního divadla Brno. S ostatními nahrávkami to bylo velice obtížné.

Neměla jsem k dispozici hudební partitury analyzovaných baletních nastudování. Rozeznávám jednotlivé skladby podle sluchu, dále si je ověřuji záznamem skladeb uveřejněných na webových stránkách youtube.com.⁷

⁴ HASÍKOVÁ, Miriam. *Baletní soubor olomouckého divadla v letech 1993 - 2010*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzita Palackého, Olomouc : Univerzita Palackého, 2013, s 59.

⁵ GUILBERT, Laure. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 2002, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 38.

⁶ Autorka provedla průzkum pomocí dotazníků a ve své práci došla k zajímavým závěrům. Jako například, že návštěvníci Národního divadla za jeden rok navštíví představení opery, činohry, muzikálu či koncert vážné hudby. Oproti tomu respondenti z Divadla Ponec zajdou raději do muzea či kina. Ženy hodnotí balet jako srozumitelný, zajímavý a jim blízký. Muži naopak balet často vidí jako nesrozumitelný a spíše nudný. WERNEROVÁ, Blanka. *Tanec a společnost*. 1. vyd. Praha : AMU, 2009, s.118-129.

⁷ DumbWaiters. *Pyotr Ilyich Tchaikovsky* [online]. youtube.com [cit. 1. 11. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://www.youtube.com/playlist?list=PL29745CBC5FCF10AA>>.

Pracuji i s dalšími prameny, jako jsou divadelní programy, tiskové zprávy a divadelní cedule. Tyto materiály jsem našla v Institutu umění-Divadelním ústavu nebo přímo v archivech jednotlivých divadel.

Analýzy inscenací vycházejí také z časopiseckých a internetových recenzí. Pro taneční historii a tuto práci jsou důležité hlavně články Vladimíra Vašuta, Heleny Kazárové, Romana Vaška a nejznámější taneční kritičky Niny Vangely.

Při badatelské činnosti se mně v Moravské zemské knihovně v Brně podařilo najít zajímavé periodikum *Dalibor*, které vyšlo roku 1888. Uvnitř je článek popisující představení jednoaktového baletu *Labutí jezero*, které v Praze v témže roce dirigoval sám Čajkovskij. Tento pramen zatím žádná jiná odborná publikace necitovala.

Recenzní časopisecké články analyzovaných baletů jsem našla ke všem inscenacím kromě ostravského uvedení. Bohužel ani ve webovém katalogu Institutu umění-Divadelním ústavu nejsou odkazy na recenze ostravského tisku.

Další články, postihující nejen taneční kritiku, historii, ale i různé filozofické úvahy, jsem objevila převážně v *Tanečních listech* a v *Taneční zóně*. V oblasti propagace a zpětné vazby jsou klasický balet a současný tanec v České republice uměleckými druhy, které stojí na okraji zájmu. V nejznámějším periodiku, v *Divadelních novinách*, se o tanci píše minimálně. Česká veřejnost nemá mnoho možností, kde se o tanečním umění něco víc dozvědět. Pro každý umělecký druh je nezbytná reflexe, dokumentace a zpětná kritická vazba. Ta ale českému tanci schází. Přitom už od třicátých let 20. století vycházely *Taneční listy*, které se staly důležitým pramenem pro tuto magisterskou diplomovou práci. Bohužel toto periodikum zaniklo s rokem 2003. Jediným odborným časopisem na českém trhu je dnes *Taneční zóna*, dříve *Taneční sezóna*, vycházející od roku 1997. Tato revue současného tance vychází čtvrtletně, zabývá se převážně současným tancem a tanečním divadlem a jejich přesahem do dalších uměleckých oblastí.⁸ Existuje ještě sdružení *Taneční aktuality* o. s., které podává aktuální informace prostřednictvím internetového portálu o amatérské i profesionální taneční scéně a popularizuje umění.⁹ Toto sdružení vydává i ročenky, ve kterých jsou otištěny některé recenze a další žánry, jako například rozhovory s umělci. *Taneční aktuality* a *Taneční zóna* nepokryjí obrovskou propast v dokumentaci, vzdělávání a kritice, která nastala se zánikem *Tanečních listů*.

⁸ Autor neuveden. *O časopisu* [online]. tanecnizona.cz [cit. 3. 6. 2013]. Dostupné z WWW: <http://www.tanecnizona.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=46>.

⁹ Autor neuveden. *Taneční aktuality o. s.* [online]. tanecniaktuality.cz [cit. 3. 6. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://www.tanecniaktuality.cz/o-nas-kontakt/o-nas/kdo-jsme/>>.

Tato nepříznivá situace pramení i z personálního problému, protože průměr absolventů oboru taneční věda *Hudební a taneční fakulty Akademie múzických umění* činí zhruba dva studenti za rok.¹⁰ O tanci většinou píší redaktoři neznalí taneční terminologie a historie. Na vysokých školách s divadelním oborem se taneční inscenace, historie a teorie přehlíží. Absolventi mají špatné nebo téměř žádné znalosti tohoto umění.

Nepříznivý stav panuje i v odborných publikacích. Schází knihy popisující historický vývoj a současný stav tanečního umění. Dokonce český výklad dějin tance může být zkreslený, jelikož autorem je většinou Božena Brodská nebo její spolupracovnice Dorota Gremlicová či Vladimír Vašut. Tato pražská trojice tanečních historiků zformovala dějiny evropského a českého baletu pro české čtenáře a nemá v českém kontextu oponenta ani konkurenta.

Chybí i odborné reflektování současného stavu klasického tance a současného moderního tance. Schází monografie představující významné zahraniční a české osobnosti této taneční sféry. Aspoň malým významným počinem pro moderní tanec bylo vydání *Čítanky světové choreografie 20. století*, jež slouží jako učebnicový text pro studenty pražské konzervatoře Duncan centre.¹¹ Chvályhodné je, že vyšla i první slovníková publikace *Český taneční slovník*¹², který ale obsahuje nepřesné a zkratkovité informace, které spíše matou, než by čtenářům pomáhaly. Na slovníku se podílelo mnoho autorů, čítající až padesát pět jmen. Ale pod jednotlivými hesly není podepsán autor. Slovník je určen čtenáři s jistou zkušeností, proto by bylo dobré vědět, kdo co napsal i do pozdějších citací. Taneční teoretik a kritik Roman Vašek našel ve slovníku mnoho chyb a překlepů. Jeho recenze *Českého tanečního slovníku* se objevila v *Divadelní revue*.¹³

Pokud jde o tanec po roce 1989, nedávno byla vydána publikace *Tanec v České republice*, kde se kolektiv autorů věnuje definici, historii, financování, legislativě, sociální problematice, školství a reflexi oboru.¹⁴ Autoři dílčích studií se pokusili zachytit a

¹⁰ NÁVRATOVÁ, Jana, VAŠEK, Roman. *Taneční průzkum 2007 vyhodnocení : příloha publikace Tanec v České republice*. 1. vyd. Praha : Institut umění - Divadelní ústav, 2010, s. 47.

¹¹ PETIŠKOVÁ, Ladislava, VANGELI, Nina. *Čítanka světové choreografie 20. století : studijní texty Konzervatoře Duncan Centre*. 1. vyd. Praha : Konzervatoř Duncan Centre, 2005, 207 s. ISBN 80-239-6412-7.

¹² HOLEŇOVÁ, Jana. *Český taneční slovník : tanec, balet, pantomima*. 1. vyd. Praha : Divadelní ústav, 2001, 381 s. ISBN 80-7008-112-0.

¹³ VAŠEK, Roman. *První český taneční slovník* [online]. host.divadlo.cz [cit. 23. 12. 2013]. Dostupné z WWW: <http://host.divadlo.cz/art/clanek.asp?id=1370>.

¹⁴ NÁVRATOVÁ, Jana, VAŠEK, Roman, BOHUTÍNSKÁ, Jana. *Tanec v České republice : definice, historie, financování, legislativa, sociální problematika, školství, reflexe oboru*. 1. vyd. Praha : Institut umění - Divadelní ústav, 2010, 239 s. ISBN 978-80-7008-241-6.

charakterizovat tanec v České republice po roce 1989. Tato kniha aspoň trochu zaplnila jednu z mezer, kterou má česká taneční literatura.

Zastřešující informace o baletních souborech jsem našla na webových stránkách divadel. Webové stránky obsahují stručnou historii divadel, občas odkazy na recenze a fotografie, které jsou součástí přílohy této práce.

S pomocí výše zmíněné literatury, pramenů jsem napsala magisterskou diplomovou práci, která mapuje současný stav baletní praxe v České republice.

2. BALET LABUTÍ JEZERO

Labutí jezero patří k nejznámějším baletním inscenacím, ačkoliv jeho první uvedení v režii Čecha Václava Reisingera sklidilo negativní ohlas u kritiků. Teprve Marius Petipa s Lvem Ivanovem se zasloužili o choreografickou verzi, která je uváděna na scénách až dodnes. Popularita tohoto díla je záležitostí hlavně druhé poloviny 20 a začátku 21. století.

2.1. Krátký exkurz do historie *Labutího jezera*

Hudbu k *Labutímu jezeru* zkomponoval světový hudební skladatel Petr Iljič Čajkovskij¹⁵. Důležitým faktorem bylo pro něj přátelství s umělci carských divadel, mimo jiné i s Vladimírem Petrovičem Begičevem¹⁶. Stalo se tak už roku 1866, kdy Čajkovskij začal pracovat jako učitel hudby na nově otevřené moskevské konzervatoři. Spolu s Vladimírem Petrovičem Begičevem a dalšími umělci v červnu roku 1868 odjel na tříměsíční turné po západní Evropě. Cestovali kolem Rýna, navštívili velkolepá evropská města, Paříž a Berlín. Z této cesty se v Rusku traduje legenda, že právě tehdy vznikl koncept *Labutího jezera*, jelikož se Čajkovskij s Begičevem mohli inspirovat romantickými hrady a krajinou lemující břehy Rýna.¹⁷

Dalším inspiračním východiskem mohla být Kamenka. Zde, v letním sídle jeho sestry Alexandry Ilyinishny, Čajkovskij trávil často letní dovolenou. Pro pobavení dětí Alexandry skládal kratičké divadelní produkce. Právě synovec Ivan Lvovich si později vzpomněl, že

¹⁵ Petr Iljič Čajkovskij (1840-1893), nejprve studoval v Petrohradě práva. Ke studii hudby a tvůrčí práci se dostal celkem pozdě ve 22 letech. Finančně ho podporovala mecenáška paní von Meck, ale nikdy se s ní nesešel. Jeho tvorba je všestranná. Komponoval písně, složité vokální skladby, komorní skladby, symfonické orchestrální koncerty, symfonické básně, opery a nakonec i balety *Labutí jezero* (1875-1876), *Spící krasavice* (1889-1890), *Louskáček* (1891-1892). Také jeho instrumentální koncerty se stávají, pro svou melodickou hloubku, velmi často inspirací pro jevištní baletní provedení. Petr Iljič Čajkovskij za svého života hodně cestoval, jezdil na koncertní turné, nebo v zahraničí skládal hudbu. Byl oceněn čestným doktorátem univerzity v Cambridge a stal se dokonce i členem Akademie v Paříži. BRODSKÁ, Božena a Vladimír VAŠUT. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 85-86.

¹⁶ Vladimír Petrovič Begičev (1828-1891), pocházel ze starého šlechtického rodu. Studoval univerzitu v Moskvě, působil nejprve ve Státní komoře pak ve vrchní správě Císařských moskevských divadel. Napsal velké množství divadelních her, v některých i sám vystupoval. BEAUMONT, Cyril. *The ballet called Swan lake*. London, 1952, s. 10.

¹⁷ Tamtéž, s. 10.

už roku 1871 jeho strýc složil kratičké *Labutí jezero*, a že stejnou hudební melodii uslyšel v inscenaci *Labutího jezera* z roku 1877.¹⁸

Čajkovskij první baletní práci zkomponoval už roku 1870, kdy začal pracovat na žádost ředitelství moskevských divadel na hudbě k baletu *Sandrilion*. Avšak z této práce sešlo a nám se nedochovaly žádné poznámky.¹⁹

Komponování *Labutího jezera* zabralo necelý rok, tento fakt dokládá dopis z roku 1875, který Čajkovskij adresoval Nikolaji Andrejeviči Rimskému Korsakovovi. Píše v něm, že byl pověřen ředitelem opery, aby složil hudbu k *Labutímu jezeru*. Skladatel tuto nabídku přijal částečně proto, že potřeboval peníze a částečně i proto, že si chtěl vyzkoušet kompozici pro balet.²⁰ *Labutí jezero* komponoval mezi lety 1875 až 1876 na objednávku carských divadel a dostal za něj 800 rublů.²¹ Božena Brodská tvrdí, že byl pověřen tehdejším dramaturgem moskevského Velkého divadla Vladimírem Petrovičem Begičevem.²²

Partitura *Labutího jezera* je bohatá, obsahuje pravidelné klasické postupy, ale i neklasické sekvence evokující charakter různých kultur a národů. Jejich specifický rys se objevuje v rytmu a v melodii. Partitura je považována za mimořádně celistvou, jelikož se v ní opakují stejná témata. Například hudba na oslavě Prince je identická s první polovinou druhého dějství. Valčík labutí má stejnou formu jako společný tanec ve druhém dějství. V baletu jsou snadno rozeznatelné pasáže, které se ve čtyřech dějstvích několikrát opakují, pouze se lehce obměňuje jejich melodie, a tím se hudba stává dramatičtější. Téma labutí, zakončující první a druhé dějství, se objevuje v rytmu a tónu třetího dějství. Čajkovskij zapojil oblíbené metody, jež se tehdy používaly v symfonické hudbě a v opeře. Jedná se o rozlišování zvuků hlavních a vedlejších v závislosti na psychologii postav a na situacích.²³

V romantickém námětu *Labutího jezera* se prolínají fantastické a reálné prvky. Skladatel zakletou labuť a nadpřirozené síly pojal jako reálné postavy a zhudebnil je stejně jako osoby realistické. „To je patrné již ve vlastním tematickém základu, kdy mu např. labutí téma splývá s tématem dívky Odetty jako člověka i s tématem její a princovy lásky,

¹⁸ BEAUMONT, Cyril. *The ballet called Swan lake*. London, 1952, s. 10.

¹⁹ SMOLKA, Jaroslav. *Labutí jezero: balet o čtyřech dějstvích*. Praha : Supraphon, 1958, nečíslováno.

²⁰ BEAUMONT, Cyril. *Complete book of ballets*. London: Putnam, 1951, s. 542.

²¹ SMOLKA, Jaroslav. *Labutí jezero: balet o čtyřech dějstvích*. Praha : Supraphon, 1958, nečíslováno.

²² BRODSKÁ, Božena a Vladimír VAŠUT. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 88.

²³ LE BOURHIS, Jousseleine. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 29.

jakož i v celé výstavbě díla.²⁴ Tento skladatelův princip umožnil pravdivě a psychologicky zhudebnit celý příběh. S fantastickými prvky stejně pracoval i William Shakespeare ve svých tragédiích, Bedřich Smetana v *Čertově stěně* a Antonín Dvořák v *Rusalce*.²⁵

Balet *Labutí jezero* je adaptací německé povídky *Labutí rybník*, jež se nachází ve sbírce německých národních pohádek Johana Karla Augusta Musäuse nazvaný *Uloupený závoj*.²⁶ Tato povídka sahá svou tematikou až do mýtů, neboť tehdy byla labuť vnímána jako posvátný pták. Také děj se odehrává na posvátném místě, za které bylo považováno labutí jezero.²⁷ Balet vypráví o dívce, jež se proměňuje v labuť a hlavní postavou tu není princ, ale jeho přítel Benno.

Samotný námět proměny dívky v labuť a jednotlivé prvky příběhu odkazují k různým mytologickým příběhům staré Indie (*Urvasi a Pururavas*), antického Řecka (*Cycnus*), staré Rusi (*Sladký Michail Ivanovič zvaný Poutník*) a ke keltským příběhům (*Legenda o dětech krále Lira*). Podobná tematika se objevuje v pohádkách Hanse Christiana Andersena *Dcera krále bažin*. Také Alexander Sergejevič Puškin napsal labutí příběh *Pohádka o caru Saltánovi, o jeho synu, slavném a mohutném bohatýru Vítu Saltánoviči a o čarokrásné carevně Labuti*.²⁸

K prvnímu provedení *Labutího jezera* došlo 20. února 1877 v moskevském Velkém divadle v choreografii Václava Reisingera²⁹. Výpravu navrhli tři scénografové Ivan Shangin (první dějství), Karl Valts (třetí a čtvrté dějství), Karl Gropius (třetí dějství), kostýmy H. Simone a A. Vormenko.³⁰ První Odettu a Odilii tančila tehdy třiceti tříletá Pelagia Karpakova³¹. Prince ztvárnil Victor Gillert a Rothbarta Sergej Sokolov³².

²⁴ SMOLKA, Jaroslav. *Labutí jezero: balet o čtyřech dějstvích*. Praha : Supraphon, 1958, nečíslováno.

²⁵ Tamtéž, nečíslováno.

²⁶ HOLEŇOVÁ, Jana, LITTERA, Karel, PROKEŠ, Zdeněk. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. 1. vyd. Balet Národního divadla Brno, Divadelní program, premiéra 17. 12. 1999. Uloženo v Archivu Národního divadla Brno, s. 7.

²⁷ Tamtéž, s. 6.

²⁸ AMBRUZOVÁ, Olga. *Balet a jeho repertoár*. 1. vyd. Praha : JUDr. Vladimír Ambruz, 2001, s. 136-137.

²⁹ Václav (Julis, Věnceslav) Reisinger (1828-1893), byl pražský rodák a od patnácti let tančil ve Stavovském divadle, kde působil jako sólista až do roku 1852, pak odešel do ciziny. Mezi lety 1862-1864 pracoval jako baletní mistr ve Stavovském a Prozatímním divadle. Do roku 1872 vykonával profesi baletního mistra v Lipsku. Jeho první ruská inscenace byla *Popelka, aneb kouzelný střevíček* s tím velkolepým baletem, čítající až dvě stě tanečníků sklídlil úspěch.

³⁰ Bohužel se mi nepodařilo najít křestní jména autorek kostýmů. V knihách jsou jejich jména také naznačená pouze začínajícím písmenem.

³¹ Pelagia Mikhailovna Karpakova (1845-1920) se narodila v taneční rodině. Vystudovala moskevské učiliště a absolvovala u Carla Blasse roku 1865. HOLEŇOVÁ, Jana, LITTERA, Karel, PROKEŠ, Zdeněk. *Petr Iljič*

Čtyřaktové libreto Čajkovskij nejspíše vypracoval s Vladimírem Petrovičem Begičevem a s Vasilijem Fedorem Gelcerem³³. Je možné, že do příběhu zasahoval i choreograf Václav Reisinger, jelikož s ním Čajkovskij vytvořil program tanců a scénář baletu.³⁴

Moskevská premiéra vzbudila jak příznivé ohlasy publika, tak i negativní kritické ohlasy recenzentů. „Celkově řečeno, balet proběhl úspěšně a divákům se líbil. Byl vyvoláván jak p. Reisinger, tak p. Valc (scénograf, divadelní inženýr) a p. Čajkovskij. Poslednímu se dostalo nejvíce ovací, byť se klaněl se skromností vlastní všem talentům. Pelagia Karpakova, první představitelka Odetty a Odilie, byla obdarována množstvím květin a košem zdobeným květinami v podobě labutě.“³⁵

O Reisingerově choreografii se toho moc neví. Recenzenti ji nehodnotili zrovna kladně, avšak ani hudba Čajkovské neměla velký úspěch. Skladateli se vyčítala jednotvárnost.³⁶ Sám skladatel neúspěch baletu připisoval hlavně hudbě, proto ji chtěl přepracovat, ale k tomu už nikdy nedošlo.³⁷ „Tisk by byl k Reisingerovi asi více vstřícný, kdyby se balet nereprezentoval s německými jmény hlavních hrdinů, což vlastencům velmi vadilo. Měli ho za Němce, poněvadž předtím pracoval na německých scénách, a proto nelibě nesli i to, když vyhověl přání vyšších míst přidat do Labutího jezera „Ruský tanec“ (připsaný narychlo Čajkovským pro P. Karpakovou jako výraz vlastenectví v podmínkách rusko-turecké války) a vložil do něj prý příliš piruet (což jistě bylo přání baleríny).“³⁸ Původní *Labutí jezero* obsahovalo úvod a dvacet devět hudebních čísel.³⁹

Čajkovskij - Labutí jezero. 1. vyd. Balet Národního divadla Brno, Divadelní program, premiéra 17. 12. 1999. Uloženo v Archivu Národního divadla Brno, s. 7.

³² Sergej Petrovič Sokolov (1830-1893), dokončil taneční školu v roce 1850 a brzy se stal pedagogem a vedoucím tanečníkem moskevských scén, kde uváděl vlastní balety. BRODSKÁ, Božena. *Dějiny ruského baletu*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 79-80.

³³ Vasilij Fedor Gelcer (1840-1908), dokončil moskevskou taneční školu roku 1856. Tančil hlavně pantomimické role a učil mimiku na baletní škole. Vladimír Petrovič Begičev ho přizval k napsání scénáře, poněvadž Gelcer byl vynikajícím mimem a znal dobře baletní prostředí. BRODSKÁ, Božena. *Dějiny ruského baletu*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 80.

³⁴ BRODSKÁ, Božena a Vladimír VAŠUT. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 88.

³⁵ JANEČEK, Václav, KAZÁROVÁ, Helena. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Národního divadla v Praze, Divadelní program, premiéra 12. 2. 2009. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha, s. 16.

³⁶ Tamtéž, s. 17.

³⁷ BEAUMONT, Cyril. *Complete book of ballets*. London: Putnam, 1951, s. 542.

³⁸ JANEČEK, Václav, KAZÁROVÁ, Helena. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Národního divadla v Praze, Divadelní program, premiéra 12. 2. 2009. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha, s. 17.

³⁹ HALL, George. *The Story of the Ballet*. London : Ballet Books, 1961, č. 7, s. 3.

Václavu Reisingerovi se vyčítalo, že místo variací vytvořil gymnastická cvičení, která se nedala považovat za umění.⁴⁰ Právě tyto akrobatické prvky do choreografie hojně zapojili Lev Ivanov⁴¹ a Marius Petipa. Už i Václav Reisinger se snažil v choreografii pomocí rukou napodobit labutí křídla. Podobné variace se nachází i v pozdější verzi Lva Ivanova. Největší úspěch u diváků tehdy sklidily výrazové tance, jako byl *Csárdás*. V recenzích se objevovalo i časté záporné hodnocení řešení jezera, jelikož se nelíbilo zobrazení vody pomocí tylu, který byl natažen po celé šíři jeviště a zakrýval nohy balerín.

Dokonce kriticky byla hodnocena i práce dirigenta S. J. Rabava⁴², který dle recenzentů neměl cit pro dirigování baletu, a *Labutí jezero* se mu už od první chvíle nelíbilo. S. J. Rabav byl pouhý poloprofesionál, který jen díky konexím byl zařazen do realizačního týmu.⁴³ Inscenace byla reprízovaná až do roku 1883 a Václav Reisinger byl na svou práci velice pyšný.⁴⁴

Reisingerovo *Labutí jezero* končilo tragicky. Rothbart vyvolal bouři. Po zápasu s Princem, se vylila voda z jezera. Odetta naposledy obejmula Prince a spolu s ním vyběhla na skálu a skočili do jezera. Smrt je navždy spojila. „To, že se princ též obětoval a postavil lásku nade vše, zlomilo kouzlo čaroděje a ten umírá. To přineslo ostatním vysvobození a labutě se proměnily v dívky.“⁴⁵

Už roku 1880 v moskevském Velkém divadle bylo *Labutí jezero* oživeno. Uvedl jej stejný tým s choreografií belgického umělce Olava Hansena, který se pak stal tanečním mistrem a profesorem tance v pařížské Opeře.⁴⁶ Balet se skládal ze čtyř jednání, z těch nejznámějších variací tam bylo *duet Prince a Odetty*, *Odetty adagio*, Maďarský, Neapolský, Ruský a Španělský tanec, Mazurka.⁴⁷ V roce 1882 opět *Labutí jezero* obnovil v nové choreografii Olav Hansen. Ruský tanec nahradil novým číslem *Cosmopolitana*.⁴⁸ Roku 1885 nastudoval tentýž choreograf pouze druhé jednání v londýnském divadle

⁴⁰ BRODSKÁ, Božena a Vladimír VAŠUT. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 88.

⁴¹ Lev Ivanovič Ivanov (1834-1901), vystupoval už jako šestnáctiletý, roku 1852 se stal sólistou Mariinského divadla a o tři roky později druhým baletním mistrem. BRODSKÁ, Božena. *Dějiny ruského baletu*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 96-97.

⁴² Bohužel se mi nepodařilo dohledat křestní jméno dirigenta Rabava.

⁴³ HALL, George. *The Story of the Ballet*. London : Ballet Books, 1961, č. 7, s. 6.

⁴⁴ BRODSKÁ, Božena a Vladimír VAŠUT. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 88.

⁴⁵ Tamtéž, s. 88.

⁴⁶ HALL, George. *The Story of the Ballet*. London : Ballet Books, 1961, č. 7, s. 7.

⁴⁷ BEAUMONT, Cyril. *The ballet called Swan lake*. London, 1952, s. 16.

⁴⁸ Tamtéž, s. 16.

Alhambra pod názvem *Labutě*. „V následujícím roce byl jeho balet zařazen do dramaturgie divadla Bourse Theatre v Bruselu a později i do divadla Folies-Bergère v Paříži.“⁴⁹

Jedenáct let po moskevské premiéře *Labutího jezera*, dne 21. února 1888, zhlédl Čajkovskij jednu část dokonce v pražském Národním divadle. Umělecká rada a Národní divadlo chtějící se zavděčit vzácné návštěvě zorganizovaly dva koncerty. První se konal v Rudolfinu a druhý v Národním divadle. Druhý večer byl ojedinělý, neboť se skládal ze dvou částí. V první polovině představení vystupoval sám Čajkovskij a dirigoval svá orchestrální díla, po něm dirigoval šlechtic Silotih. Druhou polovinu tvořilo druhé jednání z *Labutího jezera*.⁵⁰ Choreografii vytvořil Čech Augustin Berger, který ztvárnil dokonce roli Prince. Odettu tančila Giullietta Paltrinieri Bergerová. „O Bergerově pojetí si můžeme udělat představu podle Štapferovy kresby uveřejněné ve Zlaté Praze: dvaadvacetiletá primabalerína Giulietta Paltrinieri-Bergerová v bílé peleríně s peříčky a na ramenou vychází z rozvalin hradu a před jejím zjevením v údivu ustupuje princ, kterého tančil A. Berger, a jeho přítel, kterého tančila pro nedostatek mužů v souboru Marie Zieglerová.“⁵¹

Čajkovskij v dopise svému bratru Modestovi Čajkovskému psal, že pražské *Labutí jezero* bylo velkolepé. Večer zhodnotil i ve svém zápisníku, kde napsal, že zažil minutu absolutního štěstí.⁵² V českém tisku se představení sice hodnotilo kladně, ale mnoho podrobností se o něm nedozvídáme. „Z účinkujících jest nám na prvním místě vzpomenouti vřele procítěné, poetické interpretace dobré víly Odetty pí. Paltrinieri Bergerovou, jakož i exaktních výkonů pořadatele p. Bergra. Baletní sbor presentoval se tentokráte co nejskvěleji.“⁵³ Pozoruhodným režijním konceptem bylo počestění postav. V baletu postava Prince byla nahrazená Jaroslavem. Princův přítel Benno byl přejmenován na Zdeňka, kterého tančila Marie Zieglerová. Pouze Odetta zůstala Odettou a navíc nesla přezdívku dobrá víla.

Čajkovskij vícekrát svůj balet v zahraničí neviděl, zemřel 6. listopadu 1893. Nezažil ani slavnou petrohradskou verzi z roku 1895, kterou v jistých obměnách můžeme vidět až dodnes.

⁴⁹ AMBRUZOVÁ, Olga. *Balet a jeho repertoár*. 1. vyd. Praha : JUDr. Vladimír Ambruz, 2001, s. 138.

⁵⁰ Autor neuveden. Národní divadlo v Praze, *Dalibor 10*, 1888, č. 9, s. 67-68.

⁵¹ BRODSKÁ, Božena a Vladimír VAŠUT. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 89.

⁵² JANEČEK, Václav, KAZÁROVÁ, Helena. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Národního divadla v Praze, Divadelní program, premiéra 12. 2. 2009. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha, s. 18.

⁵³ Autor neuveden. Národní divadlo v Praze, *Dalibor 10*, 1888, č. 9, s. 68.

2.2. Kanonické nastudování *Labutího jezera* z roku 1895

V té době byl Marius Petipa⁵⁴ baletním mistrem carského Mariinského divadla, kde uvedl už dva balety Čajkovského: *Spící krasavice* (1890) a *Louskáček* (1892).⁵⁵ Ředitel Carských divadel, Ivan Alexandrovič Vsevoložský, vyzval Mariuse Petipu, aby vytvořil ještě třetí Čajkovského balet *Labutí jezero*, jako památku na tehdy už mrtvého skladatele Čajkovského.⁵⁶ Toto všechno vedlo k tomu, že byl nakonec povolán Modest Čajkovskij, byl jediným dědicem autorských práv *Labutího jezera*, který začal spolupracovat na upravování původního scénáře s Riccardem Drigem a s Petrem Ivanovičem Jürgensonem. Hudba *Labutího jezera*, jak je známá dnes, je dílem Riccarda Driga, který provedl velké úpravy.⁵⁷ Hudba byla různě upravována a přesouvána z dějství do dějství. Dokonce byl změněn i konec, protože inscenace z roku 1877 končila tím, že bouře zchvátila Odettu a Prince. Balet z roku 1895 končil tím, že zoufalá Odetta skočila do jezera a Princ také.⁵⁸ Je těžké soudit, jestli by s úpravami Čajkovskij souhlasil. Inscenátoři značně zasáhli do příběhu, který na úkor zřehlednění zjednodušili a dodali mu tón osudovosti, se kterým Čajkovskij vůbec nepracoval.

Tři měsíce před samotnou premiérou, dne 17. února 1894, bylo uvedeno druhé jednání *Labutího jezera* v petrohradském Mariinském divadle. Program se mimo jiné skládal i z výňatků z opery *Panna Orleánská* a z poetické symfonie *Romeo a Julie*. Balet si získal velký úspěch v čele s italskou tanečnicí Pierinou Legnani a s ruským tanečníkem Pavlem Gerdtem.⁵⁹ Z dochovaných fotografií je zřejmé, že jejich proporční postavy by neodpovídaly dnešním nárokům na tanečnický.⁶⁰ Lev Ivanov stejně jak Augustin Berger vytvořil pouze kratičký scénický obraz o setkání Prince s Odettou a upravil si ho podle

⁵⁴ Marius Ivanovič Petipa (1818-1910), za padesát šest let tvůrčí činnosti v Rusku postavil čtyřicet šest původních baletů a pomocí vlastní verze obnovil starší balety. Narodil se v Marseille, tanci ho od mládí učil jeho otec. Marius Petipa debutoval v Bruselu a spolu s otcem působil v Bordeaux. Odjel s ním i na turné do Ameriky. Marius Petipa tančil v mnoha francouzských divadlech, v Madridu. V květnu 1847 přijel s otcem do Petrohradu, kde nejprve byl tanečníkem a později i choreografem. BRODSKÁ, Božena. *Dějiny ruského baletu*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 87-97.

⁵⁵ LE BOURHIS, Jouseline. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 30.

⁵⁶ HALL, George. *The Story of the Ballet*. London : Ballet Books, 1961, č. 7, s. 8.

⁵⁷ Tamtéž, s. 8.

⁵⁸ LE BOURHIS, Jouseline. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 32-33.

⁵⁹ Tamtéž, s. 32.

⁶⁰ Obr. č. 4. – *Pierina Legnani jako Odetta*. Petrohradské Mariinské divadlo, premiéra 15. ledna 1895. LE BOURHIS, Jouseline. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 37.

Obr. č. 5. – *Pavel Gerdt jako Siegfried*. Petrohradské Mariinské divadlo, premiéra 15. ledna 1895. Tamtéž, s. 37.

sebe. „Zřejmě na popud tehdejšího kapelníka Riccarda Driga (1846-1930) bylo vyměněno pořadí jednotlivých hudebních částí a tyto změny přešly spolu s celou Ivanovou choreografií do celovečerní verze baletu, která následovala v příštím roce.⁶¹ Pozoruhodné je, že v baletu účinkovaly malé labutě - žákyně baletních škol.⁶²

Premiéra nového *Labutího jezera* na podzim roku 1894 byla odložena s ohledem na smrt cara Alexandra III. až na 27. ledna 1895 (15. ledna podle ruského kalendáře) v Petrohradu.⁶³ Melancholického Prince tančil Pavel Gerdt. Tento balet byl beneficí pro italskou primabalerínu Pierinu Legnani⁶⁴, která jako první točila pověstných třicet dva fouettés na špičkách.⁶⁵ Plakátům vévodilo její jméno a jméno kapelníka Riccarda Driga.⁶⁶ Tato verze se stala modelem pro všechny další, kritiky nebyla kladně hodnocená. „Balet byl přijat opravdu chladně, zjevně se v repertoáru neudrží. Slabý rozvoj jevištní akce, absence pohybu a různorodosti, šablonovitost a bezbarvost tanců spolu se skutečně ordinérní, jen zřídka proniknutou nápadem, hudbou to jsou příčiny neúspěchu baletu.“⁶⁷ Kostýmy vytvořil Yevgeni Ponomaryo.⁶⁸ Dekorace navrhli Ivan Adreyev, Mikhail Botcharov, Henrich Levogt.⁶⁹ Poslední zmiňovaný navrhl dekoraci třetího jednání a Michail Botcharov vytvořil poslední čtvrté dějství, obě dekorace je možné vidět v příloze této práce.⁷⁰

⁶¹ JANEČEK, Václav, KAZÁROVÁ, Helena. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Národního divadla v Praze, Divadelní program, premiéra 12. 2. 2009. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha, s. 19-20.

⁶² Tamtéž, s. 19-20.

LE BOURHIS, Joussetine. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 37.

⁶⁴ Pierina Legnani (1863-1923). „Ve třetím jednání jako první točila třicet dva fouettés a navíc, k úžasu diváků, všechny na jednom místě. Způsob, jakým tento bravurní taneční prováděla, byl ovšem velice směšný a hodil se více do cirkusu, než na divadlo. Nejdříve totiž dala rukou pokyn dirigentovi, aby zastavil orchestr. Našla si místo bez suků a děr v podlaze, potom dala pokyn k pokračování hudbě a začala točit.“ BRODSKÁ, Božena. *Dějiny ruského baletu*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 96.

⁶⁵ HOLEŇOVÁ, Jana, LITTERA, Karel, PROKEŠ, Zdeněk. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. 1. vyd. Balet Národního divadla Brno, Divadelní program, premiéra 17. 12. 1999. Uloženo v Archivu Národního divadla Brno, s. 7.

⁶⁶ JANEČEK, Václav, KAZÁROVÁ, Helena. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Národního divadla v Praze, Divadelní program, premiéra 12. 2. 2009. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha, s. 21.

⁶⁷ Tamtéž, s. 21.

⁶⁸ Autor neuveden. *Swan Lake* [online]. en.wikipedia.org [cit. 15. 3. 2013]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Swan_Lake>.

⁶⁹ AMBRUZOVÁ, Olga. *Balet a jeho repertoár*. 1. vyd. Praha : JUDr. Vladimír Ambruz, 2001, s. 131.

⁷⁰ Obr. č. 6. – *Dekorace (Mikhail Botcharov) čtvrtého jednání Labutí jezera*. Petrohradské Mariinské divadlo, premiéra 15. ledna 1895. LE BOURHIS, Joussetine. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 32. Obr. č. 7. – *Dekorace (Henrich Levogt) třetího jednání Labutí jezera*. Petrohradské Mariinské divadlo, premiéra 15. ledna 1895. LE BOURHIS, Joussetine. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 31.

Marius Petipa nastudoval první a třetí jednání, kromě Neapolského a Maďarského tance, které spolu s druhým a čtvrtým „bílým“ jednáním vytvořil Lev Ivanov.⁷¹ Marius Petipa prý ve svých memoárech napsal, že Čajkovskému se jeho úprava velice zamlouvala, ač Čajkovskij byl už rok mrtev.⁷² Přes všechny tyto nejasnosti a různé legendy je Francouz Marius Petipa považován za geniálního představitele ruského baletního umění a za vynikajícího učitele a inspirátora mnoha tanečníků a choreografů.⁷³

Dochovaný choreografický plán dějství dokládá variace a rozmístění tanečníků na jevišti.⁷⁴ První jednání sloužilo jako prolog, který se skládal hlavně z herecké techniky mimu, ačkoliv se v něm už objevily známé variace jako *Pas de trois* a především společné sborové variace⁷⁵ Marius Petipa pro něj vytvořil choreografii pro dvacet čtyři párů ve venkovských kostýmech na hudbu valčíků. Ve finále tohoto dějství měli tanečníci variaci po kruhu.⁷⁶

V druhém jednání se poprvé setkává Princ s Odettou, kromě těchto hereckých scén se dějství skládá prakticky pouze z klasických variací. Obsahuje Odetty *adagio*, *Pas de quatre* a jiné variace. Právě pestrost a technika variací umožňuje uvádět toto dějství samostatně.⁷⁷

Dokonalé choreografické ztvárnění labutí diváky a recenzenty vždy udivovalo. Tanečnice jednou nohou stojící na špičce, druhou nohou ve vzduchu s roztáhnutými pažemi připomíná labuť. Pohyby Ivanovy choreografie prostupují úzkostí, znepokojením a dokonale korespondují s hudbou Čajkovského. Paže a těla tanečnic nikdy nejsou lhostejné k hudbě, podle ní se zaoblují a vytváří gesta strachu, bolesti či utrpení. Lev Ivanov choreograficky interpretoval, co slyšel, ale Marius Petipa se nesnažil choreograficky překládat hudbu, bral ji jako doprovodnou a ilustrativní.⁷⁸

Třetí jednání nás přivádí na zámek a zahrnuje tradiční uskupení charakterových variací, jež tančí zejména urozené princezny z různých krajů. Za nejlepší z nich je často označován

⁷¹ JANEČEK, Václav, KAZÁROVÁ, Helena. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Národního divadla v Praze, Divadelní program, premiéra 12. 2. 2009. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha, s. 24.

⁷² Tamtéž, s. 24.

⁷³ JANEČEK, Václav. *Tělo a tanec*, 1. vyd. Praha : UNITISK, 1997, s. 65.

⁷⁴ LE BOURHIS, Jouseline. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 34.

⁷⁵ BEAUMONT, Cyril. *Complete book of ballets*. London: Putnam, 1951, s. 543.

⁷⁶ LE BOURHIS, Jouseline. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 35.

⁷⁷ BEAUMONT, Cyril. *Complete book of ballets*. London: Putnam, 1951, s. 544.

LE BOURHIS, Jouseline. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 36.

Csárdás. Tato scéna zahrnuje brilantní variace Prince a Odilie, která má v *Kódě* utočit pověstných třicet dva fouettées.⁷⁹ Pierina Legnani je poprvé předvedla už o dva roky dříve v Petipově baletu *Cendrillon*.⁸⁰

Poslední, čtvrté jednání je považováno z hudebního hlediska za nejlepší. Krásná melodie předznamenává příchod labutí na jeviště, ale po stránce taneční nemá speciální variaci, která by vynikala jako některé z předešlých dějství.⁸¹

Dvojrole Odetty a Odilie byla údajně koncipovaná pro dvě tanečnice, ale jelikož příběh vyžaduje jejich naprostou podobnost, která mate Prince, tančí ji pouze jedna tanečnice.⁸² Herecké a taneční ztvárnění této postavy není zrovna jednoduché, neboť se v něm odráží jistá rozpolcenost a rozdvojená osobnost. Tato problematika připomíná doktora Jekylla a pana Hyda. Jako Odetta musí tanečnice působit něžně, ale jako Odilie musí zvládnout vyjádřit, bez vnější pomoci, že je ovlivněná zlem. Role vyžaduje vynikající představitelky a je také považována za nejtěžší ze všech klasických baletů. Technické vybavení tanečnice musí být natolik koncentrované a dokonalé, aby zvládla obtížné a vyčerpávající variace a přitom si zachovala kontrolu nad duševním rozpoložením dvou diametrálně odlišných postav.⁸³ Oproti tomu role Prince má pouze jednu sólovou variaci ve třetím jednání, jinak je většinou partnerem Odetty.⁸⁴

Právě klasické „tiché“ balety jsou typické tím, že v nich není důležité slovo, ale gesta a výrazy tanečnicků. Technika mimu je známá už od antiky, *commedia dell'arte* pantomimu transformovala a více zpopularizovala. Klasické francouzské balety (*Giselle*, *Coppélia*, *Le Lac de cygnes*, atd.) využívají techniku italské pantomimy. Všechny postavy, hlavní či vedlejší, vyjadřují své city němohrou. Této technice se věnoval známý tanečník a choreograf George Balanchine, který popsal také pantomimické a gestické vypravování Odetty.⁸⁵

Od své premiéry v roce 1895 se *Labutí jezero* začalo hrát i mimo Rusko. Dílo bylo mnohokrát různě variováno, ale choreografie Prince či Odetty a Odilie jsou zachovány

⁷⁹ BEAUMONT, Cyril. *Complete book of ballets*. London: Putnam, 1951, s. 544.

⁸⁰ LE BOURHIS, Joussetine. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 35.

⁸¹ BEAUMONT, Cyril. *Complete book of ballets*. London: Putnam, 1951, s. 544.

⁸² Tamtéž, s. 544.

⁸³ Tamtéž, s. 544-545.

⁸⁴ Tamtéž, s. 545.

⁸⁵ GUILBERT, Laure. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 2002, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 36-37.

dodnes v původní podobě.⁸⁶ Ovšem řada tvůrců tento balet upravuje podle početných a technických možností svého souboru. Marius Petipa měl nároky na *grand ballet* 19. století opravdu obrovské. Pro první dějství *Labutího jezera* předepsal celkem osmdesát sedm osob, zastupující sborové tance a vedlejší postavy.⁸⁷ Zatímco variace Mariuse Petipy se často variuje a obměňuje, choreografie druhého aktu Lva Ivanova se zachovala dodnes v téměř původní podobě.⁸⁸

2.3. Komparace literární předlohy a moskevského uvedení z roku 1895

Ještě před petrohradskou premiérou vyšlo knižně *Labutí jezero*⁸⁹, které se odlišuje od tradiční verze. Pokusím se analyzovat odlišnosti v příběhu a v zadání jednotlivých dramatických postav.

V literární předloze *Labutí jezero : velký balet o čtyřech dějstvích* vystupuje vedle hlavní postavy Odetty - královny labutí mnoho dalších postav: starý Vodník – děd Odetty, matka Odetty - dcera Vodníková ve smuteční vrbu proměněná, Dorna – macecha Odetty, čarodějnice proměněná v Sovu, Rudovous – zlý duch v jejích službách, Kněžna a její syn Princ. Vedlejší postavy se skládají z : Prvního a Druhého přítele Prince, Hofmistra, Učitele, Bojara, První a Druhé dvorní dámy, Ceremoniáře, děvčátka, hošíka, venkovanů, sluhů, muzikantů, lidu, bojarů, bojarek, heroldů, běhounů, trubačů, bílých a černých labutí. Příběh je komplikovanější a pro baletní ztvárnění dost složitý, proto často inscenátoři redukovali děj a postavy.

Podle literární předlohy je balet rozdělen do čtyř jednání. V prvním dějství Princ, následník trůnu, slaví své dvacáté první narozeniny. Slavnosti se účastní jeho přátelé a blahopřát mu přicházejí i venkované. Hofmistr hosty žádá, aby se dali do tance. Blahopřát přichází i Učitel se svými žáky, kteří provádějí různé tance. Všichni se veselí. Najednou Běhoun oznamuje příchod Královny. Všichni ztichnou a přestanou tančit. Sluhové začnou

⁸⁶ BRODSKÁ, Božena a Vladimír VAŠUT. Svět tance a baletu. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 89.

⁸⁷ Hošková, Jana. *Tanec : Labutí jezero v Praze* [online]. muzikus.cz [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.muzikus.cz/klasicka-hudba-jazz-kritiky/Tanec-Labuti-jezero-v-Praze~29~listopad~2007/>>.

⁸⁸ LEHOTSKÝ, Tomáš. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Moravského divadla Olomouc, Divadelní Program, premiéra 2. 11. 2012, nečíslováno.

⁸⁹ BEGIČEV, Vladimír, Petrovič, GELCER, Vasilij, Fedor. *Labutí jezero : velký balet o čtyřech dějstvích*. 2. vyd. Praha : Zátíší, 1922, s. 12.

uklízet stoly a nepořádek kolem. Hofmistr se cítí za tuto spoušť vinen, spolu s Princem jde pozdravit Královnu. Ta nechce ukončit radovánky, nýbrž oznamuje Princovi své přání, aby se oženil. Princ si může vybrat nevěstu podle své vůle, a proto chce Královna uspořádat velký ples. Princ začne oslavovat i konec svobody. Všichni tančí a veselí se. Najednou kolem proletí hejno labutí. Princ chopí luk a běží za nimi. Následují ho i jeho přátelé, Hofmistr a Učitel.

Proměna - scénu tvoří lesní krajina, přes kterou přeletí hejno labutí a za nimi vzápětí běží Princ. Labutě ze scény zmizí a zůstává pouze Princ, který uvidí krásnou dívku. Je jí uchvácen a vyznává jí lásku. Přiběhnou i jeho přátelé. Princ se na ně otočí a dívka zmizí. Vzápětí přijde Hofmistr spolu s Učitelem, jsou však unaveni, usedají pod strom.

Druhé dějství zpodobuje noční les v pozadí s jezerem a zříceninou starého hradu. Na jezeře se objevuje hejno labutí, vpředu s jednou, která má na hlavě zlatou korunku. Princ zamíří lukem na labutě. Zároveň se rozsvítí hrad, z něhož vyjde dívka v bílých šatech s korunkou. Vypráví mu příběh, proč se stala labutí, její matka se provdala proti vůli svého otce za rytíře, který ji zahubil svou nevěrou. Rytíř se znovu oženil, ale jeho nová žena byla čarodějnici a dívku nenáviděla. Proto se jí ujal její Děda, ale ten tolik plakal pro svou mrtvou dceru, že z jeho pláče vzniklo jezero. Do něj se spolu s vnučkou schoval. Ve dne je spolu s ostatními dívkami labutěmi a v noci se promění zpět v lidské bytosti. Macecha ji má neustále pod dohledem a pronásleduje jí v podobě Sovy. Jediné co dívku chrání, je její korunka na hlavě. Může jí osvobodit milující muž, který si ji vezme za ženu. Princ se dívce Odettě omluví a zlomí luk, kterým chtěl labuť zastřelit, a všichni se dávají do tance. Vzápětí Odettě znovu vyznává lásku, ona má strach, že zítra na plese Princ na tato slova zapomene a bude vyznávat lásku jiné.

Třetí dějství se odehrává opět na zámku v době plesu, kterého se účastní mnoho hostů. Obřadník ohlašuje příchod Královny a Prince. Doprovází je dvořané, trpaslíci a pážata. Ihned všichni hosté spolu s trpaslíky začínají tančit, o chvíli později tančí pouze mladé dívky. Netrpělivá Královna se táže svého syna, která dívka ho nejvíce zaujala, On jí odpovídá, že zatím žádná. Najednou do sálu vstoupí Rudovous se svou krásnou dcerou Dornou. Princ je zmaten, neboť tvář Dorny mu připomíná labuť Odettu, dívku z lesa. Chvíli ji pozoruje a pak s ní začne tančit. Princ políbí Dorně ruku a Královna je šťastná, neboť si myslí, že si Princ konečně vybral nevěstu. Rudovous se zasnoubením souhlasí, ale v tu chvíli se zatemní jeviště a vlétá Sova. Rudovous se promění v démona a Dorna se

začne smát. Rozlétne se okno, a v něm se objeví bílá labuť s korunkou na hlavě. Princ se zděsí a zámek ovládne zmatek.

Poslední, čtvrté dějství se odehrává v dekoracích druhého dějství. Na Odettu čekají ostatní labutě, čas si krátí tancem. Najednou přibíhá zoufalá Odetta a družkám vypráví, že Princ podlehl kouzlu a zradil ji. V dále zní hromy a na scénu vchází Princ, který se omlouvá Odettě, ale ta je neoblomná. Nakonec jí strhne korunku, a hodí ji do rozbouřeného jezera. Korunku chytne Sova. Odetta padne Princovi do náruče s vědomím, že zahynou. Pohltí je jezero. Když bouře utichne, vysvitne měsíc a na jezeře se objevují labutě.

Původní literární příběh končil tragicky a kladl důraz na lehkověrnost, bezstarostnost a nezodpovědnost Prince. Odilie – macecha Odetty přelstila Prince a oba milence zahubila. Postavy se postupem času eliminovaly. Z dvou Princových přátel nakonec zůstal pouze jeden. To, že Odettu v labuť proměnil Rothbart, bývá v inscenacích většinou předvedeno v prologu, jelikož v průběhu baletu se tato motivace nevysvětluje. Učitele s žáky a trpaslíky v scénickém provedení také nenalezneme. Oproti tomu v inscenacích se často objevuje postava Šaška.

Verze libreta⁹⁰ z roku 1895 se už v mnohém odlišuje. Objevují se: princ Siegfried, jeho matka Královna, Wolfgang – jeho soukromý učitel, Benno – přítel Siegfrieda, Odetta a Odilie, von Rothbart - démon, Lovec, venkovské dívky, služebnictvo, mláďata labutí, labutě, dvořani, hosté, poslíčci. Prolog nebyl inscenovaný, inscenace začínala až s prvním jednáním.

První akt má už přesně určené místo děje, krásnou zahradu se zámkem v pozadí. Příběh je téměř totožný. Princ spolu s přáteli oslavuje svou plnoletost, tančí *Pas des trois* a několik variací. Jeho matka oslavu přeruší a sdělí mu, že si na příštím plese musí vybrat manželku. Nad zahradou proletí hejno labutí. Princ dostává od přátel luk a vydává se s nimi na lov. Benno zastavuje Wolfganga.

Dekorace druhého dějství, odehrávajícího se o půlnoci, se také proměnila. V dále za jezerem nestojí stará zřícenina hradu, ale kaplička, kolem které se pohybuje kouzelník Rothbart, který se umí proměnit v Sovu. Tento démon zaklel dívky do labutí podoby. Dívky mají lidskou podobu pouze od půlnoci do doby, než začne svítat. Siegfried se ihned zamiluje do Odetty, nejkrásnější dívky s korunkou a zve ji na ples. Ona ale odmítá, jelikož

⁹⁰ BEAUMONT, Cyril. *Complete book of ballets*. London: Putnam, 1951, s. 539-542.

ji má v moci Rothbart. Princ Odettě přísahá, že udělá vše, aby ji osvobodil. Po chvíli přiběhnou i jeho přátelé. Náhle začne svítat a z dívek se stávají labutě.

Třetí akt ukazuje taneční sál, kde vrcholí přípravy plesu. Královna spolu se Siegfriedem a hosty shlédli taneční představení šesti mladých dam. Taneční variace předvádí i hosté z různých krajů, v národních krojích. Najednou zazní fanfáry, jež ohlašují příchod nového hosta Rothbarta s dcerou Odilií - černou labutí. Odilie je dokonale podobná Odettě a ihned Prince okouzlí a ten ji označí za snoubenku, a tím zradí Odettu. Rothbart s Odilií rychle zmizí ze sálu. Princ poznal, že porušil slib, a rychle běží k jezeru.

Poslední čtvrtý akt děj přesouvá k jezeru, kde si labutě tancem zkracují čekání na Odettu. Posléze přicházejí zoufalá Odetta a Princ. Odetta mu odpustí a tančí spolu. Do toho ale zasáhne Rothbart, který vyvolá bouři a jezero se začíná vylévat. Siegfried nese Odettu v rukou a je připraven zemřít.

Hlavní postava nese už jméno Odetta a Odilie, v taneční praxi ji ztvárňuje jediná tanečnice. Odilie už není Odetty macecha, ale Odetta zakletá Rothbartem. Změnil se i Rothbart, který je původcem zla a proměňuje se v Sovu.

Pro snazší orientaci v porovnávání tanečního sledu českých a zahraničních *Labutích jezer* uvádím tabulku zpřehledňující děj a taneční variace libreta *Labutího jezera* z roku 1895.⁹¹

První jednání	
<i>Introduction</i>	Vidina předčasného konce.
No. 1. <i>Scène: Allegro gusto</i>	Slavnost narozenin Siegfrieda.
No. 2. <i>Valse: Tempo di valse</i>	Wolfgang, vychovatel, představuje hosty.
No. 3. <i>Scène: Allegro moderato</i>	Královnu, matku Siegfrieda, doprovází rytíři. Vybízí shromáždění hosty ke slavení. Oznamuje jim, že zítra na plese si Princ vybere nevěstu.
No. 4. <i>Pas de trois: I. Entrée allegro, II. Andante sostenuto je přesunuto, III. Allegro semplice, IV. Moderato, V. Allegro, VI. Coda: Allegro molto vivace</i>	Princ vstřebává různé myšlenky.

⁹¹ GUILBERT, Laure. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 2005, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 56-59.

No. 5. <i>Pas de deux</i> : I. Tempo di valse, II. Andante – Allegro, III. Tempo di valse, IV. Coda: Allegro molto vivace	Tanec černé labutě. Bylo přesunuto do třetího jednání.
No. 6. <i>Pas d'action</i> : Andantino quasi moderato-Allegro	Princ vstřebává různé myšlenky.
No. 7. <i>Sujet</i> a 8. <i>Danse des coupes</i> : I. Sujet, II. Tempo di polacca Připojuje se variace Siegfrieda (II. andante sostenuto)	Wolfgang, zkouší vrátit Prince zpět do reality.
No. 9. <i>Finale</i> : Sujet, Andante	Princ odchází do lesa.
Druhé jednání	
No. 10. <i>Scène</i> : Moderato	Princ se ztratil ve svém snu, objevuje se dívka-labuť, celá bílá.
No. 11. <i>Scène</i> : Allegro moderato, Moderato, Allegro vivo	Na hlavě má malou korunku, jmenuje se Odetta a mění se v labuť. Siegfried je
No. 12. <i>Scène</i> : Allegro, Moderato assai quasi andante	dívkou okouzlen a pokládá jí otázku, kdo je. Odetta mu sděluje své jméno a navíc, že
No. 13. <i>Danse des cygnes</i> : I. Tempo di valse, II. Moderato assai, III. Tempo di valse, IV. Allegro moderato, V. Pas d'action: Andante, Andant non troppo, Allegro, VI. Tempo di valse, VII. Coda: Allegro vivo	ji a ostatní dívky zaklel zlý čaroděj Rothbart. Vysvobodit je může muž, který ji bude milovat navždy. Tento rozhovor narušuje velký dravec (Rothbart) kroužící kolem Siegfrieda a Odetty. Přesto si oba slíbí lásku.
No. 14. <i>Scène</i> : Moderato	Siegfried zve Odettu, aby přišla na zítřejší ples na jeho zámek. Jelikož jí chce požádat o ruku. Odetta přijít nemůže pro své zakletí. Siegfried Odettě slibuje věrnost. S úsvitem Odetta zmizela a Princ zůstal sám a rozrušený.
Třetí jednání	
No. 15. <i>Scène</i> : March-Allegro gusto	Hosté přichází na ples. Královna přivádí
No. 16. <i>Danses du corps de ballet et des</i>	svého zasněného syna.

<i>nains</i> : Moderato assai, Allegro vivo	
No. 20. <i>Danse hongroise</i> Czardas: Moderato assai, Allegro moderato, Vivace	Po folklorních tancích vyslanců z různých zemí, se představují Princi dívky.
No. 21. <i>Danse espagnole</i> : Allegro non troppo, (Tempo di bolero)	
No. 22. <i>Danse napolitaine</i> : Allegro moderato, Andantino quasi moderato, Presto	
No. 23. <i>Mazurka</i> : Tempo di mazurka	
No. 17. <i>Scène</i> : Allegro, Tempo di valse	Princovi se představují různé princezny, on všechny odmítá. Ale náhle přichází krásná dívka, velice podobná Odettě.
No. 18. <i>Scène</i> : Allegro, Allegro giusto	
No. 19. <i>Pas de six</i> : Tempo di valse, Andante noc molto (nahrazeno No. 5. <i>Pas de deux</i>)	Princ nepochybuje, že to není Odetta. Je okouzlen a věří, že poznal svou milou. Je podveden. Odilie je pouhé kouzlo kouzelníka Rothbarta, avšak ji Siegfried požádá o ruku.
No. 24. <i>Scène</i> : Allegro, tempo di valse, allegro vivo)	Rothbart triumfuje, jelikož Siegfried porušil Odetty slib. Odetta už nemůže být nikdy zachráněna.
Čtvrté jednání	
No. 25. <i>Entr'ace</i> : Moderato	Siegfried si uvědomuje, co způsobil a propadá v žal.
No. 26. <i>Scène</i> : Allegro non troppo	Uprostřed labutí na jezeře je plačící Odetta, neboť ztratila svého milého. Vše pro ni skončilo.
No. 27. <i>Danse des Petits Cygnes</i> : Moderato	
No. 28. <i>Scène</i> : Allegro agitato, Molto meno mosso, Allegro vivace)	Siegfriedova zrada způsobila, že Odetta nemůže získat lidskou podobu.
No. 29. <i>Scène Finale</i> : Andante, Allegro, Alla breve, Moderato e maestoso, Moderato	Siegfried plný výčitek nad svou zradou truchlí, ale je pozdě. Rothbart unáší Odettu. Sen o lásce je v troskách. ⁹²

⁹² GUILBERT, Laure. *Piotr Ilitch Tchaikovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 2005, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 56-59.

První Reisingerovo uvedení (1877) končilo stejně jako literární předloha bouří, která pohltila Odettu spolu se Siegfriedem. Také inscenace z roku 1895 končila tragicky. Je neskutečné určit, kdy poprvé končil balet šťastně. Poprvé prý až po revoluci 1917 v režii Vladimira Bourmeistera. V kterém roce a v jakém divadle to bylo, už v článku nenajdeme. Tento balet končil soubojem Rothbarta a Siegfrieda. Boj vyhrál Siegfried a tím zlomil zlé kouzlo a z Odetty se stala opět dívka.⁹³

Podle hudebního a tanečního rozpisu se druhé a třetí dějství nikdy značně neměnilo a zachovaly se původní variace až do dnešní doby. Není jasné, jak postupovaly po sobě variace a hudba ve třetím jednání. V petrohradské verzi nejprve vystupovaly cizinky, po nich následovala variace princezen-nevěst. Nakonec přicházela na scénu Odilie s Rothbartem.

2.4. *Dřívější a současné verze inscenace Labutího jezera v zahraničí*

S novým tisíciletím německá pohádka s hudbou ruského skladatele opustila hranice carství. Až 20. století docenilo Čajkovského hudbu a variovalo dramaturgické a estetické možnosti tohoto díla. „Labutí jezero vešlo do 20. století zároveň jako odkaz minulé epochy romantismu (lyrismus tzv. bílých scén – ballet blanc - v provedení ženského sboru, rovnající se poezii, nenaplněnosti touhy, tragickému konci hrdinů, apod.) a postromantického období (virtuózní variace sólistů klasická uměřenost a symetrie choreografie), tak i jako výzva, jak pohybem naplnit křehkou a zároveň symfonicky hutnou hudbu, jak využít nejrůznější dramaturgické možnosti, kterých je v příběhu skryto velmi mnoho.“⁹⁴

Mimo historické území Ruska bylo poprvé *Labutí jezero* uvedeno ve Varšavě a to v roce 1900 v nastudování italského choreografa Raffaele Grassi podle petrohradského vzoru.⁹⁵ Už roku 1901 Alexander Gorský upravil tradiční verzi v Moskvě.⁹⁶ Roku 1909 v pražském Neues Deutsches Theater hostovali petrohradští baletní umělci z Mariinského

⁹³ GUILBERT, Laure. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 2005, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 59.

⁹⁴ JANEČEK, Václav, KAZÁROVÁ, Helena. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Národního divadla v Praze, Divadelní program, premiéra 12. 2. 2009. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha, s. 21.

⁹⁵ Tamtéž, s. 21.

⁹⁶ Autor neuveden. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Státní opery, Divadelní Program, premiéra 29. 3. 2007, Uloženo v Archivu Státní opery, nečíslováno.

divadla a předvedli první tři obrazy *Labutího jezera*.⁹⁷ Představila se Anna Pavlova, která ztvárnila dvojroli Odetty a Odilie.⁹⁸ V londýnském Hippodromu roku 1910 bylo předvedeno pouze druhé jednání Michailem Fokinem a ruskými tanečnicí z Mariinského divadla.⁹⁹ Právě Michail Fokin vymyslel pro Annu Pavlovu choreografii Umírající labuť na hudbu Camille Saint Saëns.¹⁰⁰ Tato variace podnítila dopracovat pozice paží i v samotném *Labutím jezeře* Čajkovského. Roku 1911 v Covent Garden Michail Fokin s Ďagilevovým Original Ballets Russes předvedli druhé a čtvrté dějství petrohradské inscenace.¹⁰¹ V prosinci téhož roku byl Mikhail Mordkin spolu s ruskými tanečnicí na zájezdě v Americe, kde v Metropolitní opeře v New Yorku mohli diváci vidět poprvé *Labutí jezero* v petrohradské choreografii, ale též ve zkrácené verzi.¹⁰² Roku 1912 Ďagilevův soubor zinscenoval opět jen výňatky *Labutího jezera* v Monte Carlu. Alexandr Gorský ve spolupráci s Vladimírem Ivanovičem Dančenkem připravil novou verzi *Labutího jezera* v Mariinském divadle roku 1920. Alexandr Gorský uvedl místo Wolfganga novou postavu Šaška.¹⁰³ Zajímavou úpravu provedli Agrippa Vaganova spolu s Vladimírem Dimitrevem v tehdejší Divadle Kirov, dnešním Mariinském divadle. Zachovali pouze choreografii druhého jednání. V baletu například nevystupoval Princův přítel Benno. Celovečerní petrohradskou verzi *Labutího jezera* přivezl do Londýna roku 1934 ruský tanečník a choreograf Nicholas Sergejev. Dílo uvedl co nejvěrněji, dokonce přivezl notové materiály a notace choreografií několika ruských baletů, včetně *Labutího jezera*.¹⁰⁴ Podruhé byla celá petrohradská verze uvedena roku 1934 v Londýně s Vic-Wells baletem. Právě z ní čerpají mnozí choreografové západních zemí až dodnes. V pařížské Opeře mohli diváci vidět pouze tanec labutí až roku 1936 v úpravě Serge Lifara.

George Balanchine realizoval druhé a čtvrté jednání pro New York City Ballet roku 1951. O tři roky později v Palais Garnier Sadler's Wells Ballet předvedl úplné *Labutí jezero* v petrohradské verzi a v úpravě Nicholase Sergejeva. *Labutí jezero* se poprvé hrálo

⁹⁷ BRODSKÁ, Božena, VAŠUT, Vladimír. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 89

⁹⁸ BRODSKÁ, Božena. *Dějiny českého baletu v Čechách a na Moravě do roku 1945*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2006, s. 149.

⁹⁹ GUILBERT, Laure. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 2002, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 38.

¹⁰⁰ VINCET, Jan. *Anna Pavlova – The Dying Swan* [online]. youtube.com [cit. 24. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.youtube.com/watch?v=QMEBFhVMZpU>>.

¹⁰¹ BRODSKÁ, Božena, VAŠUT, Vladimír. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 90.

¹⁰² Tamtéž, s. 90.

¹⁰³ GUILBERT, Laure. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 2002, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 38.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 39.

ve Francii v úplnosti. V moskevském Hudebním divadle Konstantina Sergejeviče Stanislavského a Vladimíra Ivanoviče Dančenka (1953) baletní mistr Vladimir Bourmeister spolu s dirigentem Vladimírem Edelmanem a choreografem Pjotrem Gusjevem prošli původní moskevskou partituru, přehodnotili škrty a vrátili některá čísla. Druhé jednání choreograficky zachovali, ostatní vytvořili nově. Jako první zinscenovali pro *Labutí jezero prolog*, v němž čaroděj promění mladou dívku v labuť.¹⁰⁵ Tato verze končila epilogem, kde smrt obou hrdinů zachránila ostatní labutě, jelikož se staly opět dívkami. Premiéra této verze se konala roku 1953.¹⁰⁶ John Cranko ve své verzi z roku 1963 pro Stuttgartský balet, hodně upravil roli Prince.¹⁰⁷ „V kubánské Havaně tančily labutě svou premiéru v choreografii Alici Alonso (1965).“¹⁰⁸ Ve vídeňské Státní opeře roku 1966 nastudoval *Labutí jezero* Rudolf Nurejev. Scénografie této inscenace vytvářela stísněný a přeplněný prostor, který byl výtvarně řešen nevýraznými tmavými barvami.¹⁰⁹ Oproti tomu, o dva roky později, záznam představení Kirovova baletu v Petrohradě působí živě a svěže, neboť ukazuje propracovanou scénu, která byla doplněna o filmové triky.¹¹⁰ Rakouský tanečník a choreograf Johann Kresnink vytvořil zajímavou adaptaci s názvem *Schwanensee A. G.*, neboli *Akciová společnost Labutí jezero* roku 1971. Balet vyprávěl o Princovi, který dostal k narozeninám protitankovou střelu. Matka ho chce nechat oženit, ale on se zdráhá. Čtyři dívky ho zlákají do teroristického podsvětí, kde se v nočním klubu zamiluje do tanečnice. Z tohoto prostředí ji nemůže odvést, proto odchází sám. Doma ho obletuje mnoho žen, do jedné z nich se zamiluje a slibuje jí lásku. V tom se na chvíli objeví tanečnice z klubu jako „zlatý anděl“. Princ si na ni vzpomene a vrací se zpět do teroristického prostředí, ale šéf dívku nechce pustit. Tato rozeprá vyústí ve rvačku, postupně všichni umírají, ale Princ spolu s dívkou vstanou a odchází. „V této transformaci do současného násilného světa je Rothbart divokým negrem, čtyři labutě a jejich Pas de quatre tančí čtyř girls a podobně. Kresnink užívá citáty tradiční choreografie a Čajkovského hudby, jinak je hudba koláží z opusů různých skupin jako Deep Purple, Pink Floyd, ale i

¹⁰⁵ JURÁŠ, Pavol. *Minuta absolutního štěstí aneb Лебединое озеро v Olomouci* [online]. operaplus.cz [cit. 27. 11. 2012]. Dostupné z WWW: <http://operaplus.cz/minuta-absolutniho-stesti-aneb-лебединое-озеро -v-olomouci-2/>>.

¹⁰⁶ BRODSKÁ, Božena, VAŠUT, Vladimír. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 90.

¹⁰⁷ GUILBERT, Laure. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 2002, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 41.

¹⁰⁸ AMBRUZOVÁ, Olga. *Balet a jeho repertoár*. 1. vyd. Praha : JUDr. Vladimír Ambruz, 2001, s. 140.

¹⁰⁹ NUREJEV, Rudolf. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. Wiener Staatsoper Vídeň, premiéra: 1966. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

¹¹⁰ SERGEJEV, Konstantin. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. Kirovův Balet, Sankt Petersburg, premiéra: 1968. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

hudby Johanna nebo Richarda Strausse.¹¹¹ Svérázný choreograf John Neumeier inovoval *Labutí jezero* pod názvem *Illusionen-wie Swanensee* pro Hamburské divadlo roku 1976. Balet vystavěl na překvapivé zápletce, jelikož petrohradskou choreografii zasadil do příběhu o osudu Ludvíka II. Bavorského.¹¹² Roku 1979 v Královské opeře Covent Garden končilo *Labutí jezero* způsobem *Deus ex machina*, kdy Princ s Odettou odjížděli v pozadí na labutí lodi z jeviště.¹¹³ V Národní pařížské opeře roku 1984 Rudolf Nurejev režíroval *Labutí jezero*, kde sbor labutí tančil plný počet tanečnic. Švéd, choreograf Mats Ek, radikálně přepracoval *Labutí jezero* s novou ironickou interpretací. Jeho inscenace měla premiéru roku 1987. Nejenže navrhl novou choreografii, dokonce příběh vystavěl na postavě Prince. Extrémní byla nejen choreografie, ale i často se měnící scénografie. Pozoruhodné bylo například použití rozteklých hodin od Salvadora Dalího, které se objevily na horizontu. Rovněž kostýmy tanečníků sice dodržovaly barevné odstíny vycházející z tradiční koncepce, jako jsou bílé a černé labutě, ale jejich forma byla dosti novátorská. Tanečníci a tanečnice měli na hlavách plešaté paruky, které zdůrazňovaly vzadu na hlavě drdol. Též paruky mužského sboru byly podobné.¹¹⁴ V moskevském Velkém divadle roku 1989 Jurij Grigorovič nechal balet vyznít šťastně. Neboť láska Odetty a Prince přemohla zlého Rothbarta.¹¹⁵ Angličan Matthew Bourne na Čajkovského hudbu, kterou poskládal dle sebe, vytvořil úplně novou choreografii *Labutího jezera* a značně zasáhl i do děje.¹¹⁶ Tuto verzi jsem nastínila už v úvodu své práce. Příběh vypráví o Princovi, kterému nevyšla láska s ženou, jelikož ho už od dětství obklopuje labuť-muž, do kterého se zamiloval. Bourne zčásti zachoval pouze choreografie národních tanců. Jinak v celém baletu se objeví pouze jedna tanečnice na špičkách, ztvárňující motýla. Snad největším rozdílem je, že labuť tančil mužský sbor.¹¹⁷ Také tento balet končí tragicky, neboť Princ umírá, stejně jako labuť-muž.¹¹⁸ Anglický národní balet sklídl roku 1997 úspěch s inscenací vystavěnou pro víc než sto tanečníků a uvedenou v Royal Albert Hall

¹¹¹ BRODSKÁ, Božena, VAŠUT, Vladimír. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 91.

¹¹² AMBRUZOVÁ, Olga. *Balet a jeho repertoár*. 1. vyd. Praha : JUDr. Vladimír Ambruz, 2001, s. 142.

¹¹³ ASHTON, Frederick. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. Royal Opera House Covent Garden London, premiéra: 1979. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

¹¹⁴ EK, Mats. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. The Cullberg Ballet Sweden, premiéra: 1987. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

¹¹⁵ GRIGOROVIČ, Jurij. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. Bolšoj těatr Moscow, premiéra: 1989. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

¹¹⁶ BOURNE, Matthew. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. Sadler's Wells Theatre London, premiéra: 1995. Uloženo na webu uložto.cz.

¹¹⁷ GUILBERT, Laure. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 2002, Uloženo v knihovně Site-Richelieu-Louvois v Paříži, s. 41.

¹¹⁸ Autor neuveden. *Swan Lake (Bourne)* [online] en.wikipedia.org [cit. 28. 10. 2013]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Swan_Lake_%28Bourne%29>.

v Londýně. Roku 1998 v berlínské opeře dostala hlavní roli Královna, tím i variace na špičkách, což nebývá zvykem.¹¹⁹ Princ od své matky dostal k narozeninám místo luku pušku a brož, která ho odlišila od Benna, jelikož měli stejné kostýmy.

Typicky evropské *Labutí jezero* se objevuje i na mimoevropských jevištích. První akrobatické *Labutí jezero* vytvořila čínská skupina Guangzhou v Šanghajském Velkém divadle v choreografii Zhao Minga. Opravdu impozantní je provedení variace *Pas de deux*, představitelka Odetty tančí na špičce na hlavě Prince. Tato inscenace se dostala na mezinárodní turné. Objevila se v Rusku, Japonsku, Německu, Malajsii a Spojených státech.¹²⁰ V rámci mezinárodního tanečního festivalu Tanzolymp vystupovala japonská skupina Takane Dance World, jež zajímavě a technicky dokonale parodovala tanec labutí s baletními špičkami na ruku.¹²¹ *Labutí jezero* se dostalo i do Indie, kde bylo provedeno v Playhouse Drama theatre roku 2010. Tato indická verze se sice inspirovala hudbou Čajkovského a tradiční choreografií, ale byla interpretována podle tradičního indického tance a samozřejmě bez použití špiček.¹²² V poslední době jihoafrická choreografka Dada Masilo vytvořila novou moderní choreografii bez špiček pro africké *Labutí jezero*, v kterém tančí pouze černoši.¹²³ Tento balet v divadelní sezoně 2013/2014 hostuje v Paříži.

Nejznámějšími interpretkami dvojrole Odetty a Odilie jsou Rusky Galina Ulanova a Maja Pliseckaja, Francouzka Sylvie Guillem, bezesporu i Češka Daria Klimentová, primabalerína Anglického národního baletu.¹²⁴ Původní koncept Petipa-Ivanov se žádnému choreografu do dnešní doby nepodařilo překonat, proto se k němu dodnes většina inscenátorů vrací.

Tento neúplný výčet různých uvedení *Labutího jezera* v zahraničí poukazuje jen na některé významné choreografické změny, provedené vynikajícími choreografy a tanečníky.

¹¹⁹ BART, Patrice. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. Deutsche Staatsoper Berlin, premiéra: 16. 1. 1998. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

¹²⁰ S, Gil. *SWAN LAKE – CHINESE ACROBATIC BALLET* [online]. youtube.com [cit. 20. 10. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.youtube.com/watch?v=EDUN3ZKxM5s>>.

¹²¹ Autor neuveden. *"Little Swans" - funny parody by Takane Dance World* [online]. youtube.com [cit. 20. 10. 2013]. Dostupné z WWW: < http://www.youtube.com/watch?v=y8g2_2wiI-E>.

¹²² Autor neuveden. *An eastern spin on 'Swan Lake'* [online]. Artlink.co.za [cit. 20. 10. 2013]. Dostupné z WWW: < http://www.artlink.co.za/news_article.htm?contentID=25453>.

¹²³ GUBERNATIS, de Raphaël. *"Swan Lake" de Dada Masilo : exotique, "black" et "gay"* [online]. Tempsreel.nouvelobs.com [cit. 20. 10. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://tempsreel.nouvelobs.com/culture/20130905.OBS5792/swan-lake-de-dada-masilo-exotique-black-et-gay.html>>.

¹²⁴ AMBRUZOVÁ, Olga. *Balet a jeho repertoár*. 1. vyd. Praha : JUDr. Vladimír Ambruz, 2001, s. 142.

2.5. Historie inscenování *Labutího jezera* u nás

V první podkapitole bylo už popsáno úplně první provedení *Labutího jezera* v Čechách. Choreografem a režisérem byl Augustin Berger, který roku 1888 v Národním divadle uvedl pouze druhé jednání. Sám tančil roli Prince. Představení se zúčastnil sám Čajkovskij, který ho ohodnotil známou větou, že zažil minutu absolutního štěstí.

Teprve Achille Viscusi koncipoval zcela nově kompletní *Labutí jezero* s premiérou v červnu roku 1907. Čtyři jednání rozdělil do šesti obrazů. „Odetta, která byla přejmenována na Milenu, byla vnučkou Vodníka, její matka Vodníkova dcera, přeměněná na smuteční vrbu, a Odilie, jež se zde jmenovala Dorna, byla její macechou a měla ve službách Rudovouse.“¹²⁵ Choreograf volně pracoval nejen s příběhem, ale i s hudbou - některá hudební čísla vynechal a jiná přidal. V prvním jednání se tančilo mnohem více, než bylo zvykem. Přibyla pavana, polka, rigaudon, farandola a menuet. V pátém obraze na plese se místo čtyř původních národních tanců (Španělský, Polský, Maďarský, Neapolský) tančilo dokonce tanců dvanáct (Tyrolský, Skotský, Český, Indický, Švédský, Holandský, Ruský, Francouzský, Slováký, Španělský, Italský, Polský).¹²⁶ V prvním jednání se objevily dvě žákyně baletní školy, které tančily rokokový tanec na špičkách.¹²⁷ Achille Viscusi, stejně jak Augustin Berger dal všem postavám česká jména. Také sám tančil hlavní roli Prince, podobně jako Augustin Berger ve své inscenaci. Tuto verzi zopakoval roku 1919 v Brně, 1920 v Ostravě a roku 1925 v Bratislavě.¹²⁸ Achille Viscusi neznal slavnou verzi Mariuse Petipy a Lva Ivanova, tudíž se jí ani nemohl inspirovat, nebo se k ní nějak kriticky stavět. Poprvé mohli ruskou verzi z roku 1895 vidět pražští diváci až roku 1908 v pražském Neues deutsches Theater, kde ji tančili ruští umělci z petrohradského Mariinského divadla. Toto *Labutí jezero* končilo třetím jednáním, scénou na plese.¹²⁹

V Národním divadle se *Labutí jezero* hrálo dodnes mnohokrát a to v různých choreografiích Augustina Bergera (1922, 1924), Jelizavety Nikolské s hudbou Riccarda Driga (1935), Saši Machova (1951), Alexandra Romanoviče Tomského se šťastným

¹²⁵ BRODSKÁ, Božena, VAŠUT, Vladimír. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 89.

¹²⁶ BRODSKÁ, Božena. *Dějiny českého baletu v Čechách a na Moravě do roku 1945*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2006, s. 147.

¹²⁷ Tamtéž, s. 147.

¹²⁸ BRODSKÁ, Božena, VAŠUT, Vladimír. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 89.

¹²⁹ BRODSKÁ, Božena. *Dějiny českého baletu v Čechách a na Moravě do roku 1945*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2006, s. 149.

koncem (1955), Jiřího Němečka a Růženy Mazalové (1963), Konstantina Michajloviče Sergejeva (1971), Jiřího Němečka a Olgy Skálové (1982, Smetanovo divadlo), Vlastimila Harapese (1996) a zatím poslední v pořadí Kennetha Greva (2009).¹³⁰

V roce 1919 v brněnském divadle na Veverí Achille Viscusi zopakoval svou koncepci *Labutího jezera*, kterou dříve nastudoval v Národním divadle roku 1907. Baletní soubor doplňovali také činoherci. Samotné představení sklidilo kladný ohlas u publika a stalo se prvním velkým baletem v Brně.¹³¹ Po druhé světové válce Ivo Váňa Psota varioval původní libreto a rozdělil ho do šesti obrazů.¹³² První *Labutí jezero* v Plzni mohli diváci vidět v realizaci Františka Báleka (1921). V Olomouci Loris Relský uvedl *Labutí jezero* (1932). Liberečtí diváci uviděli tento balet poprvé v choreografii Rudolfa Macharovského až po druhé světové válce (1946). První *Labutí jezero* se objevilo (1954) v Opavě v choreografii Borise Slováka a ve stejný rok i v Ústí nad Labem v choreografii Josefa Judla. Až (1964) bylo poprvé *Labutí jezero* provedeno i v Českých Budějovicích a to Milanem Hojdysem.¹³³ Některá z prvních uvedení *Labutího jezera* na českých jevištích neobsahovala všechna jednání Petipovy verze.

Labutí jezero s klasickými ruskými variacemi nastudoval Alexandr Romanovič Tomskij v únoru (1955) v Praze a v dubnu téhož roku v Brně.¹³⁴ Též dvojice Konstantin Sergejev a Natálie Dudinská přenesla petrohradské *Labutí jezero* na jeviště Národního divadla (1971).¹³⁵ Petrohradským konceptem se inspiroval i Jiří Němeček v Praze (1963, 1983) a také v Brně (1976, 1984). Růžena Mazalová inscenovala petrohradskou verzi v Praze (1966) a v Ústí nad Labem (1999).¹³⁶

Po roce 2000 se *Labutí jezero* objevilo v repertoáru mnoha divadel. Tyto inscenace se už nehrají. V listopadu 2002 se konala premiéra v Divadle J. K. Tyla v Plzni v choreografii

¹³⁰ Autor neuveden. *Labutí jezero* [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 18. 10. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Titul.aspx&ti=65&sz=0&zz=BAL&pn=456affcc-f402-4000-aaff-c11223344aaa>>.

¹³¹ BRODSKÁ, Božena. *Dějiny českého baletu v Čechách a na Moravě do roku 1945*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2006, s. 198.

¹³² BRODSKÁ, Božena, VAŠUT, Vladimír. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 90.

¹³³ HOLEŇOVÁ, Jana, LITTERA, Karel, PROKEŠ, Zdeněk. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. 7. vyd. Balet Národního divadla Brno, Divadelní program, premiéra 17. 12. 1999. Uloženo v Archivu Národního divadla Brno, nečíslováno.

¹³⁴ BRODSKÁ, Božena, VAŠUT, Vladimír. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, s. 91.

¹³⁵ Tamtéž, s. 91.

¹³⁶ Tamtéž, s. 91.

Jiřího Němečka mladšího.¹³⁷ V Ústí nad Labem roku 2006 Vladimír Nečas režíroval tento klasický balet, který ale roku 2013 přepracoval a uvedl ho v nové premiéře. Roku 2007 nastudoval František Pokorný spolu se souborem libereckého Divadla F. X. Šaldy inscenaci *Nesnadná cesta k Labutímu jezeru (Mistrův Karambol)* s Vlastimilem Harapesem v hlavní roli. Nejednalo se o klasický balet, ale o taneční grotesku poodhalující zákulisí a vznik *Labutího jezera*. Celá inscenace byla ozvláštněna zápletkou Mistra s primabalerínou.¹³⁸ Historii *Labutího jezera* v českých zemích lze považovat za velice pestrou, jelikož má dlouholetou tradici.

¹³⁷ Autor neuveden. *Labutí jezero – Jiří Němeček ml.* [online]. Djkt-plzen.cz [cit. 21. 10. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.djkt-plzen.cz/cz/repertoar/predstaveni/23/>>.

¹³⁸ Autor neuveden. *Nesnadná cesta k Labutímu jezer (Mistrův Karambol)* [online]. Tanecniaktuality.cz [cit. 21. 10. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.tanecniaktuality.cz/en/performances-festivals/list-of-performances/predstaveni-podle-abecedy/n/nesnadna-cesta-k-labutimu-jezeru-mistruv-karambol/>>.

3. SOUČASNÝ STAV BALETNÍCH SOUBORŮ A JEDNOTLIVÁ NASTUDOVÁNÍ LABUTÍHO JEZERA U NÁS

Změny po roce 1989 neměly zásadní vliv na českou síť tradičních baletních souborů. Rozmístění jednotlivých souborů po České republice se ukázalo jako účelné a funkční. Pouze roku 1992 byl zrušen samostatný soubor v Opavě. Dnes má jeho umělecký šéf Martin Tomsa k dispozici jen deset tanečníků a ti se objevují pouze v nebaletních inscenacích.¹³⁹ Tehdejší změny zasáhly hlavně početní stavy jednotlivých souborů. Redukce se dotkly i těch největších ansámbľů, jako je baletní soubor Národního divadla. Ten čítal v roce 1962 sto třicet šest členů. Od roku 2007 ho tvořila už méně jak polovina, pouhých padesát dva členů. Jeho situace se zásadně změnila k 1. lednu 2012, kdy se sloučil s baletním souborem Státní opery. V letošní sezoně 2013/2014 má osmdesát čtyři členů.¹⁴⁰ Na předešlou redukci souboru baletu Národního divadla mělo vliv i to, že do poloviny osmdesátých 20. století bylo zhruba třicet až čtyřicet členů obsazováno pouze do oper.

Mimo Prahu jsou ostatní baletní soubory početně mnohem skromnější. V současné době tvoří brněnský balet čtyřicet šest¹⁴¹ členů, ostravský třicet jedna¹⁴² tanečníků a olomoucký třicet tři¹⁴³ členů. V Ústí nad Labem má šéf baletu Vladimír Nečas k dispozici pouze sedmáct¹⁴⁴ tanečníků, přesto se odhodlal nastudovat tento velký balet. V *Labutím jezeru* existuje velké množství vedlejších postav, jež nemusí zvládat baletní techniku, jako je například Královna či hosté na plese, ty často ztvárňují žáci tanečních konzervatoří či činoherci. Tradiční a známé klasické variace hlavních postav Odetty a Odilie, i Prince umožňují v současnosti hostování zahraničních umělců. Z ostatních souborů, kde není na repertoáru *Labutí jezero*, je největší plzeňský balet čítající třicet dva¹⁴⁵ tanečníků. V

¹³⁹ Autor neuveden. *Balet* [online]. divadlo-opava.cz [cit. 10. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.divadlo-opava.cz/divadlo/umelecke-soubory/balet/>>.

¹⁴⁰ Autor neuveden. *Umělecký soubor* [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 10. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/balet/umelci>>.

¹⁴¹ Autor neuveden. *Umělecký soubor* [online]. ndbro.cz [cit. 10. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndbrno.cz/balet/umelecky-soubor-2>>.

¹⁴² Autor neuveden. *Soubor baletu* [online]. ndm.cz [cit. 10. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndm.cz/cz/balet/>>.

¹⁴³ Autor neuveden. *Členové uměleckého souboru balet* [online]. mdol.cz [cit. 10. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.mdol.cz/balet/umelci/?PHPSESSID=2216061hurkk6c3f6um2co5u66>>.

¹⁴⁴ Autor neuveden. *Baletní soubor* [online]. operabalet.cz [cit. 11. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.operabalet.cz/?page=txt&id=5272>>.

¹⁴⁵ Autor neuveden. *Umělci* [online]. djkt-plzen.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.djkt-plzen.cz/cz/balet/clenove-souboru/>>.

Českých Budějovicích je pouze osmnáct¹⁴⁶ a v Liberci pouhých patnáct¹⁴⁷ členů baletního souboru.

Po roce 1989 české baletní soubory kvantitativně spíše slábly, ale jejich technická kvalita a interpretační úroveň rostla. Už i z toho důvodu, že se rozšířil počet tanečních konzervatoří, a tudíž se produkovalo více absolventů. V souborech se umožňovala pružnější generační obměna. Také začali přicházet zahraniční umělci, převážně ze zemí bývalého Sovětského svazu. Stejná situace se týkala i české opery.¹⁴⁸

Dnes ve všech baletních souborech nacházíme často tanečníky z Anglie, Itálie, Rakouska, Moldavska, Ruska a Slovenska. V případě ústeckého souboru zastoupení ruských tanečníků bylo a je i nadále hodně výrazné. V pražském baletním souboru jsou kromě výše zmíněných ještě umělci z Ameriky, Austrálie, Nového Zélandu a ze Švýcarska. Brněnský soubor tvoří téměř z poloviny cizinci, mezi ně patří Japonky, Francouzi, Španělka, Kanadanka, Řekyně, Australanka a Švédka. Kulturní různorodost a odlišná baletní technika, na které jednotliví tanečníci vyrostli, oživuje pestrost baletu a určitě podněcuje umělecké šéfy baletu k pestré dramaturgii.

Pro zaměstnání cizinců v České republice existují legislativní a administrativní překážky. Občané Evropské unie, zemí Evropského hospodářského prostoru a Švýcarska, a dále jejich příslušníci nejsou v souladu se zákonem o zaměstnanosti považováni za cizince a mají stejné právní postavení jako občané České republiky. Ale ostatní cizinci musí získat nejprve povolení k pobytu, pak u nás mohou pracovat pouze po dobu dvou let.¹⁴⁹

Otevření českých hranic způsobilo jak příchod, ale i samozřejmě odchod talentovaných českých tanečníků, do zahraničí zvláště na Západ, nejčastěji do Německa. Proslulí taneční bratři Jiří a Otto Bubeníček prožili svou slavnou éru v Hamburském baletu. Daria Klimentová se propracovala až na sólistku Anglického národního baletu. Neodešli pouze technicky vynikající tanečníci, ale i choreografové, například Jiří Kylián, který působil ve Stuttgartském baletu a v nizozemském Nederlands Dans Theater.

¹⁴⁶ Autor neuveden. *Ansámbel* [online]. jihoceskedivadlo.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://www.jihoceskedivadlo.cz/balet/ansambl>>.

¹⁴⁷ Autor neuveden. *BALET – SOUBOR* [online]. saldovo-divadlo.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://www.saldovo-divadlo.cz/soubory/balet-soubor/>>.

¹⁴⁸ NÁVRATOVÁ, Jana, Roman VAŠEK a Jana BOHUTÍNSKÁ. *Tanec v České republice: definice, historie, financování, legislativa, sociální problematika, školství, reflexe oboru*. 1. vyd. Praha : Institut umění - Divadelní ústav, 2010, s. 51.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 152.

Po roce 2000 došlo i k významným změnám ve vedení všech devíti velkých baletů, nacházejících se v kamenných divadlech v České republice. V Ústí nad Labem se stal uměleckým šéfem baletu Vladimír Nečas (2000)¹⁵⁰, v Národním divadle Petr Zuska (2003)¹⁵¹, ve Státní opeře Pavel Ďumbala (2003)¹⁵², v Plzni Jiří Pokorný (2003)¹⁵³, v Českých Budějovicích Attila Egerházi (2009)¹⁵⁴, v Olomouci Robert Balogh (2010)¹⁵⁵ a v Liberci Alena Pešková (2010)¹⁵⁶. Od sezony 2013/2014 Lenka Dřimalová nahradila Igora Vejsadu, dlouholetého úspěšného uměleckého šéfa ostravského baletu.¹⁵⁷ V Brně od 1. listopadu 2013 Lenku Dřimalovou vystřídal Mário Radačovský.¹⁵⁸ Tito výše zmíněný umělci šéfové baletu vedou baletní soubory také v sezoně 2013/2014.

¹⁵⁰ Autor neuveden. *Baletní soubor Severočeského divadla opery a baletu Ústí nad Labem* [online]. balet.netstranky.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://balet.netstranky.cz/historie-ceskych-bal/baletni-soubor-sever.html>>.

¹⁵¹ Autor neuveden. *Šéf baletu ND* [online]. petrzuska.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.petrzuska.cz/cs/sef-baletu-ND>>.

¹⁵² Autor neuveden. *Pavel Ďumbala* [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/umelec/pavel-dumbala>>.

¹⁵³ Autor neuveden. *Šéf baletu* [online]. djkt-plzen.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.djkt-plzen.cz/cz/umelec/pokorny-jiri/>>.

¹⁵⁴ Autor neuveden. *Attila Egerházi* [online]. czechdance.info [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.czechdance.info/cs/databaze/choreografove/choreografove-baletu/attila-egerhazi/>>.

¹⁵⁵ Autor neuveden. *Robert Balogh : Šéf souboru baletu, choreograf, režisér* [online]. moravskedivadlo.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.moravskedivadlo.cz/balet/umelci/?s=detail&id=64>>.

¹⁵⁶ Autor neuveden. *Alena Pešková* [online]. alenapeskova.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://alenapeskova.cz/>>.

¹⁵⁷ Autor neuveden. *Ostravský balet : Igor Vejsada se loučí!* [online]. operaplus.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://operaplus.cz/ostravsky-balet-igor-vejsada-se-louci/>>.

¹⁵⁸ Autor neuveden. *Tisková zpráva k nástupu nového vedení NDB* [online]. ndbrno.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndbrno.cz/press/tiskova-zprava-k-nastupu-noveho-vedeni-ndb>>.

3.1. „Poeticko empírové“ *Labutí jezero* v Janáčkově divadle

V Janáčkově divadle se uskutečnila premiéra *Labutího jezera* 17. prosince 1999 v deváté inscenaci a to pod záštitou Velvyslanectví Italské republiky v Praze.

V brněnském Národním divadle lze hovořit o samostatném a profesionálním baletním ansámblu od roku 1913, kdy do divadla na Veveří nastoupila Hana Vojáčková. Do této doby taneční soubor vystupoval v tanečních intermezzech, které byly součástí činoherních, operních a operetních inscenací. Až po dalších šesti letech se na této scéně objevil balet *Labutí jezero* v nastudování Achilla Viscusiho. Tento umělec přišel do Brna z pražského Národního divadla. V brněnském prostředí uvedl svůj pražský koncept, kterému jsem se věnovala v podkapitole *Historie Labutího jezera v Čechách*. Připomínám, že Achille Viscusi koncipoval zcela nově kompletní *Labutí jezero*. Jména postav počestil, pozměnil hudební sled a rozšířil národní tance na dvanáct.¹⁵⁹ Pak (1919) se v brněnském Národním divadle stal baletním mistrem Jaroslav Hladík. Ten roku 1925 připravil novou verzi *Labutího jezera*. Ve třicátých letech v dramaturgickém plánu brněnského baletu převládal ruský směr.¹⁶⁰ V divadle Na hradbách umělecká vedoucí baletu Máša Cvejičová uvedla *Labutí jezero* roku 1930. Kritika tuto inscenaci hodnotila spíše záporně, jediným kladem byly taneční výkony sólistů Iva Váni Psoty a Andy Minaříkové.¹⁶¹ Choreografka původní libreto přepracovala ze čtyř jednání na šest obrazů (Prostranství před zámkem, Les, Rozvaliny hradu u jezera, Čarodějná kuchyně, Sál v zámku a opět Rozvaliny u jezera).¹⁶² Těsně před uzavřením divadla Na hradbách (v září 1941) Máša Cvejičová spolu s Ivem Váňou Psotou a režisérem Milošem Wasserbauerem uvedli novou verzi *Labutího jezera*.¹⁶³ Již v únoru 1941 Psota odjel do Spojených států a premiéra se konala až v červnu tohoto roku. Je otázkou, jaký byl vliv Psotův. V této verzi byly pozměněny všechny postavy a jejich charaktery. Například místo Odetty a Odilie se objevila Princezna Jasana, Prince Siegfrieda Radoslav – princ z daleké země. Po návratu roku 1950 inscenoval Psota

¹⁵⁹ Brodská, Božena. *Dějiny baletu v Čechách a na Moravě do roku 1945*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění, 2006, s. 198.

¹⁶⁰ LAHODOVÁ, Kateřina. *Brněnský balet třicátých let 20. století*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykova univerzita, Brno : Masarykova univerzita, 2011, s. 30.

¹⁶¹ DUFKOVÁ, Eugenie. *Postavy brněnského jeviště: Umělci Národního, Zemského, Státního a Národního divadla v Brně : Český divadelní slovník*. Brno : Národní divadlo, 1994, s. 569-570.

¹⁶² LAHODOVÁ, Kateřina. *Brněnský balet třicátých let 20. století*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykova univerzita, Brno : Masarykova univerzita, 2011, s. 35.

¹⁶³ Autor neuveden. *Labutí jezero* [online]. ndbrno.cz [cit. 24. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/?h=inscenation&a=detail&id=5985>>.

vlastní verzi *Labutího jezera* v Janáčkově divadle. Opět použil šest obrazů místo čtyř jednání, s tím pozměnil i jména a charaktery jednotlivých postav. Odetta byla Kněžnina pastorka neboli adoptovaná dívka z lidu, Princ se stal Mladým lovcem, Rudovouse nahradil zlou kouzelnicí Kněžnou, která je zamilovaná do Mladého lovce a ze závidění promění dívku v labuť.¹⁶⁴ Balet končil šťastně, protože Mladý lovec přemohl zlou Kouzelnici. Tragické závěry byly v té době v rozporu s požadavkem optimistického postoje k životu, který kladla tehdejší doba.¹⁶⁵ Roku 1955 uvedl *Labutí jezero* hostující choreograf Alexandr Romanovič Tomskij v Janáčkově divadle. Byl to první Rus, který působil v brněnském baletu jako choreograf a baletní mistr.¹⁶⁶ Balet *Labutí jezero* pro brněnské divadlo nastudoval Tomskij podle tradiční verze, od té se jeho nastudování lišilo šťastným koncem.¹⁶⁷ Dodrženy byly jak národnostní tance, tak i *Pas de trois*, *Pas de quatre* malých labutí, valčík nevěst. Dvojrole Odetta a Odilie se rozdělila pro dvě tanečnice.¹⁶⁸ Podobnou verzi vycházející z petrohradské inscenace nastudoval Miroslav Kůra v šedesátých letech. Představitelky Odetty a Odilie tančila jedna sólistka.¹⁶⁹ Ve stejném duchu se neslo *Labutí jezero* s premiérou roku 1976 v Janáčkově divadle. Režie se ujal Jiří Němeček a choreografii dle Mariuse Petipy a Lva Ivanova vytvořila Olga Skálová s Věrou Vágnerovou. O jedenáct let později balet obnovil téměř identický inscenační tým.

V současné době součástí Národního divadla Brno jsou tři scény: Janáčkovo divadlo, Mahenovo divadlo, Reduta a tři soubory: činohra, opera, balet. Ve všech se také uvádí baletní či taneční inscenace.

V Janáčkově divadle se už více jak čtyřicet let (od 1973) hraje baletní pohádka pro děti, *Sněhurka a sedm trpaslíků*. Režisérem a choreografem je Witold Borkowski. Druhou nejdéle hranou baletní inscenací je *Labutí jezero* Roberta Strajnera (od prosince 1999). V sezoně 2001/2002 byl uveden Čajkovského balet *Louskáček* v režii a choreografii Vasilije Medveděva. Sezona 2010/2011 se nesla ve znamení polských umělců: Uwe Scholz uvedl svůj první balet *Stvoření (Die Schöpfung)*, Krzysztof Pastor vytvořil na původní hudbu lotyšského hudební skladatele Arturse Maskatse balet *Nebezpečné známosti (Les Liaisons Dangereuses)*. V další sezoně 2011/2012 došlo k premiéře komponovaného

¹⁶⁴ mat. Premiéra *Labutího jezera*. *Rovnost*, 1950, č. 62, s. 5.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 5.

¹⁶⁶ Hanáková, Eva. *Vůdčí osobnosti baletu Národního divadla v Brně v padesátých letech 20. století*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykova univerzita, Brno : Masarykova univerzita, 2012, s. 67.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 67.

¹⁶⁸ Autor neuveden. *Labutí jezero – Alexandr Romanovič Tomskij* [online]. ndbrno.cz [cit. 24. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/?h=inscenation&a=detail&id=5455>>.

¹⁶⁹ Autor neuveden. *Labutí jezero – Miroslav Kůra* [online]. ndbrno.cz [cit. 24. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/?h=inscenation&a=detail&id=5139>>.

večera složeného ze dvou jednoaktových baletů: *Six* taneční dílo izraelského tanečníka a choreografa Itzika Galiliho. Následoval *Pták Ohnivák* s hudbou Igora Stravinského v choreografii Nataši Novotné. Sezona 2012/2013 přinesla jednak premiéru dějově komplikovaného baletu *Lucidor a Arabela*. Hudbou složil ruský skladatel Alexander Glazunov, který se inspiroval motivy povídky rakouského spisovatele Hugo von Hofmannsthalu odehrávající se v 19. století. Tématem inscenace je žena převlékající se za muže. Choreografii a režii vytvořil známý umělec Youri Vámos, který již nastudoval v Mahenově divadle *Coppélii z Montmartru* a *Louskáčka* v Národním divadle v Praze. Byl uveden komponovaný večer *Osudové lásky* složený ze tří jednoaktových baletů. Německý tvůrce Ralf Dörnen se věnoval ve *Zjasněné noci* těžkému osudu ženy, která si komplikuje život dvěma muži. Izraelský choreograf Rami Be'era se v *Motýlech* věnoval duetu muže a ženy odehrávající se na velkém gauči. Slovenský choreograf Mário Radačovský postavil choreografii k tématu osudové lásky. V sezoně 2013/2014 byla nastudována *Bajadéra* s hudbou Ludwiga Minkuse. Tento balet patří k nejlepšímu, co vzešlo z dílny francouzského choreografa Mariuse Petipy. Děj zavádí diváky do starověké Indie a ukazuje příběh nenaplněné lásky s tragickým koncem, typickým pro velkou většinu romantických titulů. Choreografickou verzi Mariuse Petipy nastudoval Jaroslav Slavický spolu se svou manželkou Kateřinou Slavickou Elšlégrovou v Janáčkově divadle už podruhé. Jedná se o obnovenou premiéru verze z roku 2003, která se stala první *Bajadérou* u nás.

Na jevišti Mahenova divadla se od sezony 2003/2004 hraje taneční muzikál *Edith, vrabčák z předměstí*, který vypráví o životě slavné šansoniérky Edit Piaf. Tento opus režisér a choreograf Libor Vaculík nastudoval nejprve s plzeňským baletem a pak jej přenesl i na další české scény. Od sezony 2008/2009 mohou diváci vidět reprízy další baletní inscenace odehrávající se také v Paříži, jedná se o balet *Coppélie z Montmartru* v choreografii Youriho Vámoše. Klasický romantický balet na této scéně zastupuje *Giselle* v upravené choreografii Roberta Strajnera s premiérou v listopadu 2011. Tradiční choreografický koncept vystavěl Jean Coralli a Jules Perrot s první premiérou v pařížské Opeře (1841). Tuto původní choreografii dotvořil Marius Petipa. *Giselle* vypráví o dívkách, které zemřely ještě před svatbou. Na konec sezony 2013/2014 se plánuje premiéra komponovaného večera skládajícího se ze dvou samostatných tanečních aktů. Spojuje je současná choreografie a zaměření pro duchem mladé publikum.

V divadle Reduta byl v sezoně 2013/2014 uveden taneční *Projekt Japonské pohádky* pro dětské publikum od pěti do deseti let. Na projektu spolupracoval dva tvůrci japonského původu loutkář, performer a režisér Nori Sawa a tanečnice baletního souboru Národního divadla Brno, Aki Nishio.

Baletní repertoár Národního divadla Brno obsahuje mnoho rozmanitých titulů. Dramaturgie dbá o klasická díla, jako je *Labutí jezero* či *Louskáček*. Dostatečný prostor je věnován i umělecké práci současných českých a zahraničních choreografů. Vedení baletu nezapomíná ani na dětské publikum.

Choreografem a režisérem *Labutího jezera* je Robert Strajner¹⁷⁰, který se držel původní předlohy dle Mariuse Petipy a Lva Ivanova. „Robert Strajner považuje klasický balet za sešňorovaný pravidly a tradicí, která se musí respektovat. Proto má raději moderní repertoár, kde vládne mnohem větší svoboda a může se tak lépe prosadit individualita interpreta. Přesto jej předchází pověst vynikající znalce právě klasických titulů.“¹⁷¹ Z klasických titulů má nejraději *Labutí jezero* a *Giselle*, protože dle něj se i dnes v nich dá něco odkrýt.¹⁷² Rudolf Nurejev o Robertovi Strajnerovi prohlásil, že je nejlepší baletní mistr na Západě, který je umí nastudovat.¹⁷³ Dle Roberta Strajnera baletní mistr musí být hlavně psycholog. Musí umět vysvětlit a motivovat postavy baletu i tomu nejposlednějšímu sborovému tanečníkovi jeho roli. Každý z nich by měl znát smysl svých kroků a gest.

Robert Strajner při nastudování spolupracoval s asistentkami choreografie, Janou Ruggieri a Věrou Vágnerovou. Scénu a kostýmy navrhl Josef Jelínek¹⁷⁴, který

¹⁷⁰ Robert Strajner se narodil 10. prosince 1943 v Krakově. Taneční vzdělání získal na Konzervatoři v Praze (1963). Studoval ve třídě profesorky Zory Šemberové. Od roku 1968 -1976 byl sólistou v Opernhaus Zürich. Poté 1976-1977 působil jako baletní mistr v Teatro Milano Palermo. Stejnou funkci vykonával v Teatro Regio Torino (1977-1979). Následně (1979-1985) byl baletním mistrem v La Scala Milano. Od roku 1979 spolupracoval s významnými choreografy a tanečnicemi (Carla Fracci, Rudolf Nurejev, Roland Petit, Alicia Alonso a další). Mezi lety 1985-1991 hostoval jako baletní mistr v různých německých a italských divadlech. Od roku 1991 působil opět jako baletní mistr v La Scala Milano. Účastnil se workshopů a turné v Itálii, Francii, USA, Brazílii, Argentině, Kolumbii, Jordánsku, atd.). V současnosti žije v Itálii, kde získal i občanství. VAŠUT, Vladimír, Otázky pro baletního mistra, *Harmonie*, prosinec 1996, č. 12, s. 19.

¹⁷¹ HOLEŇOVÁ, Jana, LITTERA, Karel, PROKEŠ, Zdeněk. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. 1. vyd. Balet Národní divadla Brno, Divadelní program, premiéra 17. 12. 1999. Uloženo v Archivu Národního divadla Brno, s. 13.

¹⁷² Oba tyto balety uvedl v brněnském Národním divadle.

¹⁷³ VAŠUT, Vladimír, Otázky pro baletního mistra, *Harmonie*, prosinec 1996, č. 12, s. 18.

¹⁷⁴ Josef Jelínek se narodil 19. října 1949 v Praze. Vystudoval scénografii na Divadelní fakultě Akademie múzických umění, pokračoval na Vysoké škole múzických umění v Bratislavě. Nejprve deset sezon působil jako scénograf v Městském divadle Zlín. Od roku 1983 byl stálým kostýmním výtvarníkem pražského Národního divadla a také do roku 2012 působil ve Státní opeře. Realizoval kostýmy pro více jak 800 inscenací v Praze, Bratislavě, Brně, Ostravě, Plzni, Berlíně, Monte Carlu, Lublani, Leedsu, Bergenu, Buenos Aires, Santa Fé, Seville a v dalších divadlech. Jako kostýmní výtvarník se podílel na hudebních filmech Petra

scénograficky a kostýmově vybavil mnoho inscenací a nejen baletních. Jeho poslední prací pro brněnský balet jsou kostýmy pro *Bajadéru*.

V choreografově pojetí končí *Labutí jezero* tragicky, i když Princ asi neumírá, jen už nikdy neuvidí Odettu. Robert Strajner už v rozhovoru naznačil, že se rád drží tradiční verze. Proto se v brněnském *Labutím jezeře* objevují téměř všechny postavy jako v koncepci Mariuse Petipy a Lva Ivanova. V soupisu postav nacházíme Siegfrieda, Odettu a Odilii, Královnu, Benna a knížete Rothbarta. Ve vedlejších postavách je zřejmé služebnictvo, malé a velké labutě, dvořané, poslové a Ceremoniář, který uvádí hosty na začátku třetího jednání. Neobjevuje se pouze Wolfgang. Vypravování se drží tradičního sledu.

Režisér nově zasáhl do prologu, kde originálně rozvedl téma lásky mezi knížetem Rothbartem a Odettou. Jak bude zřejmé v dalších analýzách, Rothbart je démonem už v prologu a Odettu zakleje bezdůvodně do podoby labutě. Brněnského Rothbarta žene jasná motivace: nejprve vyznal Odettě lásku a potom, co ho odmítne, se chce pomstít. Tato Rothbartova motivace ústí logicky v kletbu. Navíc se Rothbart objevuje i v prvním jednání, kde Princovi dává narozeninový dar - kuši a poté ho dovede k jezeru. Kníže Rothbart chce, aby Siegfried smrtelně střelil Odettu zakletou v labuť.

Vystoupení nevěst choreograf tematicky spojil s vyslanci z cizích zemí. Každou z princezen doprovází na ples družina. V původní petrohradské verzi nevěsty a vyslanci byly dvě rozdílné skupiny.

Po choreografické stránce se Robert Strajner přiklonil k tradiční petrohradské koncepci. Během prologu se odehraje krátká tanečně herecká etuda, při které kníže Rothbart vyznává Odettě lásku a žádá ji o ruku. Odetta nesouhlasí a kníže se jí pomstí. A to tak, že jí zakleje v labuť.

Už před otevřením opony hraje předehra (No. 1). Po předehře se zvedá opona a na jevišti je připravený mužský sbor představující venkovany. Po krátké variaci přibíhají venkovanky a po nich Siegfried. Ten všechny pobízí k tanci a veselí. S prvními tóny valčíku (No. 2) se Benno dává do tance s dvěma venkovankami. Vzápětí se přidávají i ostatní a nakonec i Siegfried. Jako poslední přichází Královna s doprovodem (No. 3). Královna přeje Princovi k narozeninám a žádá ho, aby se oženil. Po jejím odchodu slavnost

Weigla. Věnuje se i scénografické práci a to hlavně pro balet. Roku 2012 obdržel Cenu Thálie za rok 2011 v kategorii zvláštní cena kolegia. Autor neuveden. Josef Jelínek [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 26. 11. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://www.narodni-divadlo.cz/cs/umelec/josef-jelinek>>.

pokračuje tancem *Pas de trois* (No. 4) v tradiční verzi Mariuse Petipy. Ihned následují skupinové tance (No. 7 a 8). Začíná pouze pánský sbor. Dívky přitom stojí opodál a drží se číše. Vzápětí se přidají i ony. Najednou na Princovu oslavu přichází kníže a dává mu kuši jako narozeninový dar. Opakuje se skladba *Andante sostenuto*, na ni tančí pouze Princ a přitom je téměř sám na jevišti. Zpovzdálí ho kníže pozoruje. Ve finále (No. 9) podává Princ kuši a odvádí ho do lesa. Za nimi spěchá Princova družina.

Během přede hry druhého aktu (No. 11) všichni přibíhají do lesa. Kníže Princovu družinu posílá pryč. Nakonec zůstane s Princem sám a přivolává Odettu. Princ na ni sice míří kuši, ale nevystřelí. Kníže je rozzloben, jeho úmysl nevyšel. Místo nich přichází dvacet dva labutí z pravého zadního rohu (No. 12). Jejich příchod a následné variace dodržují verzi Lva Ivanova. Objevuje se Princ a hledá mezi nimi Odettu. Ta se zjevuje až jako poslední. Princ je jí natolik okouzlen, že za ní odbíhá z jeviště. Zůstává sbor labutí a začíná valčík (No. 13), který se skládá ze sborových prostorových variací *I. a III. Tempo di valse*. Znovu přijde Siegfried hledající Odettu a následuje jejich duet *V. Pas d'action*. Na ně navazuje *Pas de quatre* malých labutí *IV. Allegro moderato* a pak *VI. Tempo di valse* čtyř velkých labutí. Siegfried přivádí na scénu Odettu a ta má sólový výstup *II. Moderato assai*. Labutí tanec tradičně končí kódou *VII. Allegro vivo*. Při finále (No. 14) Siegfried přísahá Odettě věrnost a ona ho políbí. Rozhněvaný Kníže odvádí Odettu pryč.

Začíná druhé dějství (No. 15): na zámek přicházejí vyslanci z různých zemí a za nimi Princ s Královnou. Slavnost plesu zahajuje Benno sólovým výstupem (No. 16). Po něm Ceremoniář vyzývá jednotlivé vyslance, aby se svým tancem představili Princí a Královně. Začíná trio Španělů (No. 21), po nich následuje pět párů Maďarů (No. 20). Třetí pár tanečníků přichází z Neapole (No. 22). Jako poslední tančí čtyři páry z Polska (No. 23). V jejich variacích se sice objevují tradiční prvky, ale choreograf Robert Strajner je pozměnil. Po prezentaci doprovodných vyslanců tančí nevěsty valčík (No. 17), ve kterém se představí nejprve každá sama a vzápětí společně. (No. 18) Královna žádá Prince, aby si zvolil nevěstu. Princ váhá. Náhle fanfáry oznamují příchod nového hosta. Duet (No. 5) Siegfrieda a Odilie se nese v tradiční verzi podle Mariuse Petipy. Když dotančí, Princ ukazuje Královně, že si za nevěstu zvolil Odilii. Kníže Rothbart po něm žádá přísahu. Princ tak učiní, ale záhy si uvědomí svou zradu a odbíhá k jezeru.

Tóny přede hry (No. 25) znějí se zavřenou oponou. Po otevření je na scéně sbor do kruhu ležících labutí. Během skladby (No. 27) se postupně zvedají ze země a na jezero přicházejí další. Tvoří různé obrazce a seskupení po celém jevišti. Vzápětí se objevuje

Odetta během skladby (No. 28). Všechny labutě truchlí nad Princovou zradou. Příchodem Rothbarta labutě zneklidní. S hudbou finále (No. 29) přibíhá Siegfried hledající Odettu, ale nikde ji nenachází. Následuje přidané *adagio* umocňující poslední duet Odetty a Prince. Během něj nejprve odchází sbor labutí z jeviště pryč. Poté Odetta Princi sděluje, že mu nemůže odpustit. Přichází sbor labutí, který se je snaží ukrýt před Rothbartem. Ten je ale objevuje a se Siegfriedem se dává do souboje. Kníže Prince porazí a potom, co Odettu svrhne do jezera, za ní i sám skočí. Nešťastný Princ zůstává sám na břehu jezera.

Brněnská scéna *Labutího jezera* se nese v poetickém symbolistickém duchu. Poeticky působí už prolog, kdy v modře přesvícené scéně dominuje výrazné plátno s jemnou malbou na horizontu. Modrý design svícení skrývá postranní plátna, která jsou viditelná až při prvním jednání, kdy je možno lépe rozpoznat i motiv na horizontu. Jedná se o náznakové znázornění stromů. Symbolická malba odkazuje k zámecké zahradě tvořené kamennou cestičkou, stromy a altánek. Nad ním je slunce. Nad jevištěm visí větve s lupeny stromů. Na scéně stojí tři lavičky, výpravné rekvizity. Hrací rekvizity použité při tanci jsou číše. Světlo používané v tomto výjevu nijak barevně nedokresluje scénu.

Druhý jezerní akt prodělá změnu se zavřenou oponou. Po otevření se změní pouze zadní plátno, kde dominují špičaté pahorky a nad nimi se mihotá hladina jezera. Po stranách se stále nachází malované symboly stromů a nad jevištěm opět visí dvě větve s listy. Vpravo v rohu stojí kamenné schodiště. Modrá a žlutá světla malují scénu do pohádkových zeleno modrých odstínů.

Po přestávce následuje třetí dějství. Z jezerního aktu zůstalo schodiště v pravém zadním rohu. Na scéně po bocích stojí celkem deset židlí a čtyři stoličky. Nad jevištěm v prostorové diagonále visí tři lustry, jež jsou seřazené od nejnižší spuštěného nejvyššího po nejmenší. Z provaziště ještě v několika místech visí kusy bílé látky. Postranní plátno zůstalo z jezerního aktu, změnu prodělal pouze horizont, kde lze rozeznat náznak několika prostorů. Objevuje se jak zámecká zahrada a nad ní jakýsi erb. Rozeznávám pahorky a stromy z jezerního aktu. Světelný design tvoří, po celý výstup Prince slibujícího lásku Odilii, neměnné ostré svícení. Poté zmodrá a projasní zadní plátno horizontu, ve kterém je vidět Odetta. Finální jezerní akt je scénograficky totožný s druhým.

Monumentální epicko symbolicky pojatá plátna doplňují v prvním a třetím jednání výpravné rekvizity a kostýmy empírového stylu neoklasicismu. U dámských kostýmů lze empír spatřit ve volném oděvu s vysokým pasem. U pánského sboru najdeme také vestičky

s vysokým pasem a celkově jejich oděvy jsou jednoduché bez vzorů a přezdobení. Díky empiru dochází k unifikaci siluet tanečnic v prvním a třetím dějství.

Dámský sbor venkovanek vystupující v prvním aktu má dlouhé nevzorové sukně s vysokým pasem. Pánský sbor a Benna zdobí bílé legíny do pasu, bílé košile a různě barevné vestičky. Až v závěru, kdy odchází s Princem do lesa, si na vestičky oblékají fraky. Siegfried má také bílé legíny a zlatě zdobený frac. Také oděv Královny a jejího doprovodu odpovídají empiróvému stylu a navíc ji a dvorní dámy zdobí klobouky a paraplička. Dvorní dámy bez klobouku a parapliček se objevují i na plese třetího aktu.

Také kostýmy vyslanců s princeznami odpovídají jednoduchému neoklasicistnímu stylu. Pouze princezny spojuje identický kostým odlišující se jen nepatrně a to barvou a stylem zdobení. Zato oděv vyslanců není stejný. Španělská tanečnice jako jediná má sukni do pasu. Spolu s dvěma Španěly upoutá jejich zdobený kostým černo-zlatými barvami. Maďarský tanec je laděn do červeno-fialových barev u pánů, u dam do fialovo-zlatých. Navíc pánský sbor zdobí čepice. Tanečníci Mazurky mají fraky s pláštěm a barety na hlavě. Použita je u nich barva červená, zlatá a černá. Dívka z Neapole ve žlutém živůtku jako jediná tančí na špičkách. Kostým jejího partnera se podobá venkovanům z prvního dějství. Oděv charakterních tanečnic narušuje tradiční tvarovou podobu živůtkových krojů.

Sukně labutí neprošly změnou, neboť jsou tradiční a drží tvar do zvonu. „Zřejmě chyběla odvaha či estetické přesvědčení, aby je rovněž oblékl do tunik s vysokým pasem (jako Gorský v roce 1922).“¹⁷⁵, poznamenala dobová kritika. Zásadně se baleríny odlišují od kostýmů prvního a třetího aktu. Bílé trikoty zdobí výstřih do věčka. Na hlavách mají čelenky a Odetta navíc korunku. Černou balerínu Odilie zdobí zlaté ornamenty. Rothbartův kostým odpovídá stylu Odilie, má na sobě černou uniformu a pro jezerní scény navíc obleče pouze šedivý frac.

Princův kostým prvního a druhého jednání většinou ladí s bělostnou balerínou Odetty a v třetím a ve čtvrtém dějství s černou balerínou Odilie. Brněnský Siegfried se objevuje nejprve v tmavém kostýmu a v závěru má zlato-bílou košili.

Brněnské *Labutí jezero* jako jediné u nás přejímá tragický závěr. Robert Strajner dodržuje čtyři jednání a jejich prostorové řešení. Také v soupisu hlavních a vedlejších postav najdeme všechny tradiční postavy. I choreograf zasáhnul do děje. Jeho počin je zřejmý ihned v prologu, kdy zakletí Odetty v labuť dostává jasné opodstatnění. Do popředí

¹⁷⁵ KAZÁROVÁ, Helena. Labutí jezero v empiróvému rouše. *Taneční listy* 37, 2000, č. 2, s. 4.

se dostává postava knížete Rothbarta, který je strůjcem všeho zla z nenaplněné lásky, nikoliv pouze z jeho čarodějných podstaty. Už titul kníže dává najevo, že se v baletu nebude objevovat jako nadpřirozená postava či zvíře. Také on dává Siegfriedovi kuši a odvádí ho k jezeru. V baletu se objevuje Benno spíše ve vedlejší roli. Do monumentální pojeté scény příliš nezapadají empírové kostýmy prvního a třetího jednání, neboť působí stylově nesourodě. Zásadní změnou prošel kostým Prince, protože jeho byla změněna barevnost. V hudebním sledu prvního jednání nejprve tančí sborové tance a teprve pak až následuje Princovo sólo. Choreograficky jsou dodrženy jezerní akty. Ve třetím jednání nejprve odtančí všichni vyslanci a po nich nevěsty valčík, a až pak přicházejí Kníže s Odilií. V moskevské verzi následují ihned po valčíku nevěst a sleduje prezentace cizinců. Režisér důsledně analyzoval každou z postav a tanečnickům dobře vysvětlil motivace. Ačkoliv aktuální reprízy tančí jiné obsazení, ani po patnácti letech se z inscenace tento režijní vklad nevytratil.

3.2. „Pohádkové“ *Labutí jezero ve Státní opeře Praha*

Premiéra *Labutího jezera* se konala 29. března 2007.¹⁷⁶ Tato premiéra se stala teprve pátou verzí *Labutího jezera* v tomto divadle.

Dílo poprvé uvedl Saša Machov v roce 1951. Z fotografií uložených v Archivu Národního divadla jsem zjistila informace o scénografii a kostýmech. Zajímavé je, že ještě nebyly použity typické vodorovné či zvonové baleríny pro labutě. Dlouhé tylové sukně tanečnic *Pas de quatre* připomínají Sylfidy z baletu *La Sylphide* nebo družky Myrthy z *Giselle*. Odetta byla oblečená do střapaté volánkové sukně. Dvojroli Odetta a Odilie Saša Machov rozdělil pro dvě tanečnice.¹⁷⁷ Dalšího uvedení se Státní opera dočkala po dvanácti letech (1963) v režii a choreografii Jiřího Němečka a Růženy Mazalové. Labutě a Odetta už měly zvonové sukně. Po devatenácti letech (1982) připravil novou verzi opět Jiří Němeček spolu s Olgou Skálovou. Několik repríz doprovázela hudební nahrávka.¹⁷⁸ Od roku 1996 se hrálo *Labutí jezero* v režii a choreografii Vlastimila Harapese. Tuto verzi *Labutího jezera* jsem připomínala už dříve z důvodu zajímavě řešeného jezerního aktu, protože nad jevištěm byla zavěšena zrcadla a v nich se odrážely postavy tanečnic.

Na jevišti Státní opery se uvádí pouze operní a baletní inscenace. Od ledna 2012 baletní soubor tohoto divadla se sloučil se souborem Národního divadla, ale výrazné obměny se dočkal až s novou sezonou 2012/2013.¹⁷⁹ S touto změnou Balet Státní opery přišel o svou uměleckou šéfkou Hanu Vláčilovou, jelikož spojené soubory vede umělecký šéf Národního divadla, Petr Zuska. Ten vidí ve sloučení značnou výhodu, díky ní dostane vrcholné baletní umění více financí, lepší zázemí a celospolečenskou prestiž.¹⁸⁰ Časem ke

¹⁷⁶ K analýze pražského *Labutího jezera* Státní opery používám videozáznam, u kterého není určené, kdy byl pořízen. Navíc tento záznam je ve velice špatné kvalitě, proto bude těžké přesně určit scénografickou složku.

¹⁷⁷ Autor neuveden. *Labutí jezero - Saša Machov* [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Inscenace.aspx&ic=980&pn=456affcc-f402-4000-aaff-c11223344aaa&sz=0&zz=OPR&fo=000>>.

¹⁷⁸ Autor neuveden. *Labutí jezero - Jiří Němeček, Olga Skálová* [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Inscenace.aspx&ic=989&pn=456affcc-f402-4000-aaff-c11223344aaa&sz=0&zz=BAL&fo=000>>.

¹⁷⁹ Autor neuveden. *Don Quichotte ve Státní opeře zpíval, Don Quijote tančí* [online]. ceskatelevize.cz [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/164450-don-quichotte-ve-statni-opere-zpival-don-quijote-tanci/>>.

¹⁸⁰ Autor neuveden. *Balet ND v. Balet SOP* [online]. operaplus.cz [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://operaplus.cz/balet-nd-v-balet-sop/>>.

sloučení dojde i v operním souboru. Samotná transformace podle plánu skončí až v roce 2015.

V divadelní sezoně 2013/2014 se hraje mnoho zároveň různých tanečních inscenací. Nejdéle se na repertoáru drží *Labutí jezero* s premiérou roku 2007. Od února 2012 můžeme vidět balet *Don Quijote*. Jeho klasickou verzi dle Mariuse Petipy a Alexandra Gorského nastudoval Jaroslav Slavický spolu s Kateřinou Slavickou a Hanou Vlácilovou. V říjnu 2012 došlo k premiéře baletní inscenace *Amerikana III*. Poprvé se *Amerikana* uvedla ve Stavovském divadle roku 1996 a *Amerikana II* v Národním divadle. Vždy se jednalo o komponované večery, které se skládaly z choreografií americké proveniencí. Nyní se představují práce žánrově odlišných choreografů George Balanchina, Jerome Robbinsa a Williama Forsytha. Byli vybráni tito tři umělci, protože vytvořili jedinečný taneční styl. Od sezony 2012/2013 se na scéně Státní opery uvádí balet Národního divadla *Šípková Růženka*, který měl premiéru v březnu 2013. Choreografem a režisérem je mexický pedagog a tanečník Javier Torres. V programu a na webových stránkách se uvádí, že se Javier Torres inspiroval choreografickou verzí Mariuse Petipy, ale Jana Hošková ve své recenzi upozorňuje, že se diváci dočkají pouze poloviny partitury Čajkovského a choreografie Mariuse Petipy. V druhé polovině jsou patrné mexické kořeny choreografa a jeho láska k modernímu tanci.¹⁸¹ V listopadu 2013 připravil umělecký šéf baletu Petr Zuska neoklasickou moderní verzi baletu *Romeo a Julie*. Pro tento balet neexistuje tradiční koncept jako pro *Labutí jezero*, proto každé uvedení je nové. Petr Zuska ctil milostnou tragédií Williama Shakespeara a hudbu Sergeje Prokofjeva, a navíc si našel svou vlastní cestu interpretační. "Odrazil jsem se od postavy Lorenza, jenž je v drtivé většině baletních verzí pouze chodící rolí bez jakéhokoliv širšího prostoru pro svůj charakter a duši. Pojmenoval jsem si Lorenza jako symbol lidské víry v boha, v dobro, v pořádek, v úspěšnost dobrého plánu k uspokojení všech."¹⁸²

Z dramaturgie již neexistujícího baletu Státní opery je vidno, že se zaměřoval hlavně na klasické baletní tituly, ve kterých ctil tradiční choreografické verze. Tento dramaturgický styl zásadně neodpovídá směřování baletu Národního divadla. Při sloučení

¹⁸¹ HOŠKOVÁ, Jana. *Národní divadlo : Variace na Šípkovou Růženku* [online]. operaplus.cz [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://operaplus.cz/narodni-divadlo-variace-na-sipkovou-ruzenku/>.

¹⁸² Autor neúveden. *Řád a chaos : Romeo a Julie podle Petra Zusky* [online]. ceskatelevize.cz [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/250541-rad-a-chaos-romeo-a-julie-podle-petra-zusky/>.

byla namísto obavy ze strany Státní opery o reálnou možnost zániku klasického baletu v Praze.¹⁸³

Choreografii pro *Labutí jezero*, které můžeme shlédnout na repertoáru Státní opery, vytvořila dvojice Hana Vláčilová¹⁸⁴ a Pavel Ďumbala¹⁸⁵. S *Labutím jezerem* se nesetkali poprvé. Hana Vláčilová poprvé viděla *Labutí jezero* v Národním divadle už ve svých pěti letech. Profesionálně se setkala s *Labutím jezerem* během svých studií na konzervatoři, když tančila se spolužačkami černé labuť v choreografii Konstantina Sergejeva v Národním divadle.¹⁸⁶ Pavel Ďumbala se poprvé profesionálně setkal s *Labutím jezerem* také během studií na konzervatoři v Košicích. Toto dílo nastudovali pedagogové konzervatoře a Pavel Ďumbala tančil ve Španělském tanci a pak i postavu Šaška.¹⁸⁷

Jejich režijně choreografický přístup vycházel z tradiční verze a zároveň kladl důraz na snadno srozumitelný obsah i pro dětské publikum, byť Vláčilová tíhla ke koncepci Konstantina Sergejeva. Jako asistenti se uplatnili: Michal Šebor, Kateřina Dedková-Franková a Jiří Němeček mladší.

Scénu navrhl Martin Černý, který má za sebou mnoho scénografických realizací k žánrově různorodým inscenacím. Kostýmy pro *Labutí jezero* vytvořila L'udmila Vársová. Její rukopis „vyznačuje se rafinovanými citacemi a duchaplnou

¹⁸³ Autor neuveden. *Balet ND v. Balet SOP* [online]. operaplus.cz [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://operaplus.cz/balet-nd-v-balet-sop/>.

¹⁸⁴ Hana Vláčilová se narodila 25. února 1956 v Praze. Absolvovala pražskou Taneční konzervatoř a stáž v Leningradském státním učilišti Agrippiny Jakovlevny Vaganové. V letech 1974 - 1999 byla členkou baletu Národního divadla a od roku 1976 sólistkou. Poté do roku 2004 byla šéfkou baletu Laterny Magiky. Od roku 2005 spolupracovala s baletním souborem Státní opery, později se stala uměleckou šéfkou tohoto baletu, kde musela ukončit pracovní poměr v listopadu roku 2012. Od roku 1999 učí na pražské Konzervatoři. „Na Soutěžní přehlídce současné taneční tvorby ČR 2011 obdržela čestné uznání za přínos v rozvíjení klasického baletního odkazu.“ Autor neuveden. *Hana Vláčilová* [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 9. 11. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=4069&sz=0&abc=V&pn=356affcc-f301-3000-85ffc11223344aaa> >.

¹⁸⁵ Pavel Ďumbala se narodil 21. listopadu 1958 Liptovském Mikuláši. Vystudoval Taneční konzervatoř v Košicích. Už během studia na konzervatoři vystupoval v košickém baletu, kam po dokončení studia také nastoupil. Roku 1984 se stal členem Pražského komorního baletu. Byl sólistou v Hudebním divadle Karlín a v pražském Národním divadle v letech 1989-1997. V pražském Národním divadle roku 1991 mimo jiné ztvárnil roli Šaška v *Labutím jezeře*. Roku 1997 se stal uměleckým šéfem plzeňského baletu. Od začátku sezony 2003/2004 byl šéfem baletu Státní opery. Autor neuveden. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Státní opery, Divadelní Program, premiéra 29. 3. 2007, Uloženo v Archivu Státní opery. s. 6.

¹⁸⁶ Autor neuveden. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Státní opery, Divadelní Program, premiéra 29. 3. 2007, Uloženo v Archivu Státní opery. s. 4.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 4.

aktualizací historických stylových prvků v kombinaci s moderními výtvarnými postupy.¹⁸⁸

Balet Státní opery má zajímavou praxi, díky které umožňuje hostování exkluzivních hostů ze zahraničí a publikum tudíž může vidět v hlavních rolích světoznámé baletní umělce. V dubnu roku 2007 se ve třech představeních objevili první sólisté Anglického národního baletu v Londýně: roli Odetty a Odilie ztvárnila Daria Klimentová a Prince tančil Dmitrij Gruzdjev. V jednom představení vystoupili sólisté Deutsche Oper am Rhein v Düsseldorfu, Andrea Kramešová a Filip Veverka.

Dvojice režisérů pracovala s moskevským libretem Vladimíra Petroviče Begičeva a Vasilije Fjodoroviče Gelcera. Choreograficky vycházejí samozřejmě z tradiční verze. Ovšem inscenovaný prolog odkazuje k moskevské verzi Vladimira Bourmeistera, který jako první právě prolog inscenoval.

Prolog v sobě nese kratičký příběh na téma, jak Odetta k zakletí přišla. Tato dívka se prochází po paloučku a sbírá květiny. Není sama, protože jí sleduje Rudovous. Nakonec ji uchopí do obrovských křídel (které tvoří látka) a promění ji v labuť.

První dějství se odehrává v zámecké zahradě. Princ spolu s hosty slaví svou plnoletost. Všichni mu gratulují, od své matky dostává knihu. Nastává soumrak a hosté odchází. Princ se vydává na lov.

V druhém jednání se dostává do lesa a nachází jezero plné labutí. Princ je sleduje a před jeho očima se z nich stávají dívky. Ihned ho okouzlí Odetta s korunkou na hlavě. „V jediném okamžiku se mezi nimi zrodí hluboká láska.“¹⁸⁹ Rudovous je pozoruje. S ranním úsvitem Odetta nabývá vzhled labutě. Princ jí slibuje lásku a věrnost. Rudovous tomu chce zabránit.

Během slavnostního plesu třetího jednání se Princ představují princezny z dalekých zemí. Každá z nich se ho marně snaží upoutat. Uprostřed slavnosti vítají fanfáry nové hosty Rudovouse a Odilii. Prince ihned okouzlí a přísahá jí věrnost. Tím Rudovous dosáhl svého, Princ přísahou zradil Odettu, kterou nebude moci vysvobodit z jeho područí. Princ svoji zradu ihned pochopí a běží k jezeru.

¹⁸⁸ Autor neuveden. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Státní opery, Divadelní Program, premiéra 29. 3. 2007, Uloženo v Archivu Státní opery, s. 2.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 2.

Při posledním aktu na jezeře Odetta vypráví ostatním labutím o Princově zradě. Po chvíli přiběhne Princ a snaží se, aby mu Odetta odpustila. V tom okamžiku se zjeví Rudovous a Princ se s ním dává do boje. Ve chvíli, kdy Princ utrhne Rudovousovo kouzelné křídlo, zlomí jeho moc. Rudovous umírá a všechny zakleté dívky jsou osvobozeny. Princ skočí pro Odettu do rozbouřeného jezera. Nakonec oba dva bouři přežijí a láska vítězí nad zlem.

Vzhled a charaktery všech postav vycházejí z žánru pohádky. Důraz se neklade na psychologizaci motivace. Z toho důvodu byla vybrána postava Šaška nikoliv Benna, který dává prostor k rozvoji přátelského vztahu mezi sebou a Princem. Šašek obohacuje jednání o veselost a téměř akrobatické taneční prvky. Pro pohádku jsou typická kouzla a nadpřirozené bytosti. Těmi jsou jednak labuť a Rudovous, který zde není člověkem, ale kouzelnou bytostí a má podobu sovy. Z toho důvodu nenese jméno Rothbart ale Rudovous, ačkoliv nemá rudé vousy. V pohádce nesmí scházet princezny. Na plesu se jich představuje hned pět, ale zde jsou to zástupkyně cizích zemí. Jako každá pohádka, tak i tento balet končí šťastně. Ztvárnění zápasu Rudovouse a Prince není krvelačným soubojem, ale bojem naoko. Pouze v pohádce je možné, že utržené křídlo může způsobit smrt.

V baletu se objevuje mnoho vedlejších postav: Ceremoniář řídící ples a během prvního jednání se věnuje prostřenému stolu v pozadí, dvorní dámy doprovázející Královnu a pážata přináší narozeninový dar. První jednání působí plně a je režijně prostorově dobře řešené. Horší situace nastává během plesu, kdy taneční představení zahraničních vyslanců sleduje pouze Královna, Princ, Ceremoniář, dvě pážata a šest dvořanů. Kulisy evokující pompéznost zámku kontrastují s téměř vylidněným sálem.

V prologu sledujeme proměnu Odetty v labuť. Na palouček přitančí na špičkách a zároveň sbírá květiny. Poté jí zničehonic Rudovous promění v labuť.

Během přede hry prvního jednání (No. 1) je na scéně Ceremoniář a dva dvořani. Přichází Princ a hned za ním Šašek. Ten přivolává další dvořany a ostatní hosty. Od Ceremoniáře Princ dostává číši a přitukne si s ním. Šašek svou variací zahajuje valčík (No. 2). Spolu s Princem sleduje tento tanec z levého předního portálu a dvakrát se přidává ke sboru. Ceremoniář se v pozadí věnuje prostřenému stolu a dívkám. Přichází Královna s dvorními dámami a dvěma pážaty (No. 3). Princ dává knihu a odchází. Nedostává od ní kuši a ani Princ nesdělila, že se musí oženit. Po odchodu následuje *Pas de trois* (No. 4) obsahuje úvodní trio a všechna následná sóla v tradiční choreografii. Na hudbu Princova

sóla (No. 6) tančí Ceremoniář a poté Šašek spolu s dívkami z *Pas de trois*. Tato variace končí točením seconde en l'air Šaška. Následují skupinové tance (No. 7. a 8), do kterých se zapojí Šašek, Ceremoniář a nakonec i Princ. S koncem hudby odcházejí všichni ze scény kromě Prince. Ten při tónech *Andante sostenuto* prohlíží knihu a vzápětí tančí. Nakonec bere kuši a odbíhá do lesa. Gradující finále (No. 9) s labutím motivem je vyškrtáno.

Během přede hry druhého aktu Princ střílí z kuše. Poté začíná znít hudba (No. 11) a ze své skrýše vychází Rudovous. Princ na něj vystřelí a z pravého zadního rohu vychází Odetta. Princ jí pozoruje s kuší v ruce. Nemůže z ní spustit oči. Pokládá kuši a tančí s Odettou duetu dodržující tradiční verzi. Jejich tanec naruší až Rudovous, který odhání Odettu pryč a přivolává osmnáct labutí z pravého zadního rohu (No. 12). K nim se přidávají další čtyři a Odetta. Princ je jí okouzlen a odbíhá za ní z jeviště. Poté začíná hrát skladba (No. 13) plná prostorových tanečních variací sboru labutí na hudbu valčíku *I. a III. Tempo di valse*. Tradiční koncepce je upravená pro méně početný sbor labutí. Následuje *II. Moderato assai* sólová variace Odetty, po ní známý *Pas de quatre* malých labutí *IV. Allegro moderato* a až pak *VI. Tempo di valse* čtyř velkých labutí. *V. Pas d'action* Prince a Odetty se drží také tradiční choreografie. Tento tanec labutí je zakončený kódou *VII. Allegro vivo*. Ve finále (No. 14) Princ přísahá Odettě věrnost. Chce Odettu políbit, ale náhle je přeruší Rudovous.

Úvodní skladba třetího dějství (No. 15) se spojila s (No. 16). Opona se otvírá a na scénu jako první přijde Ceremoniář a za ním v průvodu hosté. Při tomto slavnostním pochodu stoupá vzhůru velký lustr. Přitančí Šašek, za ním ho následuje Královna s Princem. Šašek svým sólem zahajuje slavnostní večer. Jeho variace je plná skoků a piruet. Poté fanfáry ohlašují příchod první princezny a její družiny. Jedná se o Ruský tanec, který většinou nahrazuje jiný, ale v této verzi je navíc. Ruská princezna jednak tančí duet, sólo, ale i s šesti doprovodnými tanečnicemi. Po nich přicházejí tři vyslanci ze Španělska (No. 21). Následuje Neapolský tanec (No. 22). Ztvárňují ho čtyři venkovské dívky s tamburínou v ruce, princezna a její partner. Předposlední vyslanci přicházejí z Maďarska (No. 20) a vystupují tři páry. Poslední princezna pochází z Polska (No. 23) a doprovázejí ji kromě jejího tanečního partnera další čtyři páry. V těchto charakterních tancích zůstalo jen málo z petrohradské verze, jelikož se změnil jejich význam. Původně měly pouze za úkol bavit hosty plesu. Princ si měl vybrat snoubenku z nevěst tančících valčíků (No. 17). Tato skladba je vypuštěna. Po prezentaci všech princezen Královna žádá Prince, aby si jednu z nich vybral a daroval jí kytici (No. 18). Princ se žádná nelíbí. Najednou zazní fanfáry a

objevuje se Rudovous v lidské podobě a s ním Odilie - má podobu Odetty. Tento výstup a následný duet (No. 5) se drží verze Mariuse Petipy. Při finále (No. 24) Rudovous odvádí Odilii od Prince. Ten mezitím Královně sděluje, že si vybral nevěstu a dává Odilii kytici. Rudovous žádá, aby přísahal Odilii věrnost. Princ tak učiní a tím porušuje slib, který dal Odettě.

Během přede hry (No. 25) je opona spuštěná. Otvírá se až s hudbou (No. 26), kdy na scéně jsou již labuť v póze a zvolna začínají tančit. Jejich variace graduje s melodií skladby (No. 27), kdy tančí po kruhu a vytváří různé obrazce. Na ně navazuje variace Odetty (No. 28). Smuteční atmosféru rozvíří svým příchodem Rudovous. S prvními tóny finále (No. 29) přibíhá Princ hledající Odettu. Rudovous se snaží je od sebe odtrhnout. Princ ho vyzývá na souboj, v němž ho posléze přemůže tak, že mu utrhne jeho pravé křídlo. Aby zachránil Odettu, vrhne se do jezera, ale ta už jako princezna vychází z Rudovousovy jeskyně a pomáhá Princovi vstát. Balet končí šťastně a dvojice se nakonec políbí.

Scénografie Martina Černého dodržuje tradici malovaných kulis a klade důraz na iluzivnost. Prolog se odehrává v příšeří a scéně dominuje velká loutka, která odkazuje k zvířecí podobě Rudovouse. Tato tmavá loutka se skládá pouze z dřevěné asi sovy a dlouhého pláště. Na scéně kontrastuje bílé oblečení Odetty.

První akt odehrávající se v zámecké zahradě je sladěný do červeno-žlutých barev. Scéně dominují vysoké listnaté stromy. V pozadí stojí zahradní altánek a před ním stoly, na nich svítí svíčky. Přes horizont visí plátno, na kterém jsou namalované stromy a modrá obloha. Po pravé straně altánu, vpravo mezi stromy a u levého předního portálu se nachází lavička. Při finále valčíku tanečníci drží v rukou číše. Až během Princova sóla se změní barevnost světla do modra, předznamenávající jezerní akt.

Scéna druhého dějství se změní před zraky diváků, z provaziště se spouští malovaný horizont evokující hladinou jezera a noční oblohou. V pravém zadním rohu stojí kamenný vchod a schody vedoucí do Rudovousovy jeskyně. Po stranách jsou stromy vyvolávající pohádkově strašidelný dojem. Tajemnou atmosféru dodává celému aktu modré svícení.

Architektura zámeckého sálu ve třetím jednání upoutá svou rozlehlostí. Uprostřed scény dominuje vysoká vstupní brána, za kterou je vidět schodiště. Nad jevištěm visí obrovský zlatý lustr. Židle jsou různě rozmístěné a v levém předním portálu má místo trůn

Královný. Světelný doprovod se barevně mění s výstupy tanců cizinců, a s příchodem Odilie se světlo ztlumuje a přitom se zapojuje mihotavé světlo.

Závěrečné čtvrté jednání je scénograficky identické s druhým. Ke světelné změně dochází až při boji Prince s Rudovousem. Během jejich souboje bliká stejné světlo jako při příchodu Odetty do zámeckého sálu. Jezero znázorňuje vlnící se plátno. Během závěrečného finále se z modrého tmavého okolí kolem jezera stává vlivem barevného světla krásná krajina.

Pohádkově romanticky laděná scéna ladí s pojetím kostýmů. S barevnými akty kontrastují modrobílé jezerní akty, v nichž labuť a Odetta mají na sobě tradiční bílé čelenky a baleríny zvonového typu zdobené jen decentně bílo-stříbrnými flitry. Odetta se od ostatních odlišuje korunkou na hlavě. Mnohem více ozdobená je černá balerína Odilie. V prvních dvou aktech je Princ oděn do bílých legín a košile zdobené zlatou nití. Pro další dvě jednání má černou košili s výrazným zlatým ornamentem na hrudi. Dámský sbor v prvním jednání je laděn do žlutých a tanečnice *Pas de trois* do oranžových barev. Jejich partneri mají buď oranžová nebo žlutá saka. Do křiklavě barevných kostýmů jsou oblečeni vyslanci a postava Šaška. Kostýmy Ruského tance jsou světle modré, Španělského žluté, Neapolského tmavě modré, Maďarského červeno-zelené a Polského cihlově červené. Vždy jedná dívka z těchto tanců má na hlavě korunku. Jejich styl spojuje pestrobarevné pohádkové téma, nikoliv typické folklorní prvky daných zemí.

Rudovous se zjevuje hned v několika podobách. V prologu jako mohutný démon, v druhém a čtvrtém jednání jako pohádková bytost připomínající spíše zvíře než člověka. Přes prsa má vestičku s dlouhými rukávy, na kterých je připevněný plášť připomínající křídla. Na temeni hlavy má posazenou masku sovy. Na ples přijde oděný jako bohatý muž v černo-zlatém kostýmu, který ladí s balerínou Odilie.

Labutí jezero ve Státní opeře je pohádkou dobře srozumitelnou i pro dětské publikum. V ději a postavách byly provedeny změny, aby lépe odpovídaly žánru pohádky. Přibylo hned několik princezen. Rudovous ovládá kouzla a má jedno kouzelné křídlo. Jako správná pohádka baletní inscenace končí šťastně. Prolog znázorňuje, jak princezna Odetta přišla ke svému zakletí. Ostatní dějství a jejich prostorové umístění odpovídá petrohradské předloze. Ani postavy se zásadně nezměnily. Pro charakter pohádky je vhodnější postava Šaška než Benna. Princ se jeví jako romantický snílek, který místo kuše dostává od Královný knihu. Je režijní chybou, že Královna Princí nesdělí, že se musí oženit. Z toho

důvodu nemá opodstatnění celé třetí jednání. K vyslancům národních tanců byla připojena vždy jedna princezna a Princ si volí nevěstu z těchto tanečnic a nikoliv z princezen tančících valčík. Choreografický přístup pramení z petrohradské předlohy a maximálně ctí tuto verzi. Sled samotných čísel je upraven ve prospěch vyprávění. Iluzivní scénografie dodržuje často používanou tradici malovaných kulis. Logicky je vše podřízeno základnímu cíli inscenátoru uvést *Labutí jezero* jako pohádku.

3.3. „Karlštejnské“ *Labutí jezero* v Národním divadle Praha

V současnosti uváděné *Labutí jezero* s premiérou 12. února 2009 je v pořadí devátým nastudováním.¹⁹⁰ Z historie jeho uvádění v pražském Národním divadle je zřejmé, že se sice začalo inscenovat velice brzy, ale po druhé světové válce se moc neobměňovalo.

První baletní mistr Národního divadla byl Václav Reisinger, který vedl soubor od roku 1882. Tvořil především choreografie oper. Uvedení *Labutího jezera* nenechalo na sebe dlouho čekat. Tato událost byla už popsána v první podkapitole třetí kapitoly. Dne 21. února 1888 bylo součástí představení pouze druhé jednání, jezerní akt. Choreografii nastudoval Augustin Berger, jenž tančil i roli Prince. Velice důležité je, že představení shlédl sám Čajkovskij, pro něhož to bylo první představení jeho baletu v zahraničí, kterého se zúčastnil. Pak *Labutí jezero* nastudoval choreograf Achille Viscusi roku 1907. Už roku 1909 se v Praze zastavil ruský baletní soubor Mariinského divadla a předvedl tři první jednání *Labutího jezera*. Soubor cestoval z Petrohradu do pařížského Théâtre du Châtelet. Poté se *Labutímu jezeru* věnovali Augustin Berger roku 1922, dva roky nato Remislav Remislavský s režisérem Augustinem Bergerem, a naposledy před druhou světovou válkou ho uvedla roku 1935 Jelizaveta Nikolská. O této verzi Jan Reimoser prohlásil. „Chcete-li opravdu vidět soumrak klasického baletu, jděte se podívat na toto představení.“¹⁹¹ Až po dvaceti letech roku 1955 tento titul uvedl Jiří Němeček a režisér Alexandr Romanovič Tomskij. Roku 1971 *Labutí jezero* zinscenoval Rus Konstantin Michajlovič Sergejev. Po dlouhých více jak třiceti letech, roku 2009, se o znovuuvedení zasloužil dánský taneční a choreograf Kenneth Greve.¹⁹²

Pestrý repertoár Národního divadla nabízí mnoho různých titulů, celovečerní inscenace, složené večery, dějové, abstraktní, tradiční, invenční tituly. Pod toto divadlo spadají zároveň další čtyři scény. Je jím Stavovské divadlo, Divadlo Kolowrat, Nová scéna a nově od 1. ledna 2012 Státní opera. Repertoár tvoří jak baletní, činoherní, operní,

¹⁹⁰ K analýze pražského *Labutího jezera* Národního divadla používám videozáznam premiéry, který je dostupný v archivu tohoto divadla.

¹⁹¹ BRODSKÁ, Božena. *Dějiny českého baletu v Čechách a na Moravě do roku 1945*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2006, s. 187.

¹⁹² Autor neuveden. *Labutí jezero – Petr Iljič Čajkovskij* [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 10. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://archiv.narodnidivadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Titul.aspx&ti=65&sz=0&zz=BAL&pn=256affcc-f203-2000-85ff-c11223344aaa>>.

operetní představení, tak i multimediální inscenace. Od července 2002 je Petr Zuska dodnes uměleckým šéfem Baletu Národního divadla v Praze.

V sezoně 2013/2014 se na scéně Národního divadla uvádí od prosince 2004 *Louskáček* v choreografii maďarského tanečníka a choreografa, Youriho Vámosa. Balet se inspiroval pohádkou Charlese Dickense a choreografickou verzí Lva Ivanova z roku 1892. Tento titul se hraje hlavně kolem Vánoc. Od května 2007 se na repertoáru drží inscenace *Brel-Vysockij-Kryl* s podtitulem *Sólo pro tři* v choreografii a režii Petra Zusky. Z názvu je zřejmé, že se pro ni staly zásadními písně a osudy Jacquese Brela, Vladimira Vysockého a Karla Kryla. Tento balet je ve stylu contemporary dance, protože kombinuje techniky baletu a moderních technik. Od února 2009 se hraje *Labutí jezero*, kterému se budu věnovat později. V dubnu 2011 došlo k premiéře baletu *Popelka* v choreografii a režii francouzského režiséra a ředitele souboru Les Ballets de Monte-Carlo, Jeana-Christopha Maillota. Choreograf Petr Zuska spolu s režijním tandemem SKUTR, Martin Kukučka a Lukáš Trpišovský, nastudovali taneční inscenaci *Čarodějův učeň*, která byla uvedena ve světové premiéře v únoru 2013. V dubnu 2014 se bude konat premiéra tanečního triptychu *Česká baletní symfonie II*. Inscenace se skládá z *Polní mše* Bohuslava Martinů v choreografii Jiřího Kyliána s dvanácti tanečníky, ze *Sabat Mater* v choreografii Petra Zusky s dvanácti tanečnicemi, a na hudbu současného skladatele Jana Jiráka vytvořil variace nejmladší choreograf a sólista Baletu Národního divadla, Viktor Konvalinka.

Na scéně Stavovského divadla se od června 2006 hraje baletní pohádka pro nejmenší diváky *Zlatovláska* v choreografii Jana Kodeta a režii Jiřího Havelky. Na závěr divadelní sezony 2013/2014 je naplánovaná premiéra baletu *Valmont*. Choreografie a režie se ujal Libor Vaculík. „Komorní inscenace tak bude oscilovat na pomezí tanečního divadla a činohry, Libor Vaculík nechce šokovat výpravným dílem, ale naopak se zaměřuje na jemné, citlivé vykreslení jednotlivých charakterů postav.“¹⁹³ Na Nové scéně se drží od listopadu 2011 *Moonshine* v choreografii Christophera Bruse, velikána současného baletu, který vedl dlouhá léta The Ballet Rambert v Londýně. Inscenace se skládá ze skladeb tří rockových kapel: The Waterboys, Bob Dylan a Rolling Stones.

Dramaturgie Baletu Národního divadla je různorodá, a *Labutím jezerem*, *Louskáčkem* či *Zlatovláskou* může zaujmout širokou veřejnost i dětské publikum. Umělecký šéf Petr Zuska angažuje i zahraniční choreografy a dává prostor i mladým

¹⁹³ Autor neuveden. *Valmont* [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 11. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.narodni-divadlo.cz/cs/predstaveni/7444>>.

umělcům. Národní divadlo se stává významným centrem, kde se pravidelně pořádají *Večery mladých choreografů*, tzv. *Miniatury*, často dostávají příležitost členové tamějšího baletního souboru pro vlastní uměleckou práci. Studenti Konzervatoře hlavního města Prahy pravidelně vystupují na scéně Stavovského divadla a žáci Tanečního centra Praha mají každoročně představení na Nové scéně či ve Stavovském divadle.¹⁹⁴

Jak už jsem zmínila výše, choreografem a režisérem *Labutího jezera* je Kenneth Greve¹⁹⁵. V tiskové zprávě se vyjádřil, že *Labutí jezero* mělo zásadní vliv na jeho život, neboť on sám tančil v jedenácti nastudováních. Kenneth Greve spolupracoval s dánskou scénografkou a kostýmní návrhářkou Karin Betz. S ní nastudoval *Louškáčka* pro Královský dánský balet (2007).¹⁹⁶ Světelný design vytvořil Pavel Kremlík. Na inscenaci participovali asistenti choreografie Ingrid Němečková, Michaela Černá, Nelly Danko, Marie Hybešová a Igor Žukov. Hudební úpravu provedl Julien Thuber.¹⁹⁷

Kenneth Greve se inspiroval choreografickou verzí Mariuse Petipy a Lva Ivanova, ale také choreografií a režijními postupy Rudolfa Nureyeva. Svým osobním rukopisem výrazně zasáhl do děje a motivací postav. Pozměnil i sled hudebních čísel. Pro své *Labutí jezero* zvolil sice šťastný konec pro Odettu a Prince, ale spolu s Rothbartem ztratí život i Benno. Vidíme tedy, jak se děj režijně značně obměnil.

Předehra ukazuje situaci, ze které se dozvídáme, že mladý Princ truchlí nad ztrátou svého otce. Se svým kamarádem Bennem rádi poslouchají pohádku o krásné princezně zakleté zlým čarodějem v labuť, kterou vysvobodí Princ.

První jednání se odehrává o deset let později, neslaví se Princovy narozeniny, ale Královna sděluje dvě novinky, novým ministrem se stává von Rothbart a Princ se musí oženit. Dar - kuši dostává Princ od von Rothbarta.

¹⁹⁴ Autor neuveden. *Historie a současnost* [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 11. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.narodni-divadlo.cz/cs/balet/historie>>.

¹⁹⁵ „Kenneth Greve vystudoval Baletní školu Královskou dánského divadla a School of American ballet. V roce 1986 přijal angažmá v New York City Ballet, v roce 1988 v American Ballet Theatre a v roce 1989 v baletu pařížské Opery, kde byl jmenován Danseur Étoile. V roce 1990 se stal členem Stuttgartského baletu a v roce 1991 Vídeňské státní opery. V roce 1992 byl angažován jako první sólista Královského dánského baletu. Vytvořil několik choreografií, například *2 Man's Tale* (Příběh dvou mužů) a *L'Emotion*, pro American Ballet Theatre a Stuttgartský balet. Vytvořil *From Beyond* (Spoza), *Woman* (Žena) a dílo *Louškáček* pro balet Královského dánského divadla a balet *Hamlet* pro Jihoafrický balet. V roce 2006 se Kenneth Greve stal baletním mistrem Královského dánského divadla. V současnosti působí jako umělecký šéf Finského národního baletu v Helsinkách.“ Autor neuveden. *Kenneth Greve* [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 11. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/umelec/kenneth-greve>>.

¹⁹⁶ Autor neuveden. *Karin Betz* [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 11. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/umelec/karin-betz>>.

¹⁹⁷ Autor neuveden. *Labutí jezero* [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 11. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/umelec/karin-betz>>.

Druhý akt se odehrává nejprve v lese, kde Benno vyjádří obavy, že s Princovou svatbou skončí i jejich přátelství. Princ postupuje hlouběji do lesa, až narazí na jezero a vzpomene si na pohádku z dětství o zakleté labuti. Znenadání se v lese objeví von Rothbart a svrhne Prince do jezera. Zachrání ho krásná labuť, která se na dvě hodiny v noci stává dívkou Odettou. Princ se do ní zamiluje a přísahá věrnost. Mezitím příběhne Benno se strachem, že přijde o svého nejlepšího přítele. Jde za Princem a toho využije von Rothbart a Odettu odvádí. Princ spěchá na zámek, aby řekl své matce, že si našel nevěstu. Benno v zoufalství žádá von Rothbarta o pomoc. Ten mu pomoc slíbí a promění ho v černou labuť Odilii.

Třetí jednání nás zavádí na Princovu zasnubní hostinu, kam se sjíždějí hosté. Princ se představují princezny jednotlivých zemí: Španělska, Maďarska a Ruska. Všechny se snaží upoutat jeho pozornost, ale marně. Princ žádá von Rothbarta, aby na hostinu přivedl i labuť. Ten přivádí Odilii, která se věrně podobá Odettě. Prince ihned okouzlí a slibuje jí věrnost. Tím porušil slib, který dal Odettě. Proto běží do lesa k jezeru, aby ji našel. Benno si uvědomuje, co způsobil a spěchá za Princem.

V posledním čtvrtém jezerním aktu si labuť sdělují Siegfriedovu zradu. Von Rothbart se snaží schovat Odettu, ale Princ ji nachází a prosí ji o odpuštění. Nakonec přichází na pomoc i Benno a samostřílem smrtelně zraní von Rothbarta. Ten ale jeho i Odettu svrhne s sebou do jezera. Princ se vrhne do jezera, Benno v jezeře zahyne.¹⁹⁸

Z uvedeného vyplývá, že děj je dosti inovovaný. Velkou změnou prošla postava Benna, který se ukazuje ve světle žárlivého přítele, svým chováním hraje do karet von Rothbartovi a tím vlastně zapříčiní všechno zlo. Díky této postavě dostává nový rozměr dvojrole Odetta a Odilie, protože Odilie je vlastně začarovaný Benno. I když vzhled Odilie přesně odpovídá Odettě, nejedná se o travesti postavu. Další dvojrolí se stal von Rothbart, je jednak ministrem a zároveň i zlým kouzelníkem. Nemění svou podobu, na hrad přichází už se záměrem zničit Prince. Může mu jít i o královskou korunu, protože je neustále v blízkosti Královny a je jejím snoubencem.¹⁹⁹ Kenneth Greve si zvolil tyto země, odkud přijíždí vyslanci a nevěsty: Španělsko, Maďarsko a Rusko. Ruský tanec nahradil více

¹⁹⁸ JANEČEK, Václav a KAZÁROVÁ, Helena. *Labuť jezero*. Divadelní program. Balet Národního divadla v Praze, premiéra 12. 2. 2009. Praha : Národní divadlo, 2009.

¹⁹⁹ TRUBAČOVÁ, Lenka. Klenot klasického baletu zazářil v Národním divadle *jezero* [online]. tanecniaktuality.cz [cit. 20. 12. 2012]. Dostupné z WWW: < <http://www.tanecniaktuality.cz/en/reviews-and-reports/reports/reports-and-articles-2008-2010/klenot-klasickeho-baletu-zazari-v-narodnim-divadle/>>.

používanou Mazurku Polského tance. Nově vyřešené je i finále, kde von Rothbarta smrtelně střílí Benno nikoli Princ.

Kenneth Greve zasáhl dosti do děje a hudebního sousledu prvního jednání, ze kterého není na první pohled patrné, o jakou oslavu se přesně jedná. Zda se slaví Princovi narozeniny či přijetí nového ministra. K původní dějové verzi má hodně daleko. Dějově a choreograficky zasáhl i do tradičních jezerních aktů. Prolog ukazuje truchlícího mladého Prince a jeho přítele Benna. Oba dva poslouchají pohádku, kterou tanečně a pantomimicky zpřítomňuje trojice tanečníků v pozadí.

První jednání (No. 1) nezačíná příchodem hostů na ples, ale již jejich tancem. Mezi nimi se prochází Královna. Následně hudba oznamuje příchod von Rothbarta. Poté se objevuje i Princ. Na hudbu valčíku (No. 2) tančí nejprve osm párů venkovanů, k nimž se přidává dokonce devět dětí. Sólovou variací Šaška nebo Benna tančí Rothbart. Místo skladby (No. 3), kdy přijde Královna s dvorními dámami, se použilo *Andante sostenuto* z (No. 4). Tuto skladbu jako jeden z prvních použil Rudolf Nureyev pro sólovou variaci Prince.²⁰⁰ Kenneth Greve se sice inspiroval choreografií, ale udělal svou originální verzi. V upravené verzi následuje (No. 3) během něj přijde Královna a tři poslové s vlajkami. Královna sděluje Siegfriedovi, že se musí oženit. Náhle se objevuje von Rothbart a dává Princovi kuši. Po jejich odchodu vstoupí na jeviště venkované a nejprve krátce tančí valčík. Zůstávají dvě dívky a přidává se k nim Benno a následuje *Pas de trois* (No. 4) v tradiční Petipově choreografii. Do úvodu *Danse de coupes* (No. 7) se přidávají venkovani, Princ i Benno. Všichni tančí s pozvednutými čísemi, není zřejmé, co vlastně slaví. V závěru této sborové variace se přidává opět Benno, Princ a také děti. Nakonec všichni opustí jeviště a zůstává Princ s Bennem. Na hudbu finále (No. 9) Princ žádá Benna, abyho doprovodil na lov, ale Benno váhá. Posléze přece jen Prince následuje.

Během přede hry druhého aktu (No. 10) potkává Princ von Rothbarta, který ho svrhne do jezera. V jezeře se poprvé setkává s krásnou Odettou, která mu zachrání život. Náhle se objevuje von Rothbart a Odettu promění v labuť. Ta střídavě tančí s Princem a Rothbartem na hudbu (No. 11). Princ se do ní zamiluje. Von Rothbart je neustále poblíž, aby zabránil jejich lásce, a odvádí Odettu. Místo ní přichází dvacet labutí z jezera (No. 12), které tančí ve čtyřech zástupech po pěti. Mezi nimi prochází Benno a jeho družina s kušemi hledající Prince. A zároveň střílí po labutích. Ty jde chránit sám Princ.

²⁰⁰ Autor neuveden. *Swan Lake – Nureyev's choreography* [online]. nureyev.org [cit. 14. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.nureyev.org/rudolf-nureyev-choreographies/rudolf-nureyev-swan-lake>>.

Poté se labutí sbor dává do tance valčíku (No. 13) *I. a III. Tempo di valse*. Následuje *V. Pas d'action* Prince a Odetty. Vzápětí tančí *Pas de quatre* malé labutě *IV. Allegro moderato*. Navazuje na ně Odetta svým sólem *II. Moderato assai*. Variace velkých labutí je vypuštěna. Kóda *VII. Allegro vivo* prošla choreografickou změnou, neboť nejprve tančí pouze Princ a poté až sbor labutí a Odetta. V závěrečném finále (No. 14) Princ slibuje Odettě věrnost. Romantickou chvíli přerušuje von Rothbart a pak i Benno, který žádá von Rothbarta o pomoc. Ten ho promění v černou labuť. Úvod a závěr tohoto jednání Kenneth Greve výrazně upravil dějově i tanečně. Zachoval pouze tradiční variaci valčíku.

V úvodu třetího jednání (No. 15) přicházejí vlajkonoši, dvořané, hosté z cizích zemí a nakonec Královna s von Rothbartem a s Princem. Představují se cizinci ze Španělska (No. 21) s novou variací upravenou pro sólistku na špičkách. Následují cizinci Maďarského tance (No. 20) a sólistka s doprovodem čtyř tanečníků Ruského tance. Poté Královna žádá Prince o rozhodnutí, kterou z cizinek si vybral. Princ jde za von Rothbartem a žádá ho, aby přivedl Odettu. Rothbart nejprve tančí sólovou variaci na hudbu, a vzápětí přivádí Odilii (No. 18). Princ je zmaten, a v domnění, že je to Odetta, tančí s ní duet (No. 5). Jejich duet a střídavá sóla se drží tradiční koncepce stanovené Mariusem Petipou. Ve Finále (No. 24) von Rothbart nutí Prince, aby přísahal Odilii věrnost. To Princ s radostí udělá, ale tím poruší slib daný Odettě. Přicházející Benno vysvětluje, co se přihodilo. Pod tíhou viny Princ utíká k jezeru.

Předehra posledního aktu (No. 25) nejprve zní se zavřenou oponou, před kterou přechází zámeční dvořané s Královnou, po nich Benno s kuší, Princ a nakonec von Rothbart s malými démony. Skladbu (No. 26) tvoří příchod labutí na jeviště a následná prostorová seskupení (No. 27). Poté přibíhá smutná Odetta a pod tíhou Princovy zrady teskní (No. 28). Von Rothbart ukrývá Odettu mezi labutě, protože přichází Princ (No. 29). Svou Odettu nalezne a snaží se ji zachránit, jejich duet končí polibkem. Avšak vyhráno nemá, jelikož von Rothbart opět Odettu uchopí. Také sbor labutí se Princovi snaží pomoci, ale von Rothbart se zdá být nepřemožitelný. V pravou chvíli přichází Benno, který von Rothbarta smrtelně postřelí šípem. Von Rothbart ale Odettu spolu s Bennem stáhne do jezera. Zmatený Princ se odhodlá a skočí pro Odettu do jezera, aby ji zachránil. I v tomto dějství Kenneth Greve značně zasáhl do příběhu a choreografie. Využil jen několik málo prvků z verze Lva Ivanova. Čtvrté jednání postavil choreograficky celé jinak.

Už při pohledu na staženou oponu si diváci všimnou ozdobné projekce, na níž je nápis *Labutí jezero* a nad ním labutí pířko. Stejný nápis se objevuje i před čtvrtým

závěrečným aktem. V inscenované předehře hraje velkou roli světelný design. Horizont je nasvícený a vynikají v něm obrysy stromu a pod ním hrobu Princova otce. Pro jevištní akci se využívá posuvné schodiště a dětská postel.

První akt se odehrává v zahradě blízko středověkého hradu Karlštejn, namalovaného na plátně horizontu. Vzadu uprostřed jeviště stojí velká zdobená brána do zahrady a po jejích stranách vždy jeden kulatý stůl s židlemi. Tyto rekvizity jsou umístěny na vyvýšeném pódiu, na které vedou dva schody. Po stranách jeviště splývají se závěsy tmavé lavičky. Scéna se během jednání několikrát proměňuje posunutím postranních závěsů do středu jeviště a tím se zakryjí postranní stoly a viditelné jsou jen otevřené dveře do zahrady. V závěru se celé jeviště zatemní a královská družina přináší čtyři světelné pochodně. Používají se i hrací rekvizity, číše a kuše.

V úvodu druhého jezerního aktu projekce na horizontu ukazuje jezero, do kterého padá Princ a pak ho zachraňuje labuť Odetta. Scéna zůstává úplně holá, jen vzadu na horizontu zůstalo pódium se dvěma schody, po nichž scházejí labuť z jezera. Samotné jezero je naznačené pootevřením plátna na horizontu, z jeho středu vychází labutí sbor. Scénu dotváří tradiční modré svícení.

Třetí jednání opět působí vzdušně, protože se v něm používá málo dekorativních rekvizit. Na horizontu je umístěn trůn Královny, po její pravé straně sedí Princ a po levé von Rothbart. Po stranách jeviště jsou znovu lavičky a na závěsech se nacházejí stejné ornamenty jako na trůnu.

Závěrečné čtvrté jednání je scénograficky identické s druhým. Pouze v úvodu von Rothbart vchází na jezero velkými dveřmi, které vytváří postranní pojízdné závěsy. Finální scénu, kdy všichni končí v jezeře, vytváří dým, který připomíná tekoucí vodopád.

Odetta a Odilie během představení vystřídají několik různých kostýmů. V prologu se objevuje v dlouhých bílých šatech a poté v labutí baleríně, jež se využívá v jezerních aktech. Postava Odetty a Odilie v předehře nesouvisí s titulní postavou baletu. Skutečná Odetta se objevuje až v jezerním aktu, kde nejprve tančí v tělovém trikotu a bosá. Stejně oděná se objevuje v závěru, kdy ji Princ vynáší z jezera. V jezerním aktu je její kostým zdoben zlatými kamínky kolem hlubokého výstřihu. Sukně je vodorovná a posetá labutím peřím. Odetta má na hlavě labutí čelenku a korunku. Černou balerínu Odilie zdobí zlaté motivy kolem výstřihu a jsou totožné se zlatými motivy na Princově kostýmu závěrečných

dvou jednání. Labutí sbor má stejnou balerínu jako Odetta, jen nemají korunku, kterou se Odetta odlišuje.

Dospělý Princ má na sobě světle šedivé legíny a zlatobílý kabát s výrazným ornamentem na hrudi. Jeho přítel Benno má podobný kostým - světle šedivé legíny a kabát v zelené barvě. Princ svůj bílý oděv vymění za černý pro poslední dvě jednání. Von Rothbartova košile, legíny, vesta a frak jsou laděny do černé barvy, pouze na černé kravatě má zlatý šperk. Tato postava má dvě identity, jednak je ministrem na zámku a zároveň i kouzelníkem, ale jeho kostým se nezmění.

Objevuje se zde mnoho vedlejších postav. V prvním jednání sbor dívek tančících valčík zachovává díky svým šatům literární předlohu, jsou to venkovani a kostým odpovídá venkovskému stylu. Jejich partneři mají kostým podobný Bennovi a Princovi. Nejsou stejně stylově oblečeni. Královna se objevuje v různých honosných kostýmech. Zejména v třetím dějství se její šaty třpytí zlatem. V baletu se objevuje i Bennova matka v obyčejných šatech. Velký prostor k výtvarnému autorství nabízí kostýmy cizinek a cizinců třetího dějství. Ve Španělském tanci vystupuje sólistka oblečená v baleríně a s vějířem. Další dva páry mají černočervené šaty až na zem s dlouhým rozparkem. Místo často používané rekvizity vějíře tančí občas se šátkem. Kostým tanečnicků Maďarského tance připomíná lidový styl, jelikož evokuje kroj. V Ruském tanci dominuje sólistka, ona jediná vystupuje v kalhotách, což je pro klasický balet velice neobvyklé.

Jako režisér Kenneth Greve výrazným způsobem nově interpretoval příběh, kde postava Benna dostala mnohem více motivací, než bývá zvykem. Jednak se ukázala láska mezi přáteli, která vede až ke smrti. Většinou se jedná o trojúhelník Princ, Odetta-Odilie a Rothbart. V této inscenaci se k nim přidává Benno, který sice nechtěně, ale zavinil Princovu nevěru. Změnou prošla i postava Rothbarta, jež se zde stává více člověkem, než pohádkovým kouzelníkem. Navíc je snoubencem samotné Královny. Nově také choreograf interpretoval předehru před prvním aktem, kde využil vizualizaci lidské mysli a fantazie při čtení pohádky. Choreografický a hudební sled Kenneth Greve dodržel hlavně v jezerních aktech, i když vypustil valčík velkých labutí ve druhém jednání. V prvním a třetím jednání seřadil hudbu a choreografii dle svého režijního přístupu. Nově pohybově vybavil tři tance nevěst z cizích zemí třetího aktu. Pro čtvrté jednání postavil téměř všechny choreografie nově. V moderně pojaté scénografii se objevuje málo kulis a rekvizit. Jezerní akty vytváří hlavně světelný design a divadelní kouř, který evokuje vodu.

V nejezerních dějstvích scénografické řešení vychází vstříc tanečnickům a nechává jim velký prostor k tanci.

3.4. „Barokní“ *Labutí jezero* v Moravském divadle Olomouc

Inscenace *Labutí jezero*²⁰¹ s podtitulem *Perla klasického baletu* měla premiéru 2. listopadu 2012 v Moravském divadle Olomouc.²⁰² Jedná se o sedmé nastudování tohoto baletu na olomouckém jevišti.

Vznik tanečního souboru olomouckého divadla sahá do roku 1920, kdy vystupoval v operních inscenacích. Osamostatnil se po druhé světové válce, v roce 1950.²⁰³ V historii olomouckých inscenací *Labutího jezera* figurují zatím pouze čtyři choreografové a nově Hana Vláčilová s Robertem Baloghem. První nastudování uvedl Loris (Bohumil) Relský v roce 1932. V jeho choreografii se odehrála i následující premiéra po šestnácti letech (1948). Obě uvedení byla komorní a skromná.²⁰⁴ „Sbor labutí byl nedostatečný, tvořilo ho vlastně trio tanečnic.“²⁰⁵ Roku 1957 se na scéně olomouckého divadla objevilo druhé dějství baletu *Labutí jezero* v nastudování Rudolfa Macharovského jako součást hlavního programu večera, opery Rímského-Korsakova *Kaščeje*.²⁰⁶ Zapojeny byly tři hlavní postavy Odetta, Princ a Rudovous.²⁰⁷ O dva roky později Josef Škoda připravil balet v úplnosti.²⁰⁸ O tomto uvedení se tvrdí, že choreograf měl k dispozici původní partituru Čajkovského.²⁰⁹ V baletu se neobjevily tance cizinek a Šašek.²¹⁰ Až po více jak třiceti letech (1999) uvedl Igor Ostapenko *Labutí jezero*, důsledně se inspirující petrohradskou verzí.²¹¹ V listopadu

²⁰¹ V divadelním programu se dočteme, že aktuální olomoucké *Labutí jezero* je věnované památce Jiřího Sekaniny, který zde působil dlouhých sedmnáct let jako šéf baletního souboru.

²⁰² Pro analýzu olomouckého *Labutího jezera* používám videozáznam premiéry.

²⁰³ Autor neuveden. *Historie souboru balet* [online]. moravskedivadlo.cz [cit. 6. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.moravskedivadlo.cz/balet/historie/>>.

²⁰⁴ ŠTEFANIDES, Jiří a Jan DVOŘÁK. *Kalendárium dějin divadla v Olomouci: (od roku 1479)*. 1. vyd. Praha : Pražská scéna, 2008, s. 144.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 114.

²⁰⁶ ONDREJKOVÁ, Alice. *Databáze všech premiér olomouckého baletu v letech 1920-2012* [online]. olomouckybalet.cz [cit. 8. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.olomouckybalet.cz/databaze-premier/>>.

²⁰⁷ Autor neuveden. *Kaščeje Nesmrtelný, Labutí jezero (2. dějství)* [online]. vis.idu.cz [cit. 16. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=40855&mode=0>.

²⁰⁸ „Tato inscenace se později uplatnila při oslavách čtyřicátého výročí otevření olomouckého divadla a také k připomenutí čtyřicátého druhého výročí VŘSR.“ ONDREJKOVÁ, Alice. *Databáze všech premiér olomouckého baletu v letech 1920-2012* [online]. olomouckybalet.cz [cit. 8. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.olomouckybalet.cz/databaze-premier/>>.

²⁰⁹ HASÍKOVÁ, Miriam. *Baletní soubor olomouckého divadla v letech 1959 - 1977*. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Univerzita Palackého, Olomouc : Univerzita Palackého, 2011, s. 42.

²¹⁰ Autor neuveden. *Labutí jezero – Josef Škoda* [online]. vis.idu.cz [cit. 16. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=40726&mode=0>.

²¹¹ HASÍKOVÁ, Miriam. *Baletní soubor olomouckého divadla v letech 1993 - 2010*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzita Palackého, Olomouc : Univerzita Palackého, 2013, s. 59.

roku 2002 se konala obnovená premiéra.²¹² V roli Ceremoniáře se objevil Jiří Sekanina, tehdejší šéf olomouckého baletu.²¹³ Po více jak deseti letech se o nové nastudování zasloužila Hana Vláčilová s Robertem Baloghem²¹⁴, jenž je v současnosti uměleckým šéfem olomouckého baletu.

V současné době na repertoáru Moravského divadla Olomouc nalezneme operní, operetní, činoherní baletní a taneční inscenace a také muzikály.

Tradiční balet zastupují pouze tři klasické ruské tituly. Od roku 2010 je to Čajkovského *Louskáček* v nastudování ho hostujícího choreografa Jiřího Horáka, který režijně spolupracoval s Robertem Baloghem. Oba tvůrci se snažili zachovat tradiční petrohradskou verzi z roku 1892. Sezону 2012/2013 zahájil *Balet Gala* v režii Roberta Balogha. Večer se skládal z krátkých variací různých baletů a představil přitom nově příchozí členy. Dalším klasickým titulem je *Labutí jezero* z roku 2012, kterému se budu věnovat později. Na začátku divadelní sezony 2013/2014 přenesl Robert Balogh na olomoucké jeviště v autorském nastudování Prokofjeva *Romea a Julie*.²¹⁵ Choreograf a zároveň režisér vytvořil jednak nové variace a dokonce napsal oproti původnímu vlastní zkrácené libreto do dvou dějství nikoli tří.

Repertoár baletu Moravského divadla Olomouc tvoří také taneční inscenace bez použití taneční obuvi – špiček. Mezi olomouckými diváky jsou oblíbené, uvádí se už několik divadelních sezon, ale vždy jen v několika reprízách. Od roku 2007 se hraje *The Beatles & Queen*. Už z názvu vyplývá, že se jedná o koláž skladeb dvou významných

²¹² Autor neuveden. *Baletní soubor Moravského divadla Olomouc vstupuje do nové sezony impozantně. Uvede Labutí jezero v choreografii Hany Vláčilové* [online]. moravskedivadlo.cz [cit. 8. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.moravskedivadlo.cz/moravske-divadlo/prectetesi/tiskovezpravy/baletni-soubor-moravskeho-divadla-olomouc-vstupuje-do-nove-sezony-impozantne-uvede-labuti-jezero-v-choreografii-hany-vlacilove/?s=detail>>.

²¹³ Autor neuveden. *Labutí jezero – Igor Ostapenko* [online]. vis.idu.cz [cit. 16. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=9437&mode=0>.

²¹⁴ Robert Balogh se narodil 4. července 1960. Vystudoval choreografii a režii na Vysoké škole múzických umění v Bratislavě. Po absolvování působil ve Vojenském uměleckém souboru. V Moravském divadle Olomouc začal hostovat od roku 1984 a o rok později získal v Olomouci své první angažmá. Jako choreograf a tanečník hostoval i v bratislavském a pražském Národním divadle. V období mezi lety 1991–1993 umělecky Robert Balogh působil v zahraničí, konkrétně v Polsku, Německu, Japonsku, Turecku. V letech 1995 – 1997 pracoval jako choreograf a šéf baletu v plzeňském Divadle Josefa Kajetána Tyla. O rok později pravidelně hostoval v Moravském divadle Olomouc a zároveň založil svůj soubor Balogh – Ballet Prag čítající asi 40 tanečnicků. V roce 2003 založil Robert Balogh společně se svou manažerkou Jitkou Weiermüllerovou Baletní studio při Moravském divadle Olomouc, jež funguje do současnosti. Roku 2008 dokončil doktorandské studium na Vysoké škole múzických umění v Bratislavě. O dva roky později se stal uměleckým šéfem olomouckého baletu. KUPSKÁ, Veronika. *Choreograf Robert Balogh a jeho působení v Olomouci*. Olomouc, 2013. diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta, s. 11-20.

²¹⁵ Stejně jako *Labutí jezero*, je i balet *Romeo a Julie* je spjatý s českou historií, protože jeho autorským choreografem byl Čech Ivo Váňa Psota. Navíc světová premiéra se uskutečnila roku 1938 v Brně.

hudebních skupin. Igor Vejsada zinscenoval *The Beatles* a Robert Balogh se postaral o druhou část baletního večera s názvem *Queen*. Roku 2008 se na olomoucké jeviště dostal i plzeňský koncept tanečního muzikálu o francouzské šansoniérce Edit Piaf s názvem *Edith – vrabčák z předměstí* v režii a choreografii Libora Vaculíka. Umělecký šéf baletu Robert Balogh zinscenoval životní peripetie malířky Fridy Kahlo. Inscenace *Frida* byla uvedena v české premiéře roku 2011 a je považována za velmi zdařilý Baloghův počín. Roku 2011 se Libor Vaculík jako host opět režijně a choreograficky angažoval v Moravském divadle Olomouc, kde postavil lyrický balet plný kouzel, *Sen noci svatojánské*. Choreograf a režisér Robert Balogh do baletního pohádkového příběhu *Tarzan – král džungle* z roku 2011 zapojil také členy Baletního studia při Moravském divadle Olomouc. To oslavilo své desetileté výročí uvedením baletní pohádky *Broučci*, o choreografii a režii se opět zasloužil Robert Balogh (2013). Na začátku sezony 2013/2014 byla uvedena taneční muzikálová show *Hvězdy tančí...* v choreografii a režii téhož autora. Závěr sezony 2013/2014 zakončí premiéra klasického petrohradského baletu *Spící krasavice*, který nastuduje v tradiční choreografii Hana Vláčilová.

V sezoně 2007/2008 byla uvedena *Giselle* v choreografii Jiřího Kyseláka. V další sezoně 2008/2009 se premiéry dočkala *Královna Margot* Libora Vaculíka, *Radúz a Mahulena* Jiřího Horáka. V sezoně 2009/2010 Robert Balogh uvedl v premiéře balet *Macbeth*. Všechny jsou již z repertoáru staženy.

Z výše nastíněného repertoáru vyplývá, že umělecký šéf Robert Balogh se snaží uvádět známé tituly, jež mohou zajistit diváckou přízeň. Olomoucký baletní soubor s třiceti třemi členy udržuje poměrně velký počet inscenací na repertoáru. Během sezony sice neuvádí všechny (průměrně nastuduje pouze dvě premiéry), ale dramaturgicky se zaměřuje na rozmanité publikum, tradičními ruskými balety se snaží vyjít vstříc milovníkům klasiky. Pomocí titulů, jako je *Frida*, *The Beatles & Queen*, *Macbeth*, atd. a s použitím moderními výrazové techniky bez špiček zaujme určitě mladé studentské publikum. Hojně interpretované shakespearovské tragédie a komedie nabízejí komparatistické srovnání mezi baletním a činoherním pojetím. Balet Moravského divadla Olomouc se cíleně zaměřuje i na dětské publikum, které vychovává k zájmu o taneční umění.

Choreografka Hana Vláčilová nastudovala *Labutí jezero* z roku 1895 dle Mariuse Petipy a Lva Ivanova. Vycházela přitom z moskevského libreta Vladimíra Petroviče Begičeva a Vasilije Fjodoroviče Gelcera. Variace vystavěla na poměrně jednoduchých baletních prvcích, ale od tanečníků vyžadovala precizní ztvárnění. Hana Vláčilová jako

pedagog klasického tance klade velký důraz na správné technické provedení, které po souboru striktně vyžadovala. Při realizaci se u olomouckých tanečníků setkala hlavně s problémem hereckým, který je dle ní mnohem závažnější než technický.²¹⁶ Na choreografii inscenace spolupracovala se svým manželem Janem Kadlecem.²¹⁷ Na tomto díle se choreograficky podílely ještě dvě členky olomouckého souboru. Hana Vláčilová má s *Labutím jezerem* mnohé zkušenosti. Jednak v něm mnohokrát tančila a má za sebou dřívější uvedení ve Státní opeře z roku 2007, které je také předmětem této práce. Režijně spolupracoval Robert Balogh, který na dřívějších baletních inscenacích dokázal, že umí najít důležité podněty k vystavění příběhu a režijně vést tanečníky. Scénu navrhl Martin Černý, který si zopakoval práci pro *Labutí jezero*, protože už navrhl scénu pro *Labutí jezero* Státní opery, právě v režii a choreografii Hany Vláčilové a Pavla Ďumbaly. Kostýmy zhotovil Roman Šolc. Ten má k tanci také velmi blízko, neboť absolvoval pražskou Taneční konzervatoř, ale od tance odešel a plně se věnuje práci kostýmního výtvarníka. Hudební nastudování provedl Petr Šumník a Tomáš Hanák.

Choreografka ponechala čtyři jednání. Příchod Yui Kyotani, mladé tanečnice s kvalitní baletní technikou do olomouckého souboru, umožnil dodržení tradice jedné interpretky Odetty a Odilie. "Možnost obsadit Odettu a Odilii dvěma baletkami jsme vyloučili hned na začátku. Jednak jsou to vlastně dvě polohy jedné bytosti, takže nám nepřijde vhodné je dělit, a navíc je to pro baletku otázka prestiže, zvládnout obě polohy [...] v Olomouci Labutí jezero skončí pozitivně. V dnešní době jsou šťastné konce potřeba. Nechceme diváka přivádět do deprese, navíc je to pohádka."²¹⁸ Pozitivní konec nenese v sobě hlubší režijní záměr. Jakýkoliv konec by měl být motivicky interpretovaný hereckou akcí a nikoli pouhým neopodstatněným rozhodnutím režiséra. Už samotná bitva Prince s Rothbartem působí spíše komicky, protože Princ zabije Rothbarta tak, že mu utrhne pravé křídlo.

²¹⁶ „Vcelku rychle se naučili jednotlivá čísla choreografie, ale ta „omáčka“ – příchod královny, scéna kdy Princ dostane kuš, kdy ji ukáže, kdy mají přejít jeviště... To jim dalo snad nejvíc práce. S tímto problémem jsem se ale potýkala i v Ostravě. A přitom je to nedílná součást inscenace. Aby gesto i herecké vyjádření přišly včas, aby se během těchto akcí tanečníci necítili trapně a každý si našel tu svou vhodnou polohu... To bych řekla, že je ještě těžší, než zatancovat všechny ty tance jako takové.“ PLACHÁ, Zdena. *S Hanou Vláčilovou o novém olomouckém Labutím jezeru a o baletní klasice u nás vůbec* [online]. operaplus.cz [cit. 9. 11. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://operaplus.cz/s-hanou-vlaciclovou-o-novem-olomouckem-labutim-jezeru-ale-i-o-baletni-klasice-vubec/?pa=2>>.

²¹⁷ Jan Kadlec si třikrát zatančil postavu Rudovouse, vždy pod jiným režijním vedením. Autor neuveden. *Jan Kadlec* [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 9. 11. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=381&sz=0&abc=K&pn=356affcc-f301-3000-85ffc11223344aaa>>.

²¹⁸ PROCHÁZKA, Jan. *Do Moravského divadla přitanečí labuť. Balet zahajuje sezonu Labutím jezerem* [online]. zpravodajstvi.olomouc.cz [cit. 27. 11. 2012]. Dostupné z WWW: < <http://zpravodajstvi.olomouc.cz/clanky/Do-Moravskeho-divadla-pritanci-labute-Baletni-soubor-zahajuje-sezonu-Labutim-jezerem-19421>>.

Z vedlejších postav, jež se v příběhu objevují, pasivně působí Ceremoniář. Ten v olomouckém baletu zastává i druhou postavu Učitele. V prvním jednání sedí pouze u levého portálu a do děje není režijně zapojen, proto působí jako přebytečná postava. Královna se několikrát prochází přes jeviště bez herecké akce. První jednání tvoří entré pro celé představení, je proto velice důležité v něm herecky exponovat všechny postavy a nastolit děj. Stejný problém v sobě nese i herecké ztvárnění postavy Siegfrieda. Ten se často pohybuje po jevišti jako by byl bez duše. Otázkou zůstává, zda se vůbec zamiloval do Odetty? V literární předloze a moskevském libretu Prince nejprve žene touha po lovu a poté se do Odetty bezhlavě zamiluje a slibuje ji věrnost, a tím ji chce vysvobodit z područí Rothbarta. Ovšem olomoucký Princ je neustále jakoby zasněný. Zasněnost může být jedním z projevů zamilovanosti, ale v *Labutím jezeře* je potřeba vykonávat činy a posouvat tím děj. Režisér také nikam nesměroval emoce Odetty. Ta se do Prince může zamilovat, nebo nemusí, ale určitě musí mít jasno v interpretaci své postavy. S Odilií je to jednodušší, jelikož ta by měla svádět Prince, jako třeba ostravská Odilie v podání Barbory Kaufmannové. V třetím dějství se plesu nezúčastňují cizinky tančící Mazurku. Hana Vláčilová spolu s Robertem Baloghem vybrali postavu Šaška, který tančí na variace Benna. Právě Šašek obohacuje herecky mdlou olomouckou atmosféru, ale režijně nebyl zasazen správně do děje, protože by mohl mnohem více zasahovat do příběhu a rozehrávat situace.

Prolog ukazuje herecko-taneční zápletku Odetty a Rothbarta. Odetta sbírající květiny přitancí na špičkách na jeviště a jako labuť pomocí bourrée odplouvá z jeviště. Tento výjev kopíruje předehru *Labutího jezera* ze Státní opery.

První jednání (No. 1) po kruhu otvírá tanec čtyř dvořanů s řeckými lyrami. Poté přichází i další dvořané. Vzápětí se zjevuje Ceremoniář a po něm Princ, který od Šaška obdrží číši a připijí si na oslavu svých narozenin. Po příchodu Prince se všichni hosté kromě Šaška a Ceremoniáře dávají do tance valčíku (No. 2). Princ občas tančí s dívkami z *Pas de trois*. Vzápětí Šašek se přidá krátkým sólem uprostřed kruhu. Princ téměř po celou dobu valčíku stojí blízko levého portálu. Poté dostává od čtyř sboristek věnec a tančí s nimi. Přeruší je fanfáry (No. 3) ohlašující příchod Královny, od které Princ dostane kuši. V té chvíli má Královna oznámit Princovi, aby si volil nevěstu. Tento důležitý fakt Královna v olomoucké verzi pantomimou Princovi nepředvedla. Tudíž třetímu jednání schází logické opodstatnění. Následující *Pas de trois* (No. 4) obsahuje úvodní trio a všechna následná sóla sice v tradiční choreografii. Pouze v pánském sólu byly vynechány technicky náročné

skoky. Dívky z *Pas de trois* dostávají od Prince květinu, což také nemá opodstatnění v ději. Poté jdou vzbudit spícího Ceremoniáře a dávají se s ním do tance. Ceremoniáře zesměšňuje Šašek. Po příťuknutí všichni tančí na hudbu (No. 7 a 8). Princovo sólo (No. 6) je vypuštěno, protože nemá vlastně nad čím přemýšlet, neboť nedostal informaci, že se musí oženit. V gradujícím finále (No. 9) si Princ prohlíží dary, které dostal a vybírá si kuši, s kterou pak tančí od portálu k portálu. Po jeho odchodu přichází skotačící Šašek a starostlivý Ceremoniář.

Po předehře a otevření opony druhého jednání (No. 10) tančí Rothbart; jeho choreografie se skládá z toček a jeté. Hudba (No. 11) nejprve patří Siegfriedovi, který bez výrazu běhá a skáče po jevišti s lukem. Po něm přichází Odetta proměněná v labuť a princ se jí snaží dotknout, jelikož se do ní zamiloval. Náhle se na scéně objevuje Rothbart a oba od sebe odhání. Následuje skladba (No. 12), během které přichází šestnáct labutí pravého z levého zadního portálu. Objevuje se Princ hledající Odettu, ta najednou přichází a po chvíli opět mizí. Princ jde za ní. Následují prostorové variace sboru (No. 13) v tradičním konceptu Lva Ivanova. Na úvodní valčík *I. a III. Tempo di valse* navazuje *II. Moderato assai* sólový výstup Odetty. *Pas de quatre* malých labutí *VI. Allegro moderato* a následuje čtveřice velkých labutí *VI. Tempo di valse*. Pak až tančí duet Princ a Odetta *V. Pas d'action*. Nechybí ani kóda *VII. Allegro vivo*. Dějství končí finálem s labutím motivem (No. 14), kde Princ slíbí věrnost Odettě. Jejich políbení přeruší příchod Rothbarta.

Po předehře se otevře opona třetího jednání (No. 15); na jevišti jsou dvořané, cizinci z Maďarska, Šašek tančí sólo, pak přitanečí dívky z Neapole. Přichází i cizinci ze Španělska a po nich Královna s Princem. Vrací se Šašek (No. 16) ale jeho choreografie je upravena oproti tradiční verzi, protože netočí trojitě piruety a neskáče rozšvihnutá jeté a vysoké changements. Po něm přicházejí tančit nevěsty s vějíři na hudbu valčíku (No. 17). Na skladbu (No. 18) Princ prochází mezi nimi a Královna ho žádá, aby své vyvolené dal kytici, ale Princovi se žádná z nevěst nelíbí. Poté fanfáry ohlašují příchod Rudovouse s Odilií. Ta Prince ihned okouzlí. Její sólový výstup přeruší hudba Španělského tance (No. 21), na kterou tančí dva páry. Následuje Neapolský tanec (No. 22). V úvodu vystupují čtyři členky sboru s tamburínami a tanečník tančí s lyrou, pak se k němu připojuje partnerka. Představují se i tři páry z Maďarska (No. 20). Vypuštěna ovšem byla polská Mazurka (No. 23). Poté sám Princ přivádí na scénu Odilii a tančí *Pas de deux* (No. 5), jejich duet se striktně drží tradiční verze, ale první Princovo sólo je značně upravené a přizpůsobené technickým možnostem tanečníka. Olomouckému *Pas de deux* schází výraz

a brilance - obojí chybí i orchestru. Taneční přechody mezi jednotlivými variacemi jsou zdlouhavé a plyně nenavazují, protože hudba začne vždy hrát, až když je tanečník na scéně a připravený. Na finální hudbu (No. 24.) dá Princ Odilii květinu a požádá ji o ruku. Náhle se objevuje Odetta, Princ pochopí, co způsobil, a utíká k jezeru. Po tomto jednání nesmyslně následuje děkovačka vedlejších postav. Nejspíše z toho důvodu, aby tanečnice stihly převlek.

Poslední jednání ohlašuje předehra (No. 25). Opona se otvírá až s (No. 26) tancem labutí. Ty už jsou na jevišti připravené v pozicích a pak tančí po kruhu a tvoří různé obrazce (No. 27). Plna smutku tančí Odetta (No. 28) a probíhá mezi ostatními labutěmi. Chaos nastoluje Rothbart, jež tančí duet s Odettou. V gradující hudbě finále (No. 29) se objevuje Princ a Rothbartem se dává do souboje. Nakonec mu utrhne pravé křídlo a tím ho přemůže. Sám se pak v zoufalosti vrhne pro Odettu do jezera, ale oba se zachrání.

Scénografie olomouckého *Labutího jezera* se sladila do často využívaného pohádkového stylu a tomu odpovídají i pestrobarevné kostýmy. Tvůrčí tým výrazně nezasahoval do tradičního romantického pojetí tohoto baletu. „Labutí jezero je klasický titul, kterému by nějaké experimentování jen uškodilo. V tom jsme s paní Vláčilovou zajedno a promítlo se to i do pojetí scény a kostýmů, upozornil Balogh.“²¹⁹ Po technické stránce olomoucká dekorace odpovídá pojetí barokního divadla, odkazují k němu především malované sufity a dekorace. Využívají se i sufity na horizontu a nad jevištěm zavěšené v provazišti. Výpravné rekvizity, stůl a židle se nachází hlavně po bocích jeviště. Tanečníci do své herecké akce zapojují i hrací rekvizity. V každém dějství se hojně využívají i světelné efekty.

Předehru zahaluje především tma a osvětluje pronikavé modré světlo, v němž vyniká Odetta oblečená v bílých šatech. Vzadu se rozprostírá Rothbartův plášť, jenž se pomocí herců ukrytých v něm rozvlní přes celé jeviště. Samotného Rothbarta ozvláštňuje červené světlo. Na zemi jsou poházené květiny, které Odetta posbírání. Malovaná dekorace na horizontu a stromy po bocích jeviště je zachované i ve scéně jezerní.

První dějství se odehrává v královské zahradě. Na horizontu visí malovaná dekorace na plátně se stromy a modrou oblohou. Před ní na dvou schodech stojí dekorace znázorňující zámeckou zahradní stavbu. Scéně dominují dva stromy táhnoucí se nad

²¹⁹ HRADILOVÁ, Vlasta. *Na olomoucké jeviště se vrátí Labutí jezero* [online]. moravskedivadlo.cz [cit 27. 11. 2012]. Dostupné z WWW: < <http://www.moravskedivadlo.cz/moravske-divadlo/prectetesi/napsalionas/na-olomoucke-jeviste-se-vrati-labuti-jezero/?s=detail/> >.

jevištěm po obou stranách. Po krajích se nachází stoly a židle pro hosty na oslavě princových narozenin. V tomto dějství se používá mnoho rekvizit, řecké lyry, číše, dvě květinové brány, kuše a další narozeninové dary.

Jezerní akt po bocích dotváří vždy tři stromy a vzadu na plátně malovaná dekorace jezera a přírody kolem. Vzadu v pravém rohu je můstek, po kterém přichází Rothbart. Atmosféru dokresluje modré svícení, pouze Rothbarta osvětluje červené bodové světlo.

Po jezerním aktu následuje přestávka a po ní třetí jednání odehrávající se v tanečním sále. Vidíme zadní malované dekorace z prvního aktu, ale před nimi stojí velké stavení, které svým stylem připomíná antickou architekturu. Po bocích stojí vysoké antické sloupy a před nimi zámecké židle s červeným čalouněním. Tyto dva prostory oddělují rozdílné barvené svícení vzadu vždy modré jezerní a vpředu se střídá žluté, červené a zelené.

Poslední dějství je scénograficky totožné s druhým. Pouze v závěru přibývá na scéně velké vlnící se plátno, evokující jezero. Při finále také výrazně blikají modrá a červená světla.

Těžko lze určit do jaké doby či stylu scéna zapadá. Barokní sufity se žánrově odlišují od dekorací a techniky malby na horizontu. Martin Černý olomoucké jezerní akty vystavěl na stejných principech jako jezerní akty ve Státní opeře. Ovšem v olomoucké verzi se používá příliš modrého svícení, protože zanikají bílé baleríny a scéna působí přesvíceně.

Radim Šolc v duchu scénografie navrhl kostýmy, však jejich různorodost svědčí o tom, že použil divadelní fundus. V prvním aktu kostýmy sboru tančícího valčík a Královny s doprovodem sladil do modrobílé barvy. Hedvábné sukně dámské části sboru při tanci dotvářejí pohyb. Kostýmy dvořanů *Pas de trois* hrají fialovou barvou. Nejen svými variacemi, ale i rudě červeným oblekem na sebe strhává pozornost Šašek. Zato Princ zaniká v tomto dějství, protože má podobný kostým jako pánský sbor. Ten změní až pro třetí akt, kdy modrý kostým vymění za černo-zlatý. Ceremoniář má jako jediný z mužů na sobě šaty až k zemi. Kožená vestička a kožené boty až k pasu, plášť, výrazné líčení - toto všechno charakterizuje Rothbarta. Za nejzdařilejší kostým považuji bílé baleríny labutí, jelikož sukně dokonale drží vodorovný tvar. Balerína Odetty je navíc ozdobena peříčky a třpytkami. Tanečnicím Španělského tance dlouhá sukně zakrývá pohyby nohou, byť se dlouhá sukně krásně točí. Zato kostým tanečnic Neapolského tance laděný do cihlové

barvy koresponduje s jejich pohybem. Kostýmy dvou předchozích a Maďarského tance jsou hodně členité a skládají se z mnoha doplňků, jak baretů na hlavě tak i rekvizit jako je vějíř, tamburína. Černo-zlatá balerína Odilie působí skvostně a při pózách mohou diváci vidět i zlatý motiv na sukni.

Olomoucké *Labutí jezero* nemá dramaturgické či dějové ozvláštnění, propracované motivace postav a následnost děje. V příběhu se objevují všechny důležité postavy. Komická postava Šaška dostala mnoho tanečního prostoru. Zapojeny byly i neprofesionální tanečníci, jako jsou děti z olomouckého Baletního studia. Režijně nelogicky vyznívá závěrečný boj Prince s Rothbartem. Velkou chybou je, že v prvním aktu Královna nesdělí Princovi, že se má oženit. Výběr nevěst je pojat důsledně v tradiční petrohradské verzi, neboť Princ si vybírá svou budoucí ženu z nevěst tančících valčík, nikoli z cizinek, které svým tancem obohacují ples. Mají se ale představit cizinky ze třech zemí, v olomoucké verzi schází Mazurka. Důležitou roli hraje i příchod Odilie a Rothbarta po tanci nevěst, nikoliv až po tanci cizinek. Celkově se olomoucké *Labutí jezero* hodně drží tradiční petrohradské verze. Také ctí hudební sled jednotlivých čísel, ale orchestr jej nastudoval v příliš pomalém tempu. Na první pohled působí olomoucké *Labutí jezero* díky scénografii a kostýmům jako pěkná barokní pohádka. Ale není v něm nic originálního, protože choreografka Hana Vláčilová přesně okopírovala svou choreografickou a dějovou verzi ze Státní opery. Také scénograf Martin Černý přenesl svůj koncept jezerních aktů ze Státní opery do olomoucké inscenace. Navíc diváckou soustředěnost ruší děkovačka po druhém jednání. Naprázdno vyznívá i přechod postav před zavřenou oponou po prvním jednání, který slouží pouze k prodloužení času na převlek tanečníků.

3.5. „Expresionistické“ *Labutí jezero* v Severočeském divadle opery a baletu Ústí nad Labem

Aktuálně hraná inscenace měla premiéru 8. března 2013 v Severočeském divadle opery a baletu Ústí nad Labem v teprve čtvrtém nastudování.²²⁰

Když roku 1909 zahájilo svou činnost německé Městské divadlo v Ústí nad Labem, existoval v něm baletní soubor vystupující v operních a operetních inscenacích. Historie samostatného baletního souboru se datuje od roku 1950.²²¹ Neboť teprve na podzim (1949) přišli do Ústí nad Labem absolventi pražské státní konzervatoře.²²² Na podzim (1952) choreograf Josef Judl nastudoval první *Labutí jezero* (1954) v ústeckém divadle. Petrohradskou verzi přenesla na ústecké jeviště až Růžena Mazalová roku 1999. Další verzi uvedl Vladimír Nečas (2006); z této koncepce právě vychází aktuálně hrané *Labutí jezero*.

Repertoár Severočeského divadla opery a baletu tvoří nejen opera a balet, ale i opereta, taneční divadlo a muzikál. Tradiční klasické balety zastupují pouhé dvě inscenace, na repertoáru je Čajkovského *Labutí jezero* a *Louskáček* (2007); v původní choreografii Lva Ivanova jej nastudoval umělecký šéf baletu, Vladimír Nečas. Dalším dílem, které uvedlo hned několik divadel v České republice, je *The Beatles - The Doors* (2012), vyprávějící příběh dvou slavných kapel a jejich hudebních hitů v nastudování Igora Vejsady, který dříve uvedl podobný koncept společně s Robertem Baloghem v Moravském divadle Olomouc. Další aktuálně uváděnou inscenací jsou *Baletní Miniatury* s premiérou roku 2011. Ústecké publikum si je nejspíš oblíbilo, jelikož v divadelní sezoně 2013/2014 se dočkaly pokračování v podobě *Baletní Miniatury II*. Svou formou navazují na koncept dřívější inscenace, neboť jsou jakousi směsí skládající se z úryvků variací různých titulů klasického baletu v první polovině představení. Druhou část tvoří současné choreografie na „současnou moderní“²²³ hudbu. Režisérem obou provedení je tanečník Igor Gončarov, který choreograficky spolupracoval s Vladimírem Nečasem. Nejnovější baletní inscenací

²²⁰ K analýze ústeckého *Labutího jezera* využívám videozáznam premiéry.

²²¹ Autor neuveden. *Baletní soubor Severočeského divadla opery a baletu Ústí nad Labem* [online]. balet.netstranky.cz [cit. 6. 11. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://balet.netstranky.cz/historie-cesky-chal/baletni-soubor-sever.html>>. JONÁŠ, Petr. *Historie baletu ústeckého divadla* [online]. operabalet.cz [cit. 6. 11. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.operabalet.cz/default.php?page=txt&id=351>>.

²²² SCHMIDOVÁ, Lidka a Eva SOUKUPOVÁ. *Československý balet*. Praha : Orbis, 1962, s. 37.

²²³ Autor neuveden. *BALETNÍ MINIATURY* [online]. operabalet.cz [cit. 18. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.operabalet.cz/?page=rep&id=400>>.

s premiérou roku 2013 na hudbu Otmara Máchy jsou *Broučci*. Ti jsou adresováni primárně dětskému publiku, jelikož trvají pouhou hodinu a půl a jejich výrazným prvkem je pestrobarevnost pohádkových kostýmů a kulis, které navrhl scénograf Josef Jelínek. Inscenace je adaptací české autorské pohádky *Broučci* podle Jana Karafiáta (1876). Choreografii a režii opět připravil Vladimír Nečas. Zajímavým inscenačním postupem je zapojování žáků Baletního studia Severočeského divadla do inscenací. Stalo se tak už v *Labutím jezeře* a také v *Broučcích*. Na závěr divadelní sezony 2013/2014 se připravuje premiéra lyrického baletu plného kouzel *Sen noci svatojánské* v režii a choreografii Libora Vaculíka s hudbou Felixe Mendelssohna Bartholdyho.

Balet Severočeského divadla opery a baletu uvádí průměrně dvě baletní premiéry v jedné sezoně. Z dramaturgického plánu vyplývá, že vedení baletu v čele s Vladimírem Nečasem se snaží zaujmout pomocí stylově různorodých tanečních inscenací široké spektrum diváků. Vycházejí vstříc jak dětskému publiku, tak i dospělému a dokonce i divákům zaměřujícím se na moderní tanec.

Jedním z důvodů, proč se Vladimír Nečas²²⁴ rozhodl pro *Labutí jezero*, mohl být fakt, že uvedení nebylo tolik náročné, neboť obnovil svou předešlou verzi z roku 2006. Ze soupisu obsazení vyplývá, že největší problém nastal se skupinovými variacemi mužů, neboť pánský sbor je v současnosti poněkud útlejší než dříve. Obě dvě verze mají identické hlavní postavy i ty vedlejší. Choreograf přiznal, že nová verze vychází z jeho dřívějšího uvedení. „*Labutí jezero* bude klasikou, která má místo v srdci mnoha diváků a my jim nabídneme verzi, která bude v nové formě (vycházející z naší minulé inscenace) prezentovat klasický tanec, estetiku, příběh, dramatické vztahy a symbiózu pohybu s magickou hudbou Petra Iljiče Čajkovského, která v pravém slova smyslu hraje na struny srdce. Proto by si diváci neměli tyto inscenace nechat ujít, mají-li rádi divadlo anebo chtějí-li zažít něco krásného, co nemá společného nic s dnešním, řekněme nebohatým na

²²⁴ Vladimír Nečas se narodil 30. 6. 1955 v Praze. K tanci byl veden už od dětství, jeho matka Miluše Chmelová byla tanečnicí v Národním divadle. Vladimír Nečas se objevil na prknech pražského Národního divadla už ve svých čtyřech letech. Po absolvování Taneční konzervatoře odešel na dva roky na stáž do Petrohradu. Až roku 1976 byl přijat do Baletního souboru Národního divadla. Poté dva roky tančil v Armádním uměleckém souboru Víta Nejedlého. Pak se vrátil zpět do Národního divadla, kde se stal dokonce i sólistou. Zůstal zde do svých 42 let, do roku 1997. Na sezonu 1997/1998 byl baletním mistrem v libereckém divadle F. X. Šaldy. Dne 1. 1. 2000 nastoupil na pozici uměleckého šéfa baletu Severočeského divadla Ústí nad Labem. Autor neveden. *Vladimír Nečas* [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 19. 11. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=387&sz=0&abc=N&pn=356affcc-f301-3000-85ff-c11223344aaa>>.

naději a radost, každodenním životem. Tady, jak věřím, se ta naděje a radost najít dá.“²²⁵ Dramaturgicky se jedná o předpoklad, že „nová“ inscenace vzbudí u publika zájem a může pomoci finanční situaci ústeckého divadla, která v posledních letech není příznivá. Nečas v rozhovoru pro Taneční aktuality zveřejnil svůj osobní vztah a přístup k *Labutímu jezeru*. „*Labutí jezero* mám hluboko pod kůží, jeho hudba je pro mne kouzelná a čarovná a oslovuje mne jako poprvé. Hudba Petra Iljiče Čajkovského má magické kouzlo a mluví o pocitech duše. A mluví k duším lidí. To je mimořádně hodnotné a cenné. Zvláště v dnešním technickém a někdy příliš praktickém a snad i konzumním a nekompromisním světě. Není to jen nosný příběh a části tradiční choreografie, ale zejména jejich spojení s hudbou, která dává příběhu i choreografii život. Každý tanečník kamenného divadla dneška se dotkne více nebo méně tohoto baletu. Je to sen mnoha tanečníků. Naše současná inscenace navazuje na tradiční *Labutí jezera*, v něčem jde svou cestou, konstrukce a vyznění příběhu jsou poněkud jinou variací, než mohli naši diváci zatím vidět, uslyší i nové hudební fragmenty a uvidí nové variace a tance. Věřím, že *Labutí jezero*, které baletní soubor velice rád tančí, naše diváky osloví a my jim tak poselství Čajkovského předáme.“²²⁶

Choreograf a zároveň i režisér Vladimír Nečas úzce spolupracoval se scénografem Josefem Jelínkem, který navrhl jak scénu, tak i kostýmy. Zůstává skutečností, že v novém nastudování se používá scéna a téměř všechny kostýmy z dřívějšího uvedení. Ale i tak ústecké *Labutí jezero* je autorskou prací této dvojice, jelikož navíc v inscenačním týmu figurují jen dva dirigenti Milan Kaňák a Norbert Baxa.

Josef Jelínek patří k předním českým scénografům. Má za sebou mnoho inscenací, o své umělecké práci říká. „Návrhy vznikají před začátkem zkoušek, takže se stává, že je původní představu třeba pozměnit či dotvořit. Když herec nebo tanečník v krejčovně poprvé vstoupí do rozešitého kostýmu, vidíte na něm, jestli se dílo povedlo, anebo na něm ještě bude nutné popracovat. Nejde na něčem dogmaticky trvat. Nejhorší je samoučelný kostým. Divadlo je týmová práce založená na vzájemném respektu a důvěře. Divadlo se dá dělat dobře, když jsou nápady. Drahé materiály nejsou nezbytné. Pracovat se musí s tím, co je k mání. Potřebujete ovládat řemeslo a mít fantazii. Neustále si hraju a vymýšlím, proto

²²⁵ Autor neuveden. *3 otázky pro... Vladimíra Nečase, šéfa baletu Severočeského divadla opery a baletu Ústí nad Labem* [online]. tanecniaktuality.cz [cit. 15. 3. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.tanecniaktuality.cz/3-otazky-pro-vladimira-necase-sefa-baletu-severoceskeho-divadla-opery-a-baletu-usti-nad-labem/>>.

²²⁶ Autor neuveden. *Severočeské divadlo v Ústí nad Labem chystá Labutí jezero* [online]. tanecniaktuality.cz [cit. 15. 3. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.tanecniaktuality.cz/severoceske-divadlo-v-usti-nad-labem-chysta-labuti-jezero/>>.

mě divadlo baví.²²⁷ Kostýmy pro baletní inscenace a zvláště *Labutí jezero* vyžadují jiný přístup, než jaký je k činoherním inscenacím. „Bez znalosti předlohy nelze nic udělat. Nejprve jste osloven. V choreografii dost záleží na krokové potenci choreografa, u kostýmů se musím držet libreta. U klasického představení typu Labutího jezera respektuji klasickou předlohu, danou už z minulosti. Její kroky jsou postaveny, i autor kostýmů musí ctít klasiku, držet se pravidel.“²²⁸

Ústeckého *Labutí jezero* vychází z moskevského libreta Vladimíra Petroviče Begičeva a Vasilije Fedora Gelcera, stejně jako předešlá verze (2006). Nečasovo *Labutí jezero* je kompilací několika „verzí“. Četné motivy čerpá z literární předlohy, vychází z tradiční verze. Dále se inspiruje Reisingerovým nastudováním (1877). V neposlední řadě nese choreografický rukopis a režijní zásahy samotného Vladimíra Nečase.

K libretu Nečas přistoupil konzervativně, částečně upravil dané choreografie a zasáhl do Čajkovského hudby, ale vše provedl decentně. Dodržel tradiční dělení do čtyř jednání, a před samotný příběh přidal pantomimický prolog: dvořícího se rytíře Rotbarta-Rudovouse dívce Odettě, avšak ta ho odmítá. Začaruje Odettu, která není první začarovanou dívkou, do podoby labutě. Vysvobodit všechny může pouze láska, která zlomí moc a kletbu Rotbarta. Závěr zvolil šťastný, tradiční tragický konec ústečtí diváci neuvidí. Závěr je ale režijně špatně podaný, protože souboj mezi Princem a Rotbartem-Rudovousem je špatně zřetelný.

Důvody změn spočívají v počtu a možnostech interpretů a rovněž v technických možnostech jevištního vybavení. Tím ale choreograf zasáhl do příběhu i psychologizace postav. V ději vystupuje pět hlavních postav Odetta, Odilie, Princ, Královna, Rotbart-Rudovous a dvě vedlejší osoby Šašek a Hofmistr. Ten v předešlé verzi nesl jméno Vychovatel. Jeden z hlavních důvodů, proč Vladimír Nečas aktualizoval a pozměnil své dříve uvedené *Labutí jezero*, je skutečnost, že v souboru schází hlavně panská část tanečníků: z původní verze zmizel valčík a všechny původní pánské variace prvního a třetího jednání. Odtud je zřejmé, že v zámku převažuje dámská společnost.

²²⁷ Autor neuveden. *Laureáti Cen Thálie* [online]. ceny-thalie.cz [cit. 26. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://ceny-thalie.cz/laureati2011.php>>.

²²⁸ STRNAD, Radek. *Výtvarník Josef Jelínek: Dítě, sledující scénu, musí být okouzleno a očarováno* [online]. denik.cz [cit. 26. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.denik.cz/divadlo/vytvarnik-jelinek-kostymy-navrhoval-pro-usa-usti-i-liberec-20130912-lp9p.html>>.

Problém nastal i s postavou Šaška. Neboť v původním libretu se objevuje Princův přítel Benno, ten je ale v ústecké inscenaci nahrazen Šaškem. Což není novinkou, dokonce mohou v baletu vystupovat oba dva. Ústecký Šašek se právem stal terčem kritik, neboť nelze jasně určit, zda se jedná o Benna nebo o Šaška. Jeho charakterizace zůstala někde mezi těmito dvěma postavami. V prvním jednání nám připomíná spíše přítele Prince, kterému se líbí zámecké dívky, protože během jejich sólových výstupů z nich nemůže spustit oči. V kostýmu Šaška by bylo patrné, že vše je jenom hra. V třetím jednání působí opět jako Šašek, díky jeho veselému tanci před příchodem cizinek na ples.

Z literární předlohy mohla být přejata myšlenka o dělení dvojrole Odetty a Odilie do dvou odlišných postav. Spíše režisér neměl na výběr a musel tuto dvojroli rozdělit, jelikož náročnost dvou charakterově a technicky odlišných tradičních variací vyžaduje technicky dokonalou tanečnici, kterou ústecký soubor postrádá. Tento krok jasně opodstatnil motivacemi obou postav a logicky je zasadil do příběhu. Diváci nemají problém se vyznat v ději. Odetta je něžná dívka, která se zamiluje do Siegfrieda a on do ní. Jenomže Princ ji zradí ihned, co spatří jinou krásnou dívku, jí ovšem podobnou - Odilii. V moskevském libretu si je Princ zcela jistý, že vidí Odettu a vlastně nevyznává lásku jiné dívce. Princ ústecké inscenace se zamiluje do úplně jiné postavy a tím je jeho zrada mnohem hlubší. Obě verze mají stejný dopad, nesplnění slibu věrnosti, a zradu milující osoby. Není to záporná postava, její jednání ovlivňuje zlá magie Rotbarta-Rudovouse, který ji přivádí na ples.

Další změna oproti předloze spočívá v tom, že v ústecké inscenaci Rotbart-Rudovous přivádí na zámek krásky ze Španělska, Ruska, Neapole a z Maďarska. V předloze jejich příchod ohlašuje postava organizující ples. Vzhledem k tomu, že krásky přivádí Rotbart-Rudovous, je nasnadě uvěřit, že to jsou zakleté labutě a nikoli reálné bytosti.

Inscenace začíná prologem skládajícím se z hereckého a tanečního duetu Odetty a Rotbarta-Rudovouse, který dívku žádá o ruku. Ta ho odmítne a on ji za trest promění v labuť.

První jednání otvírá taneční příchod hostů na oslavu Princových narozenin (No. 1). Po příchodu Prince se hosté dávají do tance valčíku (No. 2), jejich choreografie je upravena počtem a přizpůsobena technickým možnostem, ale s hudbou naprosto rezonuje. Do závěrečné variace se zapojuje i Princ. Přichází Hofmistr, po něm Královna s dvorními dámami (No. 3), jejich výrazovým prvkem je hlavně pantomima, nikoli tanec. Po odchodu

Královny následuje *Pas de trois* (No. 4), které se skládá z tria, třech sólových variací a závěrečného tria. Choreograf značně pozměnil tradiční pánské sólo, hlavně odstranil všechny technicky náročné skoky a piruety. Sólo postrádá eleganci a je pouhou výplní mezi sóly dvou tanečnic. Jim choreograf variace neulehčil, ale na první pohled je vidět, že schází lehkost a elegance provedení. Jejich technice pomáhají kostýmy, jelikož dlouhé sukně až téměř ke kotníkům schovávají nepropnuté nohy a technické chyby.²²⁹ Po *Pas de trois* následuje krátký pantomimicko taneční výstup Hofmistra a čtyř dvorních dam. Po něm otočí několik těžkých piruet Šašek. Tato dvě kratičká vystoupení mají za úkol přinutit Prince tančit a jsou součástí skladby (No. 6.). Následující Princovo sólo je složeno z těch nejjednodušších tanečních prvků. Jeho variace, na které se použilo *Andante sostenuto* z *Pas de trois*. *Danse de coupes* (No. 7 a 8), prodělaly také mnoho úprav, hlavně jsou zkráceny, neboť schází pánská sborová variace. Opět v nich převažují jednoduché variace plné statických póz. V gradující hudbě finále (No. 9) tančí Šašek a po něm Princ. Zde je vidět rozdílnost tance a hudby, neboť ta graduje a tanečníci chodí pouze po jevišti.

Předehra (No. 10) druhého jednání zní se zavřenou oponou, po otevření tančí Rotbart-Rudovous. Jeho sólový výstup se skládá hlavně ze skoků po kruhu. V moskevském prologu tohoto jednání vystupuje Princ, který zahlédne labuť. Po výstupu Rotbarta-Rudovouse přichází Princ se svou družinou do lesa, kde se mu jako první zjevuje Rotbart-Rudovous a až pak labuť Odetta. Na hudbu (No. 11) nejprve tančí Odetta a princ ji pozoruje. Následně odhazuje luk, tančí s ní a nakonec ji políbí. Zjeví se Rotbart-Rudovous, aby dvojici rozehnal. Po nich na jeviště přichází dvanáct labutí (No. 12). Nejprve tančí labuť a mezi nimi prochází Princ hledající Odettu, konečně ji spatří a opět se s ní dává do tance. Znovu je přerušuje Rotbart-Rudovous. Nečas se snažil přenést na ústecké jeviště tradiční sborovou variaci labutí. Ačkoliv choreografii pro třicet dva labutí musel zúžit pro dvanáct tanečnic, malé ústecké jeviště zaplňují přesně tak, jako velká evropská jeviště plný počet. V porovnání s prvním jednáním se druhé dějství drží více tradiční choreografické verze. Variace skladby (No. 13) využívají tradiční nastudování. Začíná sbor labutí a následuje jejich prostorové variace na *I. a III. Tempo di valse*. Vzápětí přichází známý *V. Pas d'action* Odetty a Prince. Při jejich duetu zůstává sbor labutí na jevišti a pomocí jednoduchých statických pozic a pohybů vytváří nádherné obrazce. Následně vystupuje *Pas de quatre* malých labutí *VI. Allegro moderato* a vzápětí na *VI. Tempo di valse* se

²²⁹ Nedokonalosti ústeckého *Pas de trois* lze vidět, když si paralelně pustíme videozáznamy ústeckého a moskevského provedení. ALBRECHTVIDEOS. *Swan lake – Pas de trois* [online]. youtube.com [cit. 16. 12. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.youtube.com/watch?v=l8BoQB2TaDM>>.

představují velké labutě. Navazuje na ně Odetta svým sólem *II. Moderato assai*. Labutí tance uzavírá kóda *VII. Allegro vivo*. Ve finále (No. 14) zní labutí motiv, při kterém si Princ s Odettou slibují věrnost. Stejně jako na začátku tohoto jednání, i na konci se objevuje Rotbart-Rudovous, jediné gesto prozrazuje jeho moc.

Třetí jednání (No. 15) začíná příchodem hostů na ples. První velkou variací tančí Šašek, točí trojitě piruety, skáče rozšvihnuté jeté a vysoké changements. Závěrečná póza končí v rozštěpu na zemi. Jeho technické provedení nasazuje vysokou laťku hned v úvodu jednání. Během (No. 16) se Královně představují čtyři cizinky a společně tančí na hudbu valčíku (No. 17), v originále valčík netančí cizinky, ale nevěsty. Poté se připojuje Princ a s každou se otočí dokola. Žádná ho nezaujala, až najednou přicházejí Rotbart-Rudovous s Odilí (No. 18). Jejich příchod podkresluje melodie s labutím motivem. Po ní se představuje dvojice Španělů (No. 21) v tradiční choreografii jen s nepatrnými změnami.²³⁰ Vladimír Nečas zařadil Ruský tanec místo skladby (No. 23). Variace Ruského tance se skládají hlavně z bourrées na špičkách v první pomalé části v druhé rychlejší je více skoků a piruet. Pak přichází dvojice tanečnic s variací Neapolského tance (No. 22). Ke konci se k nim přidává Šašek a z duetu se stává trio. Stejně jako ve variaci Ruského tance i zde se střídají točky na špičkách a skoky. Pro tanečnice je těžké střídání těchto dvou poloh chodidel. Maďarský tanec (No. 20) ztělesňují tři páry, v jejich variaci také zůstávají některé tradiční kroky, jako jsou skoky do nevytočených pozic nohou. Po výstupu cizinek chce Královna po Princí, aby si vybral nevěstu a daroval jí kytici. Princ kytici vrací matce a v tu chvíli přichází Rotbart-Rudovous zatančit své sólo, jež předchází *Pas de deux* (No. 5) černé labutě, což je vrcholné číslo tohoto jednání, které se drží tradiční předlohy. Pozměněné jsou některé velmi těžké technické kroky. Rozdíl je v tempu, jelikož ústecká představitelka Odilie nemusí dlouho držet pózy na špičkách a točky má zrychlené.²³¹ Tytéž změny se odrážejí i v pozdějších sólových variacích. Závěr jednání (No. 24) končí pantomimou, kdy Princ předá Odilii kytici a tím dává najevo, že si vybral nevěstu.

Během přede hry (No. 25) posledního jednání tančí na jezeře osm labutí. Prvně přichází labutě (No. 26). Následně vytváří čtyři řady a různé prostorové seskupení (No. 27). Přibíhá

²³⁰ Španělský tanec většinou tančí dva páry. Ve srovnání s moskevským provedením, se ústecká představitelka vůbec nezaklání. Kromě výrazné dravosti je dalším znakem hluboký záklon. LILIA. *Swan Lake (P. I. Tchaikovsky) Mariinsky Theatre - Black swan Odile's entrance and Spanish dance* [online]. youtube.com [cit. 20. 12. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.youtube.com/watch?v=dDFSzeAybxc>>.

²³¹ Ve srovnání s provedením Gillian Murphy, kterou režijně vedl Kevin McKenzie. REDIVY. *Odile entrance & Black Swan pas de deux* [online]. youtube.com [cit. 20. 12. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.youtube.com/watch?v=YT334WsfBIU>>.

Odetta (No. 28) a mezi ostatními labutěmi tančí. Po Rotbartovi-Rudovousovi přichází i Princ. Jejich výstupy jsou spíše pantomimické a vrcholí soubojem. V úplném závěru (No. 29) přibíhají ostatní labuť s rozpuštěnými vlasy, stejně jako Odetta. Kouzlo pominulo, jsou vysvobozené.

Josef Jelínek zajímavým způsobem zapojil filmovou projekci do inscenace; tím v některých částech vysvětluje dějové události. Realistické záběry ukazující Odettu, se promítají do levého, v třetím a ve čtvrtém jednání do pravého rohu na horizont jeviště. Vizuální formu si drží stále stejnou, obrazy jsou ohraničené kruhem. Projekce je využita poprvé v prologu, kde ukazuje Odettu proměňující se v labuť. Odetta v detailu snímaná se otáčí kolem své osy a její vizáž se plynule proměňuje v labuť. Stejně tak v úplném závěru se z labuť stává opět Odettou. Několik minut před koncem třetího jednání, kdy odchází labuť Odilie a přichází na scénu Rotbart-Rudovous, se objeví na horizontu obraz Odetty dívky. Tím se znovu zpřítomňuje kletba Odetty. Také ve třetím jednání při příchodu Odilie na ples se zároveň promítá její obličej s výrazným pohledem směřujícím do publika. Kratičká projekce nese v sobě jistou gradaci, neboť zvětšováním detailu se přibližují oči Odilie.

Velký prostor zabírají kulisy malované na plátně, které se objevují v prologu a ve všech jednáních. Pokaždé znázorňují jiný prostor děje. Plátno působí expresionisticky, neboť je zvlněné a malba je špatně viditelná. Jednotlivé obrazy na plátnech ukazují skutečnost bez ohledu na realistické proporce. Styl scénografického pojetí nám může připomínat formu německého filmu *Kabinet doktora Caligariho*. Škoda jen, že ve stejném stylu nejsou pojaty také kostýmy.

Prolog je zasazen do neurčitého prostředí připomínajícího les. Obraz dotváří dým a bodové svícení, ve kterém vyniká bělostný kostým Odetty a rudé vlasy a knír Rotbart-Rudovouse. Pro něj byl navržen nový kostým, jelikož se odlišuje od předešlé verze, kde díky křídům působil spíše jako pták.

První jednání se odehrává v zahradě daleko od zámku, který vidíme v kresbě ve značné dáli na zadním horizontu. Tuto scénu doplňují pouze čtyři lavičky a po obou stranách železná konstrukce, splývající v prostoru. V tmavém do hněda laděném prostředí vynikají pestrobarevné kostýmy sboru. Jejich řešení není zrovna zdařilé, neboť sukně tanečnic jsou dlouhé a zakrývají jejich končetiny. Princův kostým je bílý jakoby svatební. Tři dvorní dámy jsou oděné v žlutých, zelených a červených šatech. Čtyři malá děvčátka

mají na sobě růžové šaty a modrý plášť. Také Královna má přes šaty přehozený modrý plášť. Hofmistrův kostým je laděný do šedé barvy. Postava Šaška má na sobě černé legíny a modrou halenku. Jeho oblečení se stylově neodlišuje od Prince a pánského sboru. Zde nastává zmatek, jelikož expresionisticky pojatá scénografie se značně odchyluje od realistických kostýmů, vyjma Šaška.

Plátno v druhém jednání ukazuje vysoké skály v rozích horizontu a uprostřed moře. Postranní části jeviště zakrývají plátna evokující les. Z provaziště visí větve s lístečky listnatých stromů. Vzdálenost jezera a blízkost stromů situuje tento akt do lesa, nikoli na jezero. Což nelogicky dělá z tance labutí tanec lesní. Labutě jsou oblečené v tradičních spíše vodorovných bílých balerínách s peříčkovými čelenkami na hlavách. Odetta je odlišena korunkou. Princ má na sobě kostým z prvního dějství. Jezerní akt ozařuje pouze modré světlo, které bývá hojně využíváno.

Třetí dějství působí vesele, neboť ho ozařuje žluté a červené světlo. Po stranách zůstaly vršky stromů a spodní znázorňují zámecké sloupy. Na horizontu rozpoznáváme část zámeckého sálu v expresionistickém pojetí. Není důležité identifikovat, co přesně vidíme, jelikož klíčový je pocit, jež vyvolává náš pohled. Nad jevištěm visí železná konstrukce a po bocích jsou křesla. Kostým cizinců odráží tradiční ráz každé ze zemí. Navíc jsou doplněny o rekvizity: Španělka tančí s vějířem, Ruska s hedvábným kapesníčkem, dvě dívky z Neapole s tamburínami, pouze zástupci Maďarska nemají rekvizity. S veselým a barevným prostředím kontrastuje Princův černý kostým, jenž působí jako chmurná předzvěst.

Závěrečné jednání se odehrává v totožných kulisách druhého dějství. Výrazně světelně je podkreslen až závěr, kde se prolíná černá s modrou a s červenou barvou. Tím se dynamicky dokresluje souboj Prince a Rotbarta-Rudovouse.

Kontinuitu inscenace narušuje zbytečné klanění po každém jednání. Stačilo by pouze jedno po konci představení, jak bývá zvykem. Použitá expresionisticky malovaná scénografie a pohádkově pojaté kostýmy z dřívějšího uvedení mají finanční důvody, jejich stylová různorodost působí rušivě. Choreografická složka vychází z Petipovy předlohy, ale technicky zjednodušené. To dokládá i fakt, že dvojroli Odetty a Odilie choreograf rozdělil pro dvě tanečnice. Vypuštěna byla Mazurka, kterou nahradil Ruský tanec. Sporná postava je Šaška, což je způsobeno i kostýmem, neboť není jasné, o koho se jedná. Vzápětí Rothbart-Rudovous přivádí na ples vyslance, tím je zpochybněna jejich pravost.

3.6 „Secesní“ *Labutí jezero* v Divadle Antonína Dvořáka Ostrava

Zatím nejnovější ostravská premiéra *Labutího jezera* se konala 2. května 2013 v Divadle Antonína Dvořáka, jedné ze scén Národního divadla moravskoslezského.²³² V Ostravě se objevuje už po deváté, naposledy v roce 2002.²³³ Nová inscenace byla nastudována pod záštitou Generálního konzula Ruské federace v Brně, Andreje Jevgenjeviče Šaraškina, partnerem je firma Grishko. Premiéra připomíná významné jubileum, 120 let od narození Čajkovského.

Stálý ostravský baletní soubor existoval už od roku 1919, od zahájení činnosti Národního divadla moravskoslezského v budově Městského divadla, nyníjšího Divadla Antonína Dvořáka. Už od počátku byl jeho významnou součástí. Jako první do Ostravy přišel italský baletní mistr Achille Viscusi, který před první světovou válkou působil v pražském Národním divadle. Tento choreograf se zasloužil o první uvedení *Labutího jezera* (1920) v tehdejší ostravském Městském divadle.²³⁴ Ke konci svého ostravského působení odešel s částí souboru do Bratislavy a druhá část zůstala v Ostravě. V letech 1924-1950 nebyl ostravský baletní soubor samostatným tělesem, ale zůstal ve svazku opery.²³⁵ V sezoně 1934/1935 se stal šéfem baletu Jaro Häusler, který přišel se svou ženou Liou do Ostravy z Plzně. Očekávala se od něj pouze choreografická práce v opeře. Uvedl i klasické baletní tituly, jako například *Labutí jezero* (1936) v Městském divadle.²³⁶ Pak až v dubnu roku 1952 nově *Labutí jezero* nastudoval Emerich Gadzbyl v Divadle Zdeňka Nejedlého. Týž autor obnovil tuto inscenaci v roce 1954, 1965, 1967. Roku 1977 nastudovala *Labutí jezero* dvojice choreografů Jiří Němeček (první a třetí jednání) a Olga Skálová (druhé a čtvrté) v režijní spolupráci s Jiřím Janečkem. V této verzi hostovali v roli Prince Vlastimil Harapes a Jaroslav Slavický, v roli Odetty a Odilie Hana Vláčilová a Šaška ztvárnil Igor Vejsada. Až v roce 2002 se k *Labutímu jezeru* v Divadle Antonína Dvořáka vrátila jako choreografka a zároveň i režisérka Irina Strode.

²³² Pro analýzu ostravského *Labutího jezera* využívám videozáznam premiéry.

²³³ Autor neuveden. *Labutí jezero se vrací do Ostravy* [online]. tanecniaktuality.cz [cit. 20. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.tanecniaktuality.cz/labuti-jezero-se-vraci-do-ostravy/>>.

²³⁴ BRODSKÁ, Božena. *Dějiny českého baletu v Čechách a na Moravě do roku 1945*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2006, s. 214.

²³⁵ SCHMIDOVÁ, Lidka a Eva SOUKUPOVÁ. *Československý balet*. Praha : Orbis, 1962, s. 41.

²³⁶ BRODSKÁ, Božena. *Dějiny českého baletu v Čechách a na Moravě do roku 1945*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2006, s. 215.

Nynější repertoár Národního divadla moravskoslezského vytváří jak činoherní, tak operní, operetní, muzikálové, baletní a taneční inscenace. V Divadle Jiřího Myrona se uvádí autorská taneční díla současných choreografů. Aktuálně se hrají dvě od roku 2011 *Poslední samuraj*, jejímž autorem je kanadský tanečník a choreograf Eric Trottie. Ten spolu s Igorem Vejsadou zinscenoval milostný příběh mořeplavce a japonské aristokratky, odehrávající se v 17. století. Příběh je volně inspirovaný knižním bestsellerem a jeho filmovou adaptací. Hudebně inscenaci doplňují skladby japonského skladatele a hudebníka Ryuichiho Sakamota, držitele Oscara, Zlatého glóbu a Ceny Grammy. Pro druhou taneční inscenaci *Návraty domů* navrhli tři choreografové tři choreografie na tři různé skladby. Zazní klavírní *Trio g moll* Bedřicha Smetany, jež choreograficky roztančil Pavel Šmok. Balet pro tři tanečnický *Škrtič* Bohuslava Martinů inscenovala Nataša Novotná. Choreografii ke klavírnímu cyklu Leoše Janáčka *Po zarostlém chodníčku* vytvořil Jiří Kylián.

Z velkých klasických titulů se od roku 2012 (Divadla Antonína Dvořáka) hraje *Louskáček* v nastudování kubánského rodáka Williama Fomina. Druhým klasickým titulem je *Labutí jezero* v choreografické úpravě Igora Vejsady. Z jiné dramaturgické řady je taneční drama *Balady* (2013) s hudbou a zpěvem Zuzany Lapčíkové. Inscenaci režijně a choreograficky vedla Hana Litterová. V každém představení záleží na souhře hudebníků a tanečníků, podle nich se určuje její samotná délka. Díky tomu se každé představení stává jedinečné a originální. V únoru 2014 došlo k premiéře prvního ročníku *Baletu gala* za účasti hostů z prestižních ruských baletních souborů a národních divadel z Prahy, Brna a Bratislavy. Před závěrem divadelní sezony 2013/2014 se objeví premiéra klasického baletu o nenaplněné lásce *La Sylphide*. Dle koncepce Augusta Bournonvilla jej nastuduje Karine Elver, dánská tanečnice a choreografka. Počet baletních premiér v sezoně činí průměrně dvě až tři inscenace. Před některými jsou ve foyer půl hodinu před začátkem představení besedy návštěvníků s účinkujícími.

Dramaturgicky se ostravský balet nezaměřuje na dětské publikum, jako tomu je v Ústí nad Labem a Olomouci. Uvádí jak klasické tituly, tak i současný tanec s hudbou předních českých skladatelů. Zároveň se snaží repertoár stylově ozvláštnit, například japonským tématem.

Igor Vejsada²³⁷ až v závěru svého angažmá v čele Baletního souboru Národního divadla moravskoslezského poprvé nastudoval *Labutí jezero*. „Kromě nového hudebního nastudování se bude nová inscenace lišit hlavně pojetím; postupem doby se zažilo prezentovat *Labutí jezero* v jakémsi mixu slohů renesance, baroka a podobně. Naši novou inscenaci stavím do secese, a to jak filozoficky, tak kostýmově, výprava má náladu obrazů Gustava Klimta či Alfonse Muchy. Choreograficky vycházím z původní předlohy Mariuse Petipy a Lva Ivanova, ovšem partitura samozřejmě doznala některých obměn. Navíc jsme v příběhu sjednotili dvě postavy, ale to už diváci uvidí sami.“²³⁸ Igoru Vejsadovi asistoval choreograf Rodion Zelenkov.

Novou inscenaci hudebně nastudoval hostující dirigent Tomáš Brauner, který v Ostravě nedisiguje poprvé. „Čajkovskij je pro mne jedním z nejniternejších hudebních skladatelů devatenáctého století. V jeho hudbě se zrcadlí vroucí něha i taková jemná životní melancholie. To, myslím, prostupuje i celým jeho baletem *Labutí jezero*, který patří k tomu vůbec nejlepšímu, co kdy bylo v baletním žánru vytvořeno.“²³⁹ Dirigentem inscenace je Marek Prášil, ale při premiéře orchestr dirigoval Tomáš Brauner.

Scénu navrhl David Bazika, který už například spolupracoval s režisérem Michaelem Tarantem a choreografem Igorem Vejsadou na scéně k baletu *Romeo a Julie* s premiérou roku 2007 v Divadle Antonína Dvořáka. Scénu vytvořil i pro ostravského *Louskáčka* v choreografii a režii Williama Fomina (2010).

Kostýmy pro navrhla Sylva Zimula Hanáková, která patří k předním českým divadelním, filmovým a televizním kostymérům. S jejím jménem se setkáme na mnoha

²³⁷ Igor Vejsada se narodil 2. července 1956 v Brně. Absolvoval taneční oddělení brněnské konzervatoře. Poté rok studoval jako stážista v Baletní akademii Velkého divadla v Moskvě. Kariéru tanečníka zahájil ve Státním divadle v Brně a trvala dvacet let. Tam poprvé tančil v *Labutím jezeře* a to postavu Šaška, Rudovouse a v *Pas de trois* pod režijním a choreografickým vedením Jiřího Němečka s premiérou roku 1987. „Později získal dvouleté angažmá v maďarském Györi Balletu pod vedením Béjartova žáka, choreografa Ivana Markó. Po návratu domů založil New Ballet Brno, kde se aktivně věnoval také současnému tanci, a v roce 1992 se stal sólistou izraelského tanečního souboru Kibbutz Dance Contemporary Company. V roce 1994 mu nabídl angažmá umělecký šéf Baletního souboru Národního divadla v Mannheimu Philippe Talard. Hostoval v Evropě i zámoří, účastnil se festivalů v USA, Austrálii, Číně a Japonsku. V roce 1995 absolvoval studium choreografie na bratislavské VŠMU a začal se intenzivně věnovat pedagogické a choreografické činnosti. Od roku 1996 je šéfem Baletního souboru Národního divadla moravskoslezského v Ostravě, kde vytvořil desítky baletních inscenací.“ Autor neuveden. *Igor Vejsada - životopis* [online]. ndm.cz [cit. 20. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndm.cz/cz/osoba/7-vejsada-igor.html>>. Autor neuveden. *Labutí jezero* [online]. ndbrno.cz [cit. 20. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/?h=inscenation&a=detail&id=4379>>.

²³⁸ Autor neuveden. *Labutí jezero se vrací do Ostravy* [online]. tanecniaktuality.cz [cit. 20. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.tanecniaktuality.cz/labuti-jezero-se-vraci-do-ostravy/>>.

²³⁹ Tamtéž.

českých scénách v Divadle Husa na provázku, Městském divadle Brno, Divadle Radost, pražském Národním divadle, Divadle na Vinohradech a dalších.

Scénu a kostýmy romantické pohádky přenesl režisér záměrně do doby secese, kdy balet vznikl. V této umělecké epoše dominovala barva žlutá, modrá, zelená, černá a bílá. Charakteristickými motivy byly křivky, rostlinné ornamenty a typickými zvířaty, pávem a labutí.²⁴⁰ Secesní stavby odmítaly historické prvky a uplatňovaly nové stavební technické prostředky jako železo, ocel, beton a sklo.²⁴¹ Igor Vejsada se inspiroval zejména tvorbou dvou malířů rakouského Gustava Klimta a českého Alfonse Muchy. Pro oba byla hlavním námětem žena.²⁴² Při následné analýze uvidíme, zda se tyto barvy a architektonické postupy objevují i v samotné inscenaci.

Igor Vejsada jednak ctí Čajkovského partituru, tradiční choreografii, ale zároveň specifickým způsobem zasáhl do samotného příběhu. V obsazení se objevují všechny důležité postavy jako je Odetta a Odilie, princ Siegfried, jeho přítel a miláček společnosti Benno, Královna a Rothbart. Ten je zároveň i baletním mistrem a zásadní postavou. V něm se odehrává duchovní boj, vedoucí ke konci. „Člověk by si měl lásku zasloužit – a to spočívá v životním úsilí, které obsahuje dřinu, odříkání, pokoru. A pokud člověk lásku najde, tak je nutné mít schopnost si ji udržet, podporovat a ctít ji, protože v opačném případě o ni může rychle přijít a ztratit ji. Rothbart je silná osobnost, která ctí tyto pojmy, ale má zároveň magickou moc proměnit vše podle své životní filozofie. Je baletním mistrem, člověkem s magickými schopnostmi i filozofem, který zůstává v závěru sám... možná opuštěn? Což často platí i pro tanečnický. A to přesto – nebo právě proto – že tanec a balet jsou jedněmi z nejduchovnějších umění vůbec.“²⁴³

Režisér inscenoval *Labutí jezero* s novým nápadem, neboť předehru přenesl na baletní sál. Na jevišti se po otevření opony jako první zjevuje Baletní mistr a posléze přicházejí všichni tanečníci oblečení v kostýmech prvního jednání. Divákům se ukazuje, kdo má nad *Labutím jezerem* moc a kdo patří k další důležité postavě, o které bude

²⁴⁰ KADLECOVÁ, Eliška. *Dějiny oděvní kultury : Secese* [online]. tkod.tul.cz [cit. 20. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < http://www.kod.tul.cz/predmety/DOK/DOK/prednasky_2013/DOK_SECESE%201890%20-%201914.pdf>.

²⁴¹ Autor neuvěde. *Secesní architektura* [online]. cs.wikipedia.org [cit. 27. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < http://cs.wikipedia.org/wiki/Secesn%C3%AD_architektura>.

²⁴² JIROUŠEK, Martin. *Ostravské stopy: Balet je dřina jako šichta v dole, říká Igor Vejsada* [online]. ostrava.idnes.cz [cit. 27. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < http://ostrava.idnes.cz/ostravskle-stopy-baletniho-mistra-igora-vejsady-fbo-/ostrava-zpravy.aspx?c=A130502_1924037_ostrava-zpravy_jog>.

²⁴³ Autor neuvěden. *Rozhovor s Igorem Vejsadou* [online]. ndm.cz [cit. 27. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < http://www.ndm.cz/userfiles/archiv_priloh/newsletter/casopis/2012-2013/casopis-cerven-1368696861.pdf>.

představení vyprávět. Tento účinek se ještě více zesílil, když postavu baletního mistra ztvárnil osobně Igor Vejsada.²⁴⁴ Rothbart v jeho podání nabývá nové významy.

Jak už jsme naznačili balet je ozvláštněný inovátorským vypravováním a zdůrazněním postavy Rothbarta. Z jeho optiky se nahlíží na celý balet. Baletní mistr Rothbart je proti milostným vztahům v souboru, protože dle něj znesnadňují cestu k umění. Chce zabránit vztahu svých žáků Odetty a Prince. Režisérův záměr pochopíme ihned v prologu, který vysvětluje, proč Rothbart proměnil Odettu v labuť. Po skončení hodiny tanec zůstává na jevišti Baletní mistr a jedna z tanečnic. V tu chvíli přichází Princ a Baletní mistr brání v jejich sblížení. Samotná předehra zapadá do inscenace, protože není od prvního dějství oddělená oponou a ani světlem. Baletní mistr se objevuje až v závěru a následném epilogu, kdy odchází z jeviště, ale jeho dílo žije dál. Mistr Rothbart „doufá, že splnil svůj lidský i umělecký úkol – předat mladým lidem svou víru: věrnost zásadám a poctivost v životě i umění.“²⁴⁵

Pojetí této postavy je jakoby jistou metaforou reálného odchodu samotného Igora Vejsady z pozice uměleckého šéfa. Ukazuje se odchod umělce na druhý břeh, stejně tak se dá chápat jako smrt. Tato myšlenka nijak nedeformuje základní příběh lásky. Naopak, šťastný konec, kdy Odettu objímá Princ, kontrastuje se smutným koncem baletního mistra. Do této tradiční baletní pohádky se dostaly reálné okamžiky z lidského světa.

Postava Rothbarta je nově pojatá: jednak je hýbatelem děje, ale zároveň se mnohem více objevuje na scéně, a to i jindy, než bývá zvykem. Po prologu neodchází, ale zůstává součástí prvního jednání, kde zastává funkci baletního mistra a organizátora Princových narozenin. Dokonce Princ přináší narozeninový dar. Na začátku druhého aktu se objevuje v zadní části jeviště v novém kostýmu. Ve třetím jednání přivádí Odilii na ples a opět má na sobě jiný kostým. Zásadní postavení získává na přechodu předposledního a posledního jednání, kdy všichni opouštějí jeviště a on jediný zůstává. Je to on, kdo prožívá Princovu zradu, spíš než jeho zradu, tak vědomí, že brzy nastane chvíle jeho konce.

Choreograf spojil dvě postavy, a to Benna s Šaškem. Ten je důležitý, neboť otvírá třetí jednání s choreografií nesoucí prvky evokující veselého komedianta. V ostravské verzi zůstává Benno spíš v pozadí.

²⁴⁴ V neděli 19. května 2013 vystoupil v roli Rothbarta Igor Vejsada. Autor neuveden. *Igor Vejsada v roli Rothbarta* [online]. ndm.cz [cit. 27. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndm.cz/cz/balet/clanek/952-igor-vejsada-v-rol-i-rothbarta.html/>>.

²⁴⁵ BŘEZINOVÁ, Pavla. Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero. Divadlo Antonína Dvořáka, *Divadelní Program*, premiéra 2. 5. 2013, Uloženo v Archivu Národního divadla moravskoslezského, s. 5.

Z vedlejších postav se objevuje, kromě sborových výstupů malých a velkých labutí, vyslanců ze Španělska, Ruska, Polska a Neapole, Královna s doprovodem. Ostravský baletní soubor má dostatek členů, proto nepotřebuje netanečníky na ztvárnění hostů a služebnictva na plese.

Igor Vejsada se celkem striktně držel tradiční koncepce dělené do čtyř jednání. Inscenoval všechny důležité momenty. Jednotlivé postavy - kromě Rothbarta - nově neinterpretoval a snažil se vytvořit jednoduché provedení bez velké psychologizace.

Prolog se skládá z herecké části a variace *battement tendu* u baletní tyče. První akt začíná příchodem hostů, Benna, Baletního mistra a také Prince na jeviště (No. 1). Jejich variace se nesou v duchu veselí, neboť oslavují Princovy narozeniny. Poté Benno svým sólem otvírá variace valčíku (No. 2), jež je choreograficky pozměněn. Na hudbu (No. 3) Princ odchází a vzápětí přichází s Královnou a třemi dvorními dámami. Potom, kdy dostane Princ dárky od Královny, ho žádá, aby se oženil. Princ odmítá. Dostává kytici i od Baletního mistra. Celý výstup končí sborovým tance uprostřed s Bennem. Následuje *Pas de trois* (No. 4), jež se skládá z úvodního společného tria, třech sólových variací a závěrečného tria. Choreograf nastudoval s tanečnicí tradiční variace. Po *Pas de trois* Princ políbí ruce oběma představitelkám, z jednou z nich se dává do tance a muž z trojice tančí s druhou. Nakonec přichází Baletní mistr a přebere tanečnicím všechny dívky. Šašek otočí několik obtížných piruet. Následují *Danse de coupes* (No. 7. a 8) a až po nich Princ tančí své sólo nikoliv na hudbu *Pas d'action* (No. 6), ale na *Andante sostenuto* z *Pas de trois* (No. 4). V obou případech je přítomen Baletní mistr, jenž vše zpovzdálí koriguje. Po sólovém výstupu Prince se otevře horizont a hned následuje předehra druhého jednání. Škrtnuto bylo gradující finále (No. 9).

Zní předehra druhého aktu (No. 10), Princ klečí uprostřed jeviště, přibližuje se slunce a v jeho stínu tančí Odetta. V závěru gradující přede hry přijíždí Rothbart na mušli. Následně se zjevuje Odetta a tančí sólo (No. 11). Princ se jí snaží dotknout, ale dívka posléze prchne. Nakonec se jí Princ dotkne a chytne za ruku. Jejich společný duet končí příchodem Rothbarta, jenž Odettu odhání. Na hudbu (No. 12) přitančí nejprve dvanáct a pak ještě čtyři labutě. Vzápětí mezi nimi prochází Princ hledající Odettu. Ta se vzápětí zjevuje a s Princem odchází z jeviště. (No. 13) otvírá sborová variace labutí na *I. a III. Tempo di valse*. Následuje duet Prince a Odetty *V. Pas d'action, Pas de quatre* malých labutí *VI. Allegro moderato* a *VI. Tempo di valse* velkých labutí. Po nich se vrací Odetta a na skladbu *II. Moderato assai* má sólovou variaci. Výstup labutí ukončuje kóda *VII.*

Allegro vivo. Ve finále tohoto aktu (No. 14) Princ polibkem stvrzuje věrnost Odettě, ihned se zjevuje Rothbart, jenž přivolává Odettu k sobě.

Třetí akt začíná příchodem hostů na ples (No. 15). Úvodní krátké sólo Benna na chvílku přeruší příchod (No. 16) Prince s Královnou a dvorními dámami. Ihned začíná první velká variace Maďarský tanec neboli Čardáš (No. 20) v podání tři dvojic. Vzápětí se představují Neapolští vyslanci (No. 22). Tančí dvě tanečnice na špičkách a doplňuje je jeden tanečník. Vystupují čtyři polské páry na Mazurku (No. 23). Pak (No. 18) žádá Královna Prince, aby si vybral nevěstu. Zde je patrný rozdíl proti petrohradskému libretu, kde si Princ má vybrat dívku z nevěst tančících valčík (No. 17). Princ nechce žádnou z cizinek. Jeho rozhodnutí přerušují fanfáry ohlašující příchod Rothbarta s Odilií. Na ně navazují dva páry tančící Španělský tanec (No. 21), kde vyniká hluboký záklon tanečnic. Vrcholem toho aktu je duet *Pas de deux* Černé labutě a Prince (No. 5) skládající se z úvodního dueta a ze sólových variací, při nichž se střídá Princ s Odilií. Choreograf opět přenesl tradiční verzi duetu stanovenou Mariusem Petipou. Poté Princ dává Odilii kytici (No. 24.). Rothbart ho zároveň žádá, aby přísahal Odilii věrnost. On přísahá, ale tím zároveň nedodrží slib, jenž dal Odettě. Znechucen svým činem odbíhá z jeviště a za ním Královna a všichni hosté. Na jevišti zůstává pouze Rothbart.

Během přede hry (No. 25) posledního jednání tančí Rothbart, scénu nezahajuje sólo Siegfrieda. Přivolává na jeviště všechny labutě a sám ještě odchází (No. 26). Po jeho odchodu se dávají do tance (No. 27) a nakonec se k nim přidává Odetta. Během skladby (No. 28) jejich variace jsou dramatické a stále gradují, až přibíhá Rothbart a připomíná Odettě zradu Prince. Hudba (No. 29) obsahuje labutí motivy a Princ se dává do boje s Rothbartem. Ve vrcholném finále Rothbart propouští Odettu a sám odchází ze scény jako Baletní mistr. Mezitím Odetta se Siegfriedem jdou vzadu na horizontu směrem ke Slunci.

Pro všechna jednání dominují na scéně postranní průvany vždy po čtyřech. Vzadu na horizontu se nachází také čtyři, ale ty jsou už plně funkční a prostorově řešené, jelikož se dají otáčet a různě po jevišti posouvat. Tvoří je tři stěny a na dvou z nich se nachází zrcadlo s baletní tyčí. Jejich vzhled a barva připomíná materiál železa. Na nich jsou vyryté detailní ornamenty, vespod mohou vyvolávat náznaky vln a výše obrysy skal. Nad samotným jevištěm visí dozadu zkosená střecha. Po otevření čtyř zadních stěn vypadá scénografie jako antická kamenná stavba z velkých kamenů vzadu se zapadajícím sluncem.

V prologu jsou čtyři zadní průvany otočené zrcadlem s baletní tyčí dopředu a nachází se v popředí jeviště. Vytváří dojem prostoru malého baletního sálu. Před druhým jednáním odtáhnou tanečnice průvany dozadu na horizont a otočí je zrcadlem vzad. V tomto aktu se scéna neproměňuje, pouze se uměle dotváří světlem. K závěru Princovy sólové variace se navozuje atmosféra prostoru jezera pomocí modrého svícení. Rothbart přejíždí celé jeviště na osvětleném vozíku z levého do pravého portálu. Tento pojízdný konstrukt připomíná mořskou mušli. Jezerní akt je díky zadnímu rudému kulatému světlu přenesen noci. Prostorný a otevřený horizont umožňuje příchody a odchody labutí na scénu.

Třetí jednání se odehrává v zámeckém tanečním sále. Na plátno horizontu se promítá obraz vstupních královských dveří. Prostředí paláce dotváří rozsvícené lampy na stěnách po obou stranách. Doplnková světla jsou různě barevná od červené, oranžové, žluté až po zelenou a působí vesele. Na každou variaci svítí jiné světlo, proto je toto jednání světelně složité. Duet Prince a Odilie a závěrečné taneční sólo Rothbarta doplňuje modré jezerní svícení. Závěrečné čtvrté jednání odpovídá scénograficky druhému jezernímu aktu. Na úplný závěr až do středu jeviště přijíždí pro Rothbarta jeho pojízdná mušle, do které vstoupí, aby vzápětí vyšel v saku jako Baletní mistr.

Jak vidíme, scénografie opravdu zbytečně nezabírá taneční prostor. David Bazika se nesnažil vytvořit iluzivní prostory zámku a jezera, jak je tomu téměř ve všech analyzovaných *Labutích jezerech*. Scéna na první pohled vypadá moderně, ale na druhý pohled zjistíme, že souvisí s dobou vzniku moskevské verze *Labutího jezera*. Davidu Bazikovi se podařilo navrhnout plně funkční scénu, jež odpovídá jevištnímu výtvarnictví moderních zahraničních baletů. Což se nedá říct o žádném mimopražském *Labutím jezeru* současnosti.

Kostýmy, které navrhla Sylvie Zimula Hanáková doslova září. Stojí zato detailně se podívat na jednotlivé postavy. Odetta se objevuje již v prologu, kde má na sobě obyčejný bílý trikot a bílou tylovou sukni dlouhou až ke kolenům, stejně je oblečená i v závěru inscenace. Ve druhém jednání je oblečena do tradiční bílé vodorovně střižené baleríny. Balerínu a přední část trikotu zdobí blyštivé zlaté spirálové ornamenty. Ostatní bílé labutě mají zlatě spirálově ozdobenou pouze vodorovnou sukni baleríny. Tento princip se přenesl i na černou balerínu Odilie, jež ozvláštňují stejné třpytivé červené či černé spirály. Navíc Odilie má na hlavě zářivou korunku a černá peříčka připevněná k drdolu. Vkusně

ozvláštnila Sylvie Zimula Hanáková pomocí detailů tradiční kostým a to nejen ústřední postavy, ale všech účinkujících.

Princ je oblečen v prvním a druhém aktu do tradičních bílých přiléhavých legín. Vpředu pod černým frakem je vidět kousek zelenozlatého trička. Samotný frak zdobí zlaté a stříbrné spirálové ornamenty vpředu, vzadu a na konci rukávů. Obuv tvoří vysoké černé boty až ke kolenům, které v jistých pozicích zkracují délku tanečnickových nohou. V třetím jednání má rudě červené spodní tričko a jeho černý kabát doplňují červené a stříbrné ornamenty.

Baletní mistr v úvodu vystupuje v černých kalhotách, bílé košili a vestě. Kolem krku má uvázanou černou mašli a v ruce hůl, kterou používá k výuce baletu. Po prologu zůstává na scéně, kde si obléká navíc jen černý frak. V druhém jednání vystupuje už jako postava Rothbarta a na sobě má černo-zelené legíny, přes hrudník a paže je omotán černou páskou. Z jeho paží visí průhledná látka, jež je zdobena ornamenty. Stejně jako Odilii i jeho zkrášlují na hlavě černá labutí pera. Rothbartův kostým se změní pro třetí jednání, je zahalený do dlouhého černo zeleného kabátu, takže při rozpažení paží kabát připomíná opět křídla jako látka v předešlém jednání. V posledním aktu vystřídá oba Rothbartovy kostýmy a také černý frak Baletního mistra a jeho hůlku.

Kostýmy dámské části sboru v prvním jednání jsou laděné do podobné barvy jako tričko Prince. Právě tato barva kostýmů silně kontrastuje v železně vypadajících kulisách. Líbivé jsou kostýmy pánského sboru, protože slušivý černý frak nedoplňují upnuté legíny, nýbrž černé společenské kalhoty. Proto také mužská sborová variace vypadá elegantně a mužně. V kostýmu zdvojené postavy Benna zůstala červená barva Šaška a to v prvním jednání pouze červené legíny, ale ve třetím má i červený frak se zlatými proužky na konci rukávů a kolem zapínání.

Pro Sylvu Zimulu Hanákovou nebylo jednoduché navrhnout kostýmy pro třetí jednání, kde se objevuje mnoho vedlejších postav. Maďarský čardáš je laděn do červené, černé a zlaté barvy. Ženský kostým se skládá z dlouhých červených šatů až ke kotníkům ozdobený v pase na jejich levé straně zlatým kusem látky, na němž jsou červená kolečka. Mužské kostýmy tvoří červené legíny se zlatými ornamenty a černo zlaté sako s velkým opaskem. Pro Italský tanec byla vybrána černá barva, a dlouhé ženské černé šaty zdobí různě umístěné červené spirály. Pánský kostým se skládá z černo zeleného frak a červeného zdobení. V barevném prostředí září zlato bílé kostýmy tanečníků Mazurky. Závěrečný

Španělský tanec je ve znamení černých, červených a zlatých barev. Právě kostým španělských tanečnic považují za velmi originální a velice slušivý, protože jednoduchý černý živůtek a řasená červená sukně potrhávají pohyby tanečnic, jež při záklonu se dotknou červeným vějířem země. Typicky toreadorský černý kostým mužů ozvláštňují opět zlaté ornamenty.

Pokusili jsme se vyložit, jakým způsobem oba výtvarníci využili secesní barvy a to zlatou, zelenou, červenou, černou. Tyto barvy, a navíc ještě modrá, se objevují v osvětlení jeviště. Nejdůležitějším prvkem jsou spirálové ornamenty, jež se objevují téměř na každém kostýmu. Z materiálů používaných pro secesní architektonické stavby se na jevišti objevuje železo a sklo. Poněvadž kostýmy a scénografie vycházejí z jednoho stylu, každý prostor vytvářený na jevišti působí na diváky jednotným dojmem.

Na první pohled lze vidět, že inscenátoři ostravského *Labutího jezera* se nebáli provést radikální změny, jako dříve Kenneth Greve v Národním divadle. Tyto dvě verze jsou v zásadě odlišné. Ostravské *Labutí jezero* se neodehrává v často používaných iluzivních dekoracích, ale v moderně pojaté scéně, kterou stejně jak kostýmy spojuje období secese.

Děj vypráví čtyři jednání a prolog. V něm se nastoluje příběh Baletního mistra, který je druhou linkou baletu. Igor Vejsada inovoval postavu Rothbarta a z jeho optiky nahlíží na *Labutí jezero*. Je to alter ego samotného režiséra, protože i on sám se loučil s pozicí uměleckého šéfa ostravského baletu. Nejzásadnější změnou prošel Rothbart. Choreografie se drží tradiční verze, i když sled hudebních čísel je pozměněný. Vypuštěno bylo finále prvního jednání. Také valčík prvního jednání prošel choreografickou změnou. Zajímavě řešené je třetí jednání, kdy si Princ vybírá nevěstu z vyslanců, nikoliv z nevěst tančících valčík, protože ten byl vypuštěn. Navíc si Princ vybírá pouze z polských, maďarských a neapolských tanečnic, protože španělské tanečnice vystupují až po jeho výběru a příchodu Odilie na ples. Velký prostor získala postava Rothbarta-Baletního mistra, a to i v závěru, který je sice šťastný pro Odettu a Prince, ale tragický pro něj: navždy odchází.

4. KRITICKÉ OHLASY ANALYZOVANÝCH LABUTÍCH JEZER

V této kapitole sumarizuji a zhodnotím kritické ohlasy výše analyzovaných *Labutích jezer*.

Recenze *Labutího jezera* uvedeného v brněnském Janáčkově divadle jsou uloženy v archivu divadla. Vycházely většinou během prosince 1999. Soustřeďují pozornost k osobnosti choreografa Roberta Strajnera. Často se připomíná scénografická složka, kde kontrastuje modro-zelená scéna s bílými kostýmy labutí. Kritici se věnují i hudební složce, protože jednotlivá čísla jsou uvedena v jiném pořadí, než je obvyklé a také si všimli, že dříve vypouštěné sekvence se vracejí. Charakter těchto recenzí působí jako reklama, protože pouze sdělují informace a lákají čtenáře do divadla. Bohužel nepopisují a nepojmenovávají technické postupy dané inscenace. Dva měsíce po premiéře vyšla odborná kritika Heleny Kazárové v *Tanečních listech*²⁴⁶, která rozebírá všechny složky *Labutího jezera* a zařazuje ho do širšího tanečního kontextu. Oceňuje geometricky elegantní rozmístění labutí v druhém a čtvrtém jednání a taneční techniku baletního souboru. Chválí také mužské sbory z prvního dějství. Podle jejího názoru pasivně působí Siegfried, pokud zrovna netančí. Za další pasivní postavy označuje Královnu a Rothbarta. Odkrývá i dramaturgické choreografické postupy Roberta Strajnera. Zmiňuje charakter kostýmů a scénografie, podle kterých dává svému článku název. Toto uvedení hodnotí kladně, i když v závěru dodává, že to ideální *Labutí jezero* má každý v sobě a nikdy ho na jevišti neuvidí. Našla jsem i článek, který vyšel tři roky před premiérou v *Tanečních listech*. V tomto rozhovoru profesor Vladimír Vašut klade otázky Robertu Strajnerovi. Dostává se i k tématu *Labutího jezera*.

K verzi *Labutího jezera* Státní opery jsem našla mnoho článků v jejím archivu. Samotné kritiky vycházely průběžně od března 2007 a po celý tento rok. Také v dalších letech se objevují nové recenze, zaměřené na pohostinská vystoupení zahraničních sólistů. K nejznámějším patří sólistka Anglického národního baletu Daria Klimentová. Většina kritiků porovnává technickou a hereckou zdatnost hostů a členů baletu. Premiéra *Labutího jezera* měla ohlas i v bulvárním deníku *Šíp*²⁴⁷, bohužel článek se nevěnuje baletu, ale osobnostem v publiku a jejich měsíční výplatě. *Labutí jezero* Státní opery mělo odezvu i

²⁴⁶ KAZÁROVÁ, Helena. Labutí jezero v empirovém rouše. *Taneční listy* 37, 2000, č. 2, s. 4.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 4.

v anglickém časopisu *The Prague Post*²⁴⁸. Autor hodnotí balet spíše záporně a uvádí, že inscenátoři se snažili příběh až příliš zjednodušit. Za kladné považuje pouze scény odehrávající se na jezeře. Mnoho kritiků hodnotí třicet dva fouettés Nikoly Márové a zároveň většina kritiků tento baletní termín neumí správně napsat. Nikolu Márovou pojmenovávají nicneříkajícím synonymem gracilní. Jaroslav Someš v *Hudebních rozhledech* a Jana Hošková v *Harmonii* detailně popisují a hodnotí balet, věnují se hned několika složkám a historii baletu. Jaroslav Someš rozebírá scénografii, kostýmy a dramaturgické zásahy režisérů. Hodnotí taneční výkony hlavních i vedlejších postav. Jana Hošková klade otázku, proč se v baletu objevuje málo statistů. V německém časopise *Calw*²⁴⁹ je *Labutí jezero* přirovnáván k filmům. Pohádkovost děje baletu podle recenzenta je podobná ději *Harryho Pottera*, vášeň přirovnává k *Titaniku* a opulentní výpravu k filmu *Pán prstenů*. O *Labutím jezeře* se zmiňuje v rozhovoru Daria Klimentová i Nikola Márová. Žádná z recenzí nehodnotí balet v úplnosti.

Labutí jezero pražského Národního divadla mělo v tisku celkem velkou odezvu, protože jeho nastudování je neobvyklé. I když se choreograf a režisér Kenneth Greve snažil vnést do příběhu více logiky, paradoxně mu je vytýkána dramaturgická a režijní nelogičnost. Lucie Dercsényiová v *Lidových novinách*²⁵⁰ jmenuje řadu otazníků, které Kenneth Greve vnesl díky své dramaturgii a režii do inscenace. „Za čím Siegfried náhle odbíhá a nechává Odettu tančit variaci? Proč smrtelně zraněný Rothbart stačí ještě škrtit Siegfrieda, poté chytit Odettu a utíkat s ní do jezera a proč se za nimi vrhá také Benno?“²⁵¹ Roman Vašek zdůrazňuje nelogičnost vztahu von Rothbart a Siegfrieda. „Von Rothbart nejprve prince téměř utopí, ale zřejmě slaboduchému panovníkovi to v následujícím obraze nevadí a je schopen ho tolerovat na svém dvoře.“²⁵² S postavou Benna nastává jistý problém, protože režisér charakterizoval postavu Benna s nedbale skrytou homosexuální motivací. Tím ale do baletu vnáší ještě větší zmatek, než už v libretu *Labutího jezera* odjakživa je. Dle Niny Vangeli „balet *Labutí jezero* je v podstatě bezpohlavní, či spíše dokonale bisexuální sám o sobě a tato jeho znepokojivá bisexualita – a zmatky syžetu, které souvisí se zastíráním stop po ní – je součástí jeho magie, která míří se svým sdělením přímo do našeho podvědomí“²⁵³. Podle Niny Vangeli je Kenenth Greve kvalitní choreograf, ale zmatený režisér a bázlivý autor. Navíc jeho nově uchopený prolog je dle

²⁴⁸ EDGE, Brooke. Too simple for its own good, *The Prague Post* 17, 2007, č. 4, s. B3.

²⁴⁹ BAUSCH, Bettina, Die Liebe hat das Böse besiegt, *Calw*, 2007, s. 8.

²⁵⁰ DERCSÉNYIOVÁ, Lucie. Obraz labutí zranitelnosti, *Lidové noviny* 22, 2009, č. 39, s. 19.

²⁵¹ Tamtéž, s. 19.

²⁵² VAŠEK, Roman. Balet, ve kterém vztahy postrádají logiku, *Mladá fronta Dnes* 20, 2009, č. 61, s. B9.

²⁵³ VANGELI, Nina. Labutě, psychoanalýza a Karlštejn, *Taneční zóna* 13, 2009, s. 70-72.

Marcely Benoniové „trapnou etudou odehrávající se v dětské ložnici Siegfrieda a jeho kamaráda Benna, kterým se zdá o dívce-labuti a jejím zakletí“²⁵⁴. Tato recenzentka se vyjádřila i o charakterních národních tancích třetího jednání, které jsou „tanečním paskvilem na hranici estetické a stylové stravitelnosti“²⁵⁵. Recenzenti se také věnovali scénografické složce, kterou tvoří kombinace romantických prvků a moderního designu. Nejvíce jim vadil obraz Karlštejna v pozadí, který sice chápou jako galantnost k domácímu publiku, ale mohl být vynechán. „Má snad prolog u skromného hrobečku panovníka odkazovat na chudé České království?“²⁵⁶ Profesor Vladimír Vašut v *Divadelních novinách Labutí jezero* označil za dramaturgický šlendrián.²⁵⁷ Dle něho se dramaturgie Národního divadla neučí z chyb, kterých má na svém kontě mnoho. Jak je vidět z recenzí, nové psychologické *Labutí jezero* Kennetha Greva se českým kritikům zcela nezamlouvá.

Odkazy týkající se recenzí olomouckého *Labutího jezera* jsem našla pouze na webových stránkách samotného divadla a i jinde na internetu. Bohužel jsem nenašla články z tisku. Většinou webové kritiky předkládají pouze základní informace týkající se inscenačního týmu a hlavních tanečníků. Taneční výkony popisují slovy jako: „Tančili s naprostou lehkostí a elegancí. Excelentní výkony. Nádheru *Labutího jezera* podtrhovaly krásné kostýmy.“.

Pouze Pavol Juráš napsal odborný článek²⁵⁸, ve kterém se věnuje všem složkám a zároveň používá odborné termíny. Ovšem odkaz na tuto kritiku jsem nenašla na webových stránkách olomouckého divadla. Proč? Nejspíše se nehodí k názvům recenzí typu *Labutí jezero bere dech* s nicneříkajícím obsahem. „Pověst olomouckého baletního souboru byla dosud výborná, avšak v mých očích stoupla ještě výš.“²⁵⁹ Pavol Juráš na olomoucké *Labutí jezero* sice nahlíží spíše negativně, ale nachází i kladné momenty. Svou recenzi začíná kritikou práce orchestru, kterou označuje za amatérskou a necitlivě nastudovanou. „Orchester nielenže je v katastrofálnej kondícii ako teleso, bez túžby muzicírovať, bez profesionálnej prípravy a požadovania disciplíny od šéfdirigenta, ale bohužiaľ Šumník podpísaný pod toto teleso je zodpovedný za lajdácke hudobné naštudovanie, naproste

²⁵⁴ BENONIOVÁ, Marcela. Národní divadlo uvedlo nové *Labutí jezero*, *Právo* 19, č. 41, s. 15.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 15.

²⁵⁶ VAŠEK, Roman. Balet, ve kterém vztahy postrádají logiku, *Mladá fronta Dnes* 20, 2009, č. 61, s. B9.

²⁵⁷ VAŠUT, Vladimír. *Labutí jezero aneb Dramaturgický šlendrián* [online]. host.divadlo.cz [cit. 20. 12. 2012]. Dostupné z WWW: < [http:// host.divadlo.cz/noviny/clanek.asp?id=18857](http://host.divadlo.cz/noviny/clanek.asp?id=18857)>.

²⁵⁸ JURÁŠ, Pavol. *Minuta absolutního štěstí aneb Лебединое озеро v Olomouci* [online]. operaplus.cz [cit. 27. 11. 2012]. Dostupné z WWW: <http://operaplus.cz/minuta-absolutniho-stesti-aneb-лебединое-озеро-v-olomouci-2/>>.

²⁵⁹ KNAUSOVÁ, Denisa. Recenze: *Labutí jezero bere dech* [online]. zurnal.upol.cz [cit. 27. 11. 2012]. Dostupné z WW: < <http://www.zurnal.upol.cz/zprava/clanek/recenze-labuti-jezero-bere-dech/>>.

infantilné a nezatančovateľné tempá, v Česku sa tomu hovorí vhodným slovom „šmíra“.²⁶⁰ Režisérovi Robertu Baloghovi vytýká špatně nastudované motivace a absenci režijních jevištních nápadů. Chválí práci scénografa a kostýmního návrháře. Ovšem hodnotit scénu kladně je problematické, když je přenesena z *Labutího jezera* Státní opery a postrádá originální nápady. Věnuje se i obsazení, tanečnímu a hereckému ztvárnění tří postav Odetty a Odilie, Prince, Šaška a Rothbarta. U Odetty a Odilie vytýká herecké nedostatky. Dle něj vzhled Iva Jambora je vším, je ne romantickým Princem. Postava Šaška postrádá originální herecké nápady a působí pateticky. „Rothbart Goha Shibatu je úplným omylom v obsadení. Tanečník nemá ani rozsah ani výrazové bohatstvo. Jeho interpretácia sa bliži komixovej karikatúre z japonského mango sveta.“²⁶¹ Olomoucké *Labutí jezero* dostalo pouze jeden jediný odborný zpětný ohlas, který poukazuje na mnoho různých chyb.

Recenze k ústecké a ostravské verzi *Labutího jezera* jsem hledala hlavně na webových stránkách. V online archivu Institutu umění – Divadelním ústavě jsou tři časopisecké články týkající se ústecké verze, ale nemají charakter recenze. Ostravské *Labutí jezero* dokládají rozhovory s inscenátory a tanečníky v časopisu Národního divadla moravskoslezského. K této verzi jsem našla články ohlašující premiéru, odhalující režijní přístup a uchopení *Labutího jezera*.

Tomáš Valníček napsal recenzi²⁶² o ústeckém *Labutím jezeře*, kde sice zdůrazňuje, že s šestnácti-členným baletním souborem nelze očekávat velké zázraky. Ovšem chválí kostýmy navržené Josefem Jelínkem, protože dle něj jsou stylově uměřené. Zato jeho scénografie se autorovi recenze nelíbí, neboť je přeplněná a omezuje pohyb tanečníků. Tomáš Valníček zároveň označil zámek na horizontu za známý bavorský zámek Neuschwanstein. Za ambivalentní postavu považuje Šaška, protože z jeho pojetí není jisté, jestli se jedná o něj nebo o Benna. Jako zásah do tradičního konceptu klasifikuje rozdělení dvojrole Odetty-Odile pro dvě interpretky. Špatně režijně podaný je dle něj i úplný konec, ve kterém nelze rozpoznat, jak vlastně Princ přemůže Rothbarta-Rudovouse. Autor recenze se věnuje i změnám v tradiční choreografii a tanečně technickému ztvárnění hlavních postav.

²⁶⁰ JURÁŠ, Pavol. *Minuta absolutního štěstí aneb Лебединое озеро v Olomouci* [online]. operaplus.cz [cit. 27. 11. 2012]. Dostupné z WWW: <http://operaplus.cz/minuta-absolutniho-stesti-aneb-лебединое-озеро-v-olomouci-2/>.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Valníček, Tomáš. *Labutí jezero (v Ústí) nad Labem* [online].tanecniaktuality.cz [cit. 14. 5. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://www.tanecniaktuality.cz/labuti-jezero-v-usti-nad-labem/>>.

Z výše uvedeného výčtu kritických ohlasů na jednotlivá uvedení *Labutích jezer* vyplývá, že největší odezvu získaly inscenace nastudované v Praze a Brně. Mezi kritickými ohlasy jsou i odborné recenze psané známými odbornými kritiky jako je profesor Vladimír Vašut, Helena Kazárová a Nina Vangely. Odborné recenze píše i Roman Vašek, Jaroslav Someš a Lucie Dercsényiová. Olomoucké verzi se věnoval Pavol Juráš, zástupce uměleckého šéfa činohry Národního divadla v Brně. Ostravská a ústecká verze zůstaly bez povšimnutí českých tanečních kritiků. Tyto odborné kritiky nastínily režijní a choreografické problémy, s kterými souhlasím, ačkoliv Grevovo *Labutí jezero* bych neoznačila za šlendrián – nedbale nastudovaný.

Z výčtu recenzí vidíme, že v českém divadelním světě zůstává taneční umění stranou zájmu teatrologů. Počet odborných tanečních kritiků je mizivý. Tudiž ohlasy na nové baletní inscenace patří spíše k náhodným než systematicky vedeným. Český taneční svět nemá dostatečné teoretické zázemí a dokumentací se stávají hlavně videozáznamy. Své názory ve většině případů nemohu konfrontovat s odbornými recenzemi.

5. KOMPARACE ANALYZOVANÝCH LABUTÍCH JEZER

V této kapitole doplním analýzy třetí kapitoly o osobní stanovisko a hodnocení. Vyhodnotím proměny interpretační, taneční v kontextu současného českého baletního divadla. Zaměřím se i na to, jak daný tvar funguje s jednotlivými složkami a formálně obsahovými proměnami.

Připomínám, že historie *Labutího jezera* má v českém prostředí dlouholetou tradici.²⁶³ V pražském Národním divadle, brněnském Národním divadle a v ostravském Národním divadle moravskoslezském bylo uvedeno již deváté nastudování. V olomouckém Moravskoslezském divadle existuje sedmá verze tohoto díla. Nejméněkrát nastudování bylo uvedeno v pražské Státní opeře a ústeckém Divadle opery a baletu.

Díky tomu, že v původní inscenaci petrohradské verze scházelo psychologické podkreslení motivací postav. Nevysvětlilo se například, proč je Odetta zakletá v labuť. Z toho důvodu *Labutí jezero* nabízí prostor k originálnímu pojetí a interpretaci. Zajímavým zjištěním je, že neukotvené a pohádkové postavy Čajkovskij pojal jako reálné postavy a podkreslil je jako osoby reálné. Hudební doprovod tedy tíhne k reálnosti, která podněcuje režiséry a choreografy k hlubšímu promyšlení díla.

Z divadelních programů, výše analyzovaných inscenací, se dočteme, že všechny vycházejí z verze Mariuse Petipy a Lva Ivanova. I když se téměř většina pyšní originálním nastudování, vyjma *Labutího jezera* brněnského a Státní opery.

V režijním přístupu nalezneme originální interpretační postupy inscenátorů a odkazy k jiným uvedením. Pro Kennetha Greva byla inspirující choreografická práce *Labutí jezero* Rudolfa Nureyeva, Hana Vlácilová obdivuje verzi *Labutího jezera* Konstantina Sergejeva. Ústecké *Labutí jezero* kopíruje dřívější nastudování v témže divadle. Olomoucká inscenace se značně podobá *Labutímu jezeru* Státní opery.

Ústecké *Labutí jezero* Vladimíra Nečase se drží tradičního konceptu ale s technicky zjednodušenými variacemi. Tento choreograf jako jediný nezapomněl ve svém režijním

²⁶³ Česká premiéra se konala roku 21. února 1888 v pražském Národním divadle. První uvedení v ostatních divadlech na sebe dlouho nenechala čekat: Brno 19. února 1919, Ostrava 15. dubna 1920, Plzeň 20. srpna 1921, Olomouc 25. prosince 1932, Liberec 23. května 1946, Státní opera 26. ledna 1951, Opava 10. ledna 1954, Ústí nad Labem 12. června 1954, České Budějovice 19. prosince 1964. HOLEŇOVÁ, Jana, LITTERA, Karel, PROKEŠ, Zdeněk. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. 7. vyd. Balet Národního divadla Brno, Divadelní program, premiéra 17. 12. 1999. Uloženo v Archivu Národního divadla Brno, nečíslováno.

výkladu na ostatní dívky začarované v labutě. Ve finále čtvrtého jednání je nechal spolu s hlavní dvojicí osvobodit z područí Rothbartovo-Rudovousových kouzel. Proměnu inscenoval tak, že v závěru k ležící dvojici Prince a Odetty spěchají i ostatní labutě v balerínách. Mají rozpuštěné vlasy, které symbolizují jejich volnost.

Za nejvěrnější provedení tradiční verze považují po stránce dějové a taneční brněnské *Labutí jezero* Roberta Strajnera, který vyzdvihnul milostný trojúhelník kníže Rothbart, Odetta-Odilie a Princ. Zdůraznil tak, že Rothbart využívá Prince a skrze něj se chce pomstít Odettě, protože odmítla být jeho ženou. Tragický konec nenalezneme v jiných aktuálně hraných nastudováních u nás. Brněnské *Labutí jezero* ale nectí průběh závěru tradiční verze, kde Princ skáče za Odettou do jezera, a oba umírají. V brněnské inscenaci Rothbart posílá Odettu z jeviště a vzápětí během souboje ho Princ shodí do jezera, kde spolu s Odettou umírají. Princ zůstává osamocený na jevišti. V ostatních analyzovaných verzích Princ přemůže záhadným způsobem Rothbarta. Pouze v Národním divadle Princ skáče pro Odettu do jezera, ale oba se zachrání.

Je opravdu nelehké odpovědět na otázku, proč se dnešní tvůrci uchylují k potřebě ukončit tuto romantickou tragédii šťastně, když dodržují více jak sto let starou choreografii. Možná má na to vliv dnešní doba, která přináší mnoho tragického. V činoherní inscenační praxi je důležité, aby dílo neslo nějaké poselství. Režiséři kladou důraz na diváky, kteří nejsou pasivní. Šťastné konce se udržují hlavně v klasickém baletu a v opeře, kde se mnohem méně experimentuje. Dle mého názoru by se měl dodržovat tragický konec, když se ctí tradiční choreografie. Například u nejznámější tragédie Shakespearova *Romeo a Julie* se vždy v inscenační praxi dodržuje nešťastný konec. Představme si, že by tato tragédie končila šťastně. Tím by se zničil smysl celého díla. Stejně tomu je i v případě *Labutího jezera*. Navíc skladba finálního čtvrtého dějství *Labutího jezera* v sobě nese tragickou melodii. Také černý Princův černý kostým odkazuje k smrti. Nešťastný konec předurčuje mnoho složek inscenace, tudíž šťastný konec do tohoto díla nezapadá.

Po dramaturgické stránce nejvíce do příběhu a charakterů postav zasáhli Kenneth Greve a Igor Vejsada. Kenneth Greve se snažil *Labutí jezero* nově psychologizovat. Jeho interpretace vychází z milostného trojúhelníku Odetta-Odilie, Princ a Benno. Odborným kritikům se nelíbí tento režijní výklad, protože vyznění působí chaoticky a děj komplikuje. Dle mého názoru choreograf důsledně promyslel zápletku a motivaci postav, které jsou inovativní, ale milovníci tradiční verze mají problém s Grevovým nastudováním. Jeho

nápady oceňuji, zaujal mě nově charakterizovaný Benno a Rothbart, zvláště jejich výstup, kdy Benno žádá Rothbarta o pomoc, proto ho Rothbart promění v Černou labuť - Odilii. Jeho nenaplněnou lásku k Princi můžeme vykládat jako homosexuální, ale choreograf ji záměrně dál nerozvádí. Použil ji pouze k dramatizaci děje. Tyto obsahové proměny zapadají do příběhu inscenace a nenarušují inscenační tvar.

Igor Vejsada postavil do popředí postavu Baletního mistra-Rothbarta originálně a hluboce lidsky. Jeho koncept také nenarušuje daný tvar. Nová charakterizace postavy Rothbarta zapadá do originálního poslání, které přináší ostravské *Labutí jezero*. V reálném světě je baletní mistr stejně důležitý jako interpreti, ale diváci tleskají hlavně tanečníkům. Přijde mi originální inscenovat myšlenku, že baletní díla přežijí často své baletní mistry, kteří jim dali tvar a originalitu. To platí pouze o klasických baletech a zvláště o *Labutím jezeře*. Neznám činoherní či operní inscenaci, která by se inscenovala dle tradičního konceptu, ale muzikály Broadwayského divadla podléhají licenci. Když některé z divadel chce nastudovat broadwayský muzikál, tak nejprve musí získat licenci a následně dodržet původní koncept při nastudování.

Režijně jako Robert Strajner postupoval i Vladimír Nečas, ten se ale přiklonil k šťastnému konci. Tvar ústeckého *Labutího jezera* působí chaoticky, protože dle mého názoru každá ze složek je jinak stylově pojatá. Podezřívám choreografa z toho, že zjednodušil variace pouze z malé schopnosti interpretů a svůj počín nijak nepromyslel, protože při sledování představení mě napadalo příliš mnoho otázek. Kdo je Benno? Proč Rothbart-Rudovous přivádí velvyslance s nevěstami na ples? Také zapojení projekce nemá dle mého názoru hlubší význam a nijak děj neposouvá.

Hana Vláčilová spolu s inscenátory vychází v obou svých verzích (olomoucké a Státní opery) z pohádkové náhody, že Rudovous či Rothbart zaklel Odettu v labuť. Pouze tato nastudování mohou obhájit šťastný konec, protože vyzdvihují žánr pohádky, která se adresuje dětskému diváku a očekává se od ní dobrý konec. Dle mého názoru je olomoucká verze horší ve všech složkách a hlavně ve složce režijní, kde se udělalo mnoho chyb. Navíc opakování téhož interpretačního výkladu a choreografických postupů nedělá zrovna dobrou reputaci Robertu Baloghovi, od kterého jsem očekávala větší originalitu.

Dle mého názoru dnes pro výklad *Labutího jezera* je zásadní interpretace postavy Rothbarta, protože od něj se odvíjí děj a vztahy mezi postavami. Interpretační přístup lze poznat už z pojmenování tohoto hráče. V literárním libretu, které vyšlo knižně ještě před

petrohradskou premiérou (1895), se objevoval Rudovous jako zlý duch ve službách Dorny, macechy Odetty. V tradičním nastudování byla tato postava charakterizována jako démon von Rothbart, který se umí proměňovat v sovu. Z výše analyzovaných verzí vidíme, jak vývoj této postavy.

V brněnské verzi se jmenuje kníže Rothbart. Kenneth Greve jej interpretoval jako ministra von Rothbarta. Je zřejmé, že v těchto dvou případech se jedná spíše o reálné postavy než nadpřirozené bytosti, které zapadají do tvaru inscenace. V ústeckém nastudování je tato postava sice označena jako rytíř, ale jmenuje se Rotbart-Rudovous. Z jeho vzhledu usuzují, že se jedná spíše o ducha či nadpřirozenou bytost. Ve Státní opeře nese jméno Rudovous a v olomoucké verzi Rothbart. Jejich kostým odkazuje jednak k sově, ale i k reálné bytosti. Přikláním se k jeho interpretaci jako démona proměňujícího se v sovu, protože stejně byl inscenován v tradiční verzi.

Z interpretace Rothbarta vychází postava mladého a naivního Prince. On sám vlastně nic špatného neudělá, protože je většinou oklamán Rothbartem. Jeho nevěra a nedodržení slibu se mu odpouští. V brněnské verzi ho kníže Rothbart záměrně využívá k pomstě. Hana Vláčilová jej ráda interpretuje jako snílka. V pražském Národním divadle se ho snaží zbavit ministr Rothbart. V ostravské verzi prožívá lásku mladého tanečníka ke své spolužačce. V ústí Rotbart-Rudovous záměrně usiluje o Siegfriedovu zradu, protože chce zabránit vysvobození Odetty. U všech šesti interpretací této postavy mi schází větší dravost. Nezaujala mě poloha zasněného Prince, který je ostatními postavami upozaděný a často nelze poznat, že by se zamiloval.

Další z důležitých postav je Benno či Šašek. V literární předloze se nachází První a Druhý přítel. Až v tradičním provedení se objevuje Benno, přítel Siegfrieda. V nové verzi *Labutího jezera* roku 1920 v Mariinském divadle Alexandr Gorský ve spolupráci s Vladimírem Ivanovičem Dančenkem připsali místo Wolfganga novou postavu Šaška. V českém prostředí postava Šaška má dlouholetou tradici ve Státní opeře a Ústeckém divadle opery a baletu. V ústeckém provedení ale jeho interpretace a kostýmní vzhled zůstal na pomezí Šaška a Benna, dvou odlišných bytostí. Také v olomouckém nastudování účinkuje Šašek. Robert Strajner, Kenneth Greve a Igor Vejsada zase zvolili Benna. Dle mého názoru by se v *Labutím jezeře* měl objevit Benno, protože byl součástí tradiční verze.

Odetta-Odile je většinou ve všech verzích charakterizovaná stejně. Může být považována i za tajemnou postavu, jelikož se o ní ví pouze to, že je princeznou zakletou

v labuť. O ní se dozvíme více informací z literární předlohy. Jistý problém nastává tehdy, když je role rozdělena pro dvě odlišné interpretky, jak tomu je v ústecké verzi. Ústecká Odetta něžná dívka se zamiluje do Prince a on do ní, ale je zrazena Princem, který se zamiluje do Odilie, která jí není podobná. Siegfriedova zrada vypadá mnohem horší, protože je jasné, že není ošálen podobou Odetty a Odilie, ale je pouhým záletníkem. Rozdělení Odetty a Odilie pro dvě interpretky ukazuje, že tamější soubor nemá dostatečně kvalitní tanečnici, tudíž by se o inscenování tohoto díla neměl pokoušet, protože ukazuje na špatnou technickou úroveň souboru. To ovšem neplatí v případě, když se jedná o inovativní výklad těchto postav a zároveň celého baletu.

Výklad děje ovlivňují také vyslanci z cizích zemí a valčík nevěst. V literární předloze²⁶⁴ se neobjevují vyslanci z cizích zemí a nevěsty. Na ples tančí pouze hosté a trpaslíci. Princ si vybírá snoubenku z mladých dívek. V tradiční verzi si Siegfried nejprve volí snoubenku z šesti dívek tančící valčík a poté ples tancem obohacují vyslanci z různých krajů v národních krojích. Tento koncept se objevuje pouze v olomoucké verzi. V brněnském provedení je vždy jedna z čtyř nevěst spojena s vyslanci. Valčík se objevuje i v ústecké verzi, kde ho ale tančí cizinky. V *Labutím jezeře* Státní opery, pražského Národního divadla a Divadle Antonína Dvořáka si Siegfried vybírá snoubenku z vyslanců a variace valčíku nevěst je vypuštěna. V Ostravě nelogicky po výběru nevěst tančí ještě vyslanci ze Španělska, mezi nimiž si Siegfried snoubenku nehledá. Příchod vyslanců má ohlašovat Ceremoniář a je tomu tak v pěti verzích. Až na ústecké *Labutí jezero*, kde představitelé národních tanců jsou součástí plánu Rotbarta-Rudovouse, protože on sám je přivádí na ples. Tím je porušeno i to, že si Princ může zvolit nevěstu podle své vůle. Pokud se inscenátoři přikloní k tradiční choreografii a nezasahují zásadně do motivací postav a vyprávění, měli by dodržet výklad vyslanců a nevěst a nespojovat je dohromady.

Marius Petipa choreograficky vybavil a určil Maďarský, Španělský tanec a Lev Ivanov zase Neapolský a Polský tanec. Dříve roku 1877 v moskevském Velkém divadle choreograf Václav Reisinger vytvořil choreografii pro Ruský tanec. Jeho hudbu narychlo postavil Čajkovskij na přání Pelagie Karpakové jako výraz vlastenectví v době rusko-turecké války. Ruský tanec se objevuje ve verzi Státní opery, pražského Národního divadla a ústeckém Divadle opery a baletu. Nahrazuje většinou polskou Mazurku, v případě Státní opery maďarský Čardáš.

²⁶⁴ BEGIČEV, Vladimír, Petrovič, GELCER, Vasilij, Fedor. *Labutí jezero : velký balet o čtyřech dějstvích*. 2. vyd. Praha : Zátíší, 1922, s. 12.

Pokud jde o hudební změny, nejvýrazněji se mění hudební sled hlavně třetího jednání. Z popisu českých nastudování *Labutích jezer* je zřejmé, že se vypouští skladba (No. 19), na kterou by podle jejího názvu mělo tančit šest tanečníků. V petrohradské verzi po (No. 15 a 16) následoval Maďarský, Španělský, Neapolský, Polský tanec a až pak tančily nevěsty valčík. Po nich přišel Rothbart s Odilií a následoval její duet s Princem. Stejný sled je dodržen v *Labutím jezeře* Janáčkova divadla a Státní opery, i když představitelé zemí vystupují v jiném pořadí. Podobně tomu je i v *Labutím jezeře* Národního divadla ale bez valčíku nevěst. V *Labutím jezeře* Moravského divadla Olomouc nejprve zazní valčík nevěst a Princovo rozhodnutí. Teprve potom se představují vyslanci a Rothbart s Odilií. Ve verzi Divadla opery a baletu Ústí nad Labem se Princi představují nevěsty a ten si z nich vybírá. Pak přicházejí Rothbart-Rudovous s Odilií a sledují prezentace delegací. Po nich následuje duet Prince a Odilie. Nelogicky je řešené *Labutí jezero* v Divadle Antonína Dvořáka, kde vystupují zástupci tří zemí, z nichž si Princ volí nevěstu. Poté se jako čtvrtí představují Španělé a po jejich vystoupení tančí Princ s Odilií duet.

Upravuje se i (No. 13) druhého aktu, ve kterém se střídají výstupy sboru labutí, malých a velkých labutí, *Pas d'action* Prince a Odetty a závěrečná kóda. Zato u nás se v jezerních aktech maximálně dodržuje hudební sled a tím i choreografická práce Lva Ivanova. Do jeho koncepce radikálně zasáhl pouze Kenneth Greve. Ten jako jediný nechal například přicházet labutě v druhém jednání prostředkem jeviště nikoliv z pravého zadního rohu, jak bývá zvykem. Také choreograficky nově vystavěl čtvrté jednání.

Často se přepracovávají i variace vyslanců, které nebyly určeny pro taneční obuv špičky, a tím se odlišovali od jezerních aktů. Ve výše rozebíraných nastudováních se tančí na špičkách Španělský a Ruský tanec v pražském Národním divadle, Ruský a Neapolský tanec v ústecké verzi a v ostravském *Labutím jezeře* se špičky objevují v Neapolském tanci. U těchto variací by se měl odrážet charakterní ráz Čajkovského hudby a folklór každé ze zemí. Z toho důvodu mi připadají špičky jako nadbytečné - vyjma Ruského tance.

Z prvního a třetího aktu se dodržuje Petipova variace hlavně při *Pas de trois* a *Pas de deux*. Důsledně se choreograficky ctí jezerní akty Lva Ivanova. Může to být i z důvodu, že v nejezerních aktech je mnohem více prostoru k interpretaci a rozvoji děje, který se odráží ve změně hudebního sledu. Dle mého názoru jak Marius Petipa, tak i Lev Ivanov vytvořili stejně dokonalé a originální variace. Domnívám se, že se nenašel a ani nenajde choreograf, který by postavil nové dokonalejší variace, jež by překonaly tradiční verzi.

Důležitou estetickou funkci hraje scéna a kostýmy, jež určují dobu a celkový vzhled baletu. První akt původní petrohradské verze se odehrával v krásné zahradě se zámekem v pozadí. Druhé dějství ukazovalo jezero a za ním stojící starou zříceninu hradu o půlnoci. Třetí akt byl situován do zámeckého tanečního sálu. Poslední dějství bylo scénograficky totožné s druhým aktem. Z dochovaných scénografických návrhů je patrná iluzivnost scénografie, která se nese v malířském stylu romantismu. Tento sloh byl pln nevšedních námětů ze středověkých dějin a napodoboval architekturu uměleckého slohu gotiky, kterou označujeme jako novogotickou. Dochované scénografické návrhy zachycují tajemnou přírodu a novogotický sál třetího dějství.

Tyto prostory se dodržují i v českých nastudováních. Ovšem jejich umělecké stylové zasazení je odlišné. Za nejexperimentálnější scénu *Labutího jezera* lze považovat práci Davida Baziky v ostravské verzi, protože vytvořil jednoduchou a prostornou výpravu v secesním stylu, která ladí se secesními kostýmy Sylvie Zimuly Hanákové. Jejich přístup je originální a působí moderně, i když paradoxně secese je dobou, ve které vznikla tradiční verze. Ostravské scénografické a kostýmní ztvárnění mě ze všech šesti verzí zaujalo nejvíce díky své originalitě. Oceňuji sjednocení i propojenost barev a ozdobné detaily na kostýmech a scéně.

Karin Betz navrhla také moderně pojatou vzdušnou scénu pro pražské *Labutí jezero* Národního divadla. Zvláště se jí zdařily jezerní akty, ve kterých dominuje projekce a divadelní kouř navozující prostor jezera. Její jezerní akt považuji za esteticky působivější i díky povedeným balerínám labutí, které zdobí labutí peří. Diskutabilní je pouze první akt s Karlštejnem v pozadí, protože tato malba bije příliš do očí. Všeobecně je užití hradu Karlštejna nepochopitelné.

Od tradičního scénografického konceptu se zásadně neodlišuje práce scénografa Josefa Jelínka a Martina Černého. Josef Jelínek vystavěl brněnské *Labutí jezero* v duchu poetické scénografie, jež pomocí symbolů navozuje iluzivní prostory. Kostýmy situoval do stylu empíru. Jezerní akty *Labutího jezera* ve Státní opeře a Moravském divadle Olomouc pojal scénograf Martin Černý ve stylu malovaných barokních sufit, které navozují romantický prostor iluzivně ztvárněný. Nevyužil možnost nově pojednat scénu pro olomouckou verzi, pouze zkopíroval svůj koncept ze Státní opery. Navíc ještě v olomoucké scénografii se stylově odlišují sufity od malby na horizontu a také kostýmy Romana Šolce. Celá inscenace působí stylově nesourodě.

Scénografie ústecké verze se vymyká jak tradičnímu iluzivnímu, tak i modernímu vzdušnému pojetí. Musím připomenout, že pro aktuálně hrané *Labutí jezero* byla použita scéna a kostýmy z předešlé verze. Prostor vytváří plátno, na kterém je expresionisticky namalované prostředí v nereálných proporcích. Styl výpravy připomíná německý expresionistický film *Kabinet doktora Caligariho*. Bohužel ve stejném duchu nejsou řešeny kostýmy, ty mají různorodý ráz. Navíc scénu oživuje projekce, která demonstruje proměnu Odetty v Odiliu a opačně. Prostor ústeckého *Labutího jezera* považuji za nejméně vyvážený, protože v něm nevidím jednotnost.

Za režijně a choreograficky nejlepší verzi považuji *Labutí jezero* brněnského Janáčkova divadla. V Brně dokládá zájem o tento balet i vysoký počet repríz. Má jednak technicky dokonalý baletní soubor, a velké jeviště poskytuje potřebný prostor zejména ve druhém a čtvrtém jednání.

U nás lze z inscenační praxe usoudit, že diváci a recenzenti dávají přednost tradičnímu konceptu klasických baletů a odsuzují moderní pojetí klasiky. To dokazují negativní kritiky, které obdržela moderní úprava *Labutího jezera* pražského Národního divadla.²⁶⁵ V současném českém tanečním prostředí se dosud neobjevil pokus o experimentální baletní verzi *Labutího jezera*, o jakou se v zahraničí pokusili například Mats Ek či Matthew Bourne. Asi ani v nejbližší době se něčeho podobného nedočkáme.

Z inscenačních přístupů analyzovaných *Labutích jezer* vyplývá, že ani jedna inscenace není bezchybná. Přílišné experimentování a nedodržení tradiční verze jen poukazuje na změny a chyby v inscenování. Zájem publika způsobil, že se toto dílo dochovalo až dodnes a to díky fenomenální hudbě Čajkovského a tradiční choreografii. Tu diváci očekávají a jsou ji ochotni shlédnout znovu a znovu. Má-li choreograf nebo režisér snahu o nové pojetí *Labutího jezera*, či podobného baletu, nechť nevykrádá partituru a myšlenky původním tvůrcům, ale vytvoří něco (podle své představy) nového a jiného. Nikdy se mu totiž nepodaří překonat verzi Mariuse Petipy a Lva Ivanova. To ideální *Labutí jezero*, které chce vidět současný divák, je tradiční verze. Bohužel ale ani jeden z šesti choreografů ji nedodržel přesně.

²⁶⁵ Neúspěch zmodernizovaných klasických baletních titulů dokládá sociologický průzkum tanečního publika, jež vykazuje konzervativnější postoj diváků Národního divadla, kterým ve 45 % případů vadí moderní úpravy klasických titulů a v 60% nahota na jevišti. WERNEROVÁ, Blanka. *Tanec a společnost*. 1. vyd. Praha : AMU, 2009, s. 126.

ZÁVĚR

Ve své magisterské diplomové práci *Současná uvedení baletu Labutí jezero na českých jevištích* jsem se pokusila přiblížit historii a uvádění tohoto díla. S použitím odborné literatury jsem popsala historii *Labutího jezera*. Podrobně jsem rozebrala šest různých verzí hraných v sezoně 2013/2014 v České republice. Věnovala jsem se jak baletní dramaturgii daného souboru, inscenačnímu týmu, libretu, jednotlivým postavám, choreografii, hudebnímu nastudování, tak i scénografické a kostýmní složce. Jednotlivá uvedení jsem srovnávala s tradiční verzí (1895) a také vzájemně mezi sebou. Na základě zjištěných poznatků jsem uvedla postupy inscenování tohoto baletu u nás. Zapojila jsem také recenze a ohlasy na dané inscenace.

Na práci mě zaujaly zejména rozličné způsoby choreografie a scénografie. Při analýzách jsem se snažila o objektivnost, která je, jak věřím, patrná i z toho, že jsem záměrně nehodnotila taneční výkony. V průběhu psaní jsem si uvědomila, jak náročné je - byť jen přibližně, zachytit choreografii.

Tato práce by mohla být užitečná pro českou taneční historiografii, neboť zaznamenává výsledné baletní tvary a jejich kritické ohlasy. Shromáždila jsem informace ze zahraniční literatury, kterými jsem doplnila historii *Labutího jezera*.

Výsledky a závěr této práce potvrzují, že *Labutí jezero* přináší divákům hluboký zážitek, který v nich zanechá dlouholeté stopy. Díky propojenosti Čajkovského hudby a tradiční choreografie diváci mají zájem vidět toto dílo znovu a znovu. Možné variování příběhu umožňuje nové interpretační možnosti, díky kterým vznikají originální inscenace. Z poznatků zjištěných během historické části a analýz vyplývá, že *Labutí jezero* je stále aktuálním dílem.

V první kapitole jsem se věnovala kritice literatury a pramenů. Důležitým pramenem byly videozáznamy představení, protože díky nim jsem mohla každé uvedení shlédnout několikrát. Díky tomu se mi podařilo určit následnost hudby a variací. Pro popis scénografické a kostýmní složky jsem použila ještě fotografie, protože z nich bylo možno lépe poznat detaily kostýmů a scénografie. Důležitým pramenem se pro tuto práci staly divadelní programy k jednotlivým inscenacím. Pro historickou část jsem nejvíce těžila z divadelních programů pařížských uvedení *Labutích jezer*, které jsem našla v pobočných

knihovnách pařížské Bibliothèque nationale de France. Součástí programů jsou detailní historické souvislosti vzniku tohoto baletu a další informace. Našla jsem i odbornou anglickou či francouzskou literaturu, která mi zpřesnila obraz prvních uvedení. Výzkum ve francouzských knihovnách byl značně složitý, neboť podléhá přísnějším omezením, než u nás. Fotografie lze pořídit jen z mála povolených knih či programů.

Druhá kapitola *Balet Labutí jezero* se skládá z několika podkapitol. V nich jsem se pokusila přiblížit první inscenaci *Labutího jezera* z roku 1877 v nastudování Čecha Václava Resingera. Připomněla jsem i nastudování Olava Hansena, který uvedl celé *Labutí jezero* už roku 1880 a 1882 v Moskvě. Zmínila jsem i dvě neúplná nastudování pouze druhého jednání. Jedná se o pražskou verzi Augustina Bergera z roku 1888 a petrohradské uvedení Lva Ivanova z roku 1894. Poté jsem se zaměřila na koncept Mariuse Petipy a Lva Ivanova z roku 1895, který se stal příkladnou verzí pro další nastudování. Tuto verzi jsem komparovala s libretem, které vyšlo knižně ještě před petrohradskou premiérou. Zmínila jsem dřívější a současná uvedení *Labutího jezera*, která byla nastudována různě po celém světě. Tato podkapitola je pouze informativní a slouží hlavně k přehledu. Tudíž nabízí mnoho témat k detailnímu prozkoumání pro bakalářskou diplomovou práci. Nakonec jsem analyzovala historii inscenování *Labutího jezera* u nás. Zjistila jsem, že u nás uvádění tohoto díla má dlouholetou tradici.

V úvodu třetí kapitoly jsem popsala současný stav českých baletních souborů a poté jsem analyzovala šest českých nastudování. Každé z nich jsem zařadila do baletní dramaturgie daného divadla a následně jsem provedla podrobnou analýzu. Věnovala jsem se složce režijní, choreografické, hudební, scénografické a kostýmní.

V čtvrté kapitole jsem se vyhodnotila kritické ohlasy výše analyzovaných inscenací. Zjistila jsem, že schází odborné recenze, jež by dokumentovaly analyzovaná díla. Osobní názory jsem ve většině případů nemohla porovnat s odbornými kritikami.

V páté kapitole jsem mezi sebou srovnávala analyzovaná *Labutí jezera*. Snažila jsem se ukázat na originální inscenační postupy a různá uchopení tohoto baletu. Připojila jsem i osobní názor, kterým jsem se vyjádřila k problematice tradičního nastudování.

Moje práce nabízí témata ke zpracování. Jak už jsem nastínila výše, bylo by zajímavé vybrat si nějakou historickou etapu a sledovat různá světová nastudování *Labutího jezera*. Jistě by bylo pozoruhodné podrobně analyzovat všechna česká

nastudování tohoto díla. Mohly by se prozkoumat další velké často uváděné klasické balety jako je *Louskáček*, *Giselle*, *Romeo a Julie* a *Spící krasavice*.

Na českých scénách se v divadelní sezoně 2013/2014 hraje šest inscenací *Labutích jezer*. Mají společný základ, neboť vycházejí z konceptu Mariuse Petipy a Lva Ivanova. Odlišují se výtvarným pojetím, změnami dějovými, zdůrazněním důležitosti určité role. Vyjma koncepce brněnského uvedení, které končí tragicky. Záměrem této práce bylo, vedle pohledu na historii jednoho z největších světových baletních opusů, zachytit současný stav a zájem baletních souborů u nás právě o toto klasické dílo světové pověsti. Byla bych ráda, kdyby má práce podnítila zájem o psaní odborných tanečních recenzí.

Během vzniku této práce se v hradeckém Klicperově divadle uskutečnila premiéra činoherní verze *Labutího jezera* režijního tandemu SKUTR. Tato verze byla inspirována motivy vycházejícími z tradiční verze, ale byla interpretována jako postmoderní balada.

ANOTACE

Autor: Bc. Zuzana Rodová

Katedra a fakulta: Katedra divadelních, filmových a mediálních studií, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Název práce: Současná uvedení baletu Labutí jezero na českých jevištích

Vedoucí práce: Mgr. Andrea Hanáčková, Ph.D.

Počet znaků: 278 450

Klíčová slova: Labutí jezero, Petr Iljič Čajkovskij, Marius Petipa, Lev Ivanov, Janáčkovo divadlo Brno, Státní opera Praha, Národní divadlo Praha, Moravské divadlo Olomouc, Severočeské divadlo opery a baletu Ústí nad Labem, Divadlo Antonína Dvořáka Ostrava

Anotace:

Cílem práce je ucelená analýza nejhranějšího a nejznámějšího baletu Labutí jezero a jeho uvedení na českých jevištích. Jádrem práce bude analýza šesti současných uvedení baletu Labutí jezero na českých scénách. Každou inscenaci uvede autorka do kontextu daného divadla a jeho baletní nebo taneční dramaturgie, analyzuje jednotlivé složky tanečního díla a reflektuje kritické a divácké ohlasy dané inscenace. Prozkoumá také vztah libreta a děje baletu. Zohlední některé nejnovější trendy v nastudování baletu Labutí jezero ve světě dostupné ve videotéce Institut umění – Divadelního ústavu. V závěrečné části práce sumarizuje a komparuje zjištěné poznatky a popíše interpretační, taneční, herecké trendy v nastudování tohoto baletu v kontextu současného tanečního divadla. Obrazová příloha doloží popis scénografie, kostýmů i choreografie.

ANOTATION

Author: Bc. Zuzana Rodová

Department and Faculty: Department of Dramatic, Film and Media Studies, Philosophical Faculty, Palacký University Olomouc

Name of the work: Current production of the ballet performance Swan Lake on the Czech stages

Head of the work: Mgr. Andrea Hanáčková, Ph. D.

Number of signes: 278 450

Key words: Swan Lake, Pyotr Ilyich Tchaikovsky, Marius Petipa, Lev Ivanov, Janáček Theatre, The State Opera Prague, The National Theatre Prague, The Moravian Theatre Olomouc, The North Bohemian Theatre of Opera and Ballet Ústí nad Labem, Antonín Dvořák Theatre Ostrava

Annotation:

The aim of the work is a complete analysis of the most performed and the most famous ballet Swan Lake and his presentations on Czech stages. The core of the work is the analysis of six current presentations ballet Swan Lake on the Czech stages. Each production indicate the author in the context of the theater and the ballet or dance dramaturgy, analyzing individual components of dance works and reflects the critical and audience reactions of the mentioned production. Explores the relationship libretto and story of ballet. Take into account some of the latest trends in the ballet Swan Lake in the world accessible in the video library of Arts Institute - Theatre Institute. The final part summarizes and compares discovered finding and describes interpretating, dancing, acting trends in the production of this ballet in the context of contemporary dance theater. Pictorial supplement give evidence stage design, costumes and choreography.

LITERATURA

- AMBRUZOVÁ, Olga. *Balet a jeho repertoár*. 1. vyd. Praha : JUDr. Vladimír Ambruz, 2001, 340 s. ISBN 80-903051-0-5.
- BEGIČEV, Vladimír, Petrovič, GELCER, Vasilij, Fedor. *Labutí jezero : velký balet o čtyřech dějstvích*. 2. vyd. Praha : Zátíší, 1922, 12 s.
- BEAUMONT, Cyril. *Complete book of ballets*. London : Putnam, 1951, 1106 s.
- BEAUMONT, Cyril. *The ballet called Swan lake*. London, 1952, 176 s.
- BRODSKÁ, Božena. *Dějiny českého baletu v Čechách a na Moravě do roku 1945*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2006, 238 s. ISBN: 80-7331-047-3.
- BRODSKÁ, Božena. *Dějiny ruského baletu*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984, 128 s.
- BRODSKÁ, Božena. *Nástin dějin baletu v Čechách do roku 1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967, 26 s.
- BRODSKÁ, Božena. *Vybrané kapitoly z dějin baletu*. 1. vyd. Praha : AMU, 2008, 84 s. ISBN 978-80-7331-106-3.
- BRODSKÁ, Božena a Václav JANEČEK. *Ozvěny tance*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění, 1998, 101 s. ISBN 80-85883-40-6.
- BRODSKÁ, Božena a Vladimír VAŠUT. *Svět tance a baletu*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004, 448 s. ISBN 80-7331-004-x.
- DUFKOVÁ, Eugenie. *Malé memoáry*. Brno : Ryšavý, 1997, 198 s. ISBN 80-86137-02-3.
- DUFKOVÁ, Eugenie. *Postavy brněnského jeviště: Umělci Národního, Zemského, Státního a Národního divadla v Brně : Český divadelní slovník*. Brno: Národní divadlo, 1994, 791 s.
- GREMLICOVÁ, Dorota. *Stopy tance: taneční prameny a jejich interpretace*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění, 2007, 135 s. ISBN 978-80-7331-118-6.
- HALÁSZ, Andrej. *Analýza a syntéza tanečního duetu*. 1. vyd. Praha : H & H, 1994, 339 s. ISBN 80-85787-52-0.
- HALL, George. *The Story of the Ballet*. London : Ballet Books, 1961, 7 krát 25s.
- HANÁKOVÁ, Eva. *Vůdčí osobnosti baletu Národního divadla v Brně v padesátých letech 20. století*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykova univerzita, Brno : Masarykova univerzita, 2012.
- HASÍKOVÁ, Miriam. *Baletní soubor olomouckého divadla v letech 1959 - 1977*. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Univerzita Palackého, Olomouc : Univerzita Palackého, 2011.

- HASÍKOVÁ, Miriam. *Baletní soubor olomouckého divadla v letech 1993 - 2010*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzita Palackého, Olomouc : Univerzita Palackého, 2013.
- HOLEŇOVÁ, Jana. *Český taneční slovník : tanec, balet, pantomima*. 1. vyd. Praha : Divadelní ústav, 2001, 381 s. ISBN 80-7008-112-0.
- JANEČEK, Václav. *Tělo a tanec*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění, 1997, 103 s.
- KUPSKÁ, Veronika. *Choreograf Robert Balogh a jeho působení v Olomouci*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzita Palackého, Olomouc : Univerzita Palackého, 2013.
- LAHODOVÁ, Kateřina. *Brněnský balet třicátých let 20. století*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykova univerzita, Brno : Masarykova univerzita, 2011.
- LÚKIANOS,. *O tanci*. Praha: J. Remoiser, 1930, 44 s.
- MOSSÉ, Sylviane. *Les ballets : plaisir de voir*. London : Cathay Books, 1981, 63 s. ISBN 2-7318-0036-4.
- NAVRÁTIL, Miloš. *Dějiny hudby : přehled evropských dějin hudby*. 1. vyd. Olomouc : Votobia, 2003, 367 s. ISBN 80-7220.
- NÁVRATOVÁ, Jana, VAŠEK, Roman, BOHUTÍNSKÁ, Jana. *Tanec v České republice : definice, historie, financování, legislativa, sociální problematika, školství, reflexe oboru*. 1. vyd. Praha : Institut umění - Divadelní ústav, 2010, 239 s. ISBN 978-80-7008-241-6.
- NÁVRATOVÁ, Jana, VAŠEK, Roman. *Taneční průzkum 2007 vyhodnocení : příloha publikace Tanec v České republice*. 1. vyd. Praha : Institut umění - Divadelní ústav, 2010, 175 s.
- PETIŠKOVÁ, Ladislava, VANGELI, Nina. *Čítanka světové choreografie 20. století : studijní texty Konzervatoře Duncan Centre*. 1. vyd. Praha : Konzervatoř Duncan Centre, 2005, 207 s. ISBN 80-239-6412-7.
- REY, Jan. *Baletní slovníček*. Praha : Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti, 1969, 44 s.
- POLLERTOVÁ, Adéla. *Balety P. I. Čajkovského v Neumeierově podání*. Bakalářská práce. Hudební fakulta Akademie múzických umění Praha, Praha : Akademie múzických umění, 2009.
- SPURNÁ, Helena. *Hudební divadlo jako výzva : interdisciplinární texty*. 1. vyd. Praha: Národní divadlo, 2004, 495 s. ISBN 80-7258-161-9.
- SCHMIDOVÁ, Lidka a Eva SOUKUPOVÁ. *Československý balet*. Praha : Orbis, 1962, 57 s. WERNEROVÁ, Blanka. *Tanec a společnost*. 1. vyd. Praha : AMU, 2009, 143 s. ISBN 978-80-7331-162-9.

ŠTEFANIDES, Jiří a Jan DVOŘÁK. *Kalendárium dějin divadla v Olomouci: (od roku 1479)*. 1. vyd. Praha : Pražská scéna, 2008, 271 s. ISBN 978-80-86102-40-5.

WILEY, John Roland. *The life and ballets of Lev Ivanov, choreographer of the Nutcracker and Swan lake*, Oxford : Calderndonpress, 1997, 360 s. ISBN. 0-19-816567-6.

PRAMENY

Autor neuveden. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Státní opery, Tisková zpráva, premiéra 29. 3. 2007, Uloženo v Archivu Státní opery.

SMOLKA, Jaroslav. *Labutí jezero: balet o čtyřech dějstvích. Příloha k deskovému kompletu*. Praha : Supraphon, 1958, nečíslováno.

A) Divadelní programy

Autor neuveden. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Státní opery, Divadelní Program, premiéra 29. 3. 2007, Uloženo v Archivu Státní opery.

BŘEZINOVÁ, Pavla. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Divadlo Antonína Dvořáka, Divadelní Program, premiéra 2. 5. 2013, Uloženo v Archivu Národního divadla moravskoslezského.

GUILBERT, Laure. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 2002, Uloženo v knihovně Site-Richilieu-Louvois v Paříži.

GUILBERT, Laure. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 2005, Uloženo v knihovně Site-Richilieu-Louvois v Paříži.

HOLEŇOVÁ, Jana, LITTERA, Karel, PROKEŠ, Zdeněk. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. 1. vyd. Balet Národní divadla Brno, Divadelní program, premiéra 17. 12. 1999. Uloženo v Archivu Národního divadla Brno.

HOLEŇOVÁ, Jana, LITTERA, Karel, PROKEŠ, Zdeněk. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. 7. vyd. Balet Národního divadla Brno, Divadelní program, premiéra 17. 12. 1999. Uloženo v Archivu Národního divadla Brno.

JANEČEK, Václav, KAZÁROVÁ, Helena. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Národního divadla v Praze, Divadelní program, premiéra 12. 2. 2009. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha, 2009.

LE BOURHIS, Jouseline. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richilieu-Louvois v Paříži.

LEHOTSKÝ, Tomáš. *Petr Iljič Čajkovskij - Labutí jezero*. Balet Moravského divadla Olomouc, Divadelní Program, premiéra 2. 11. 2012, nečíslováno.

B) Představení baletních inscenací

GREVE, Kenneth. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero*. Baletní představení Národní divadlo Praha, premiéra: 12. 2. 2009. Zhlédnuto leden 2010.

STRAJNER, Robert. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero*. Baletní představení. Národní divadlo Brno, premiéra: 17. 12. 1999. Zhlédnuto 26. 10. 2011.

VLÁČILOVÁ, Hana a BALOGH, Robert, *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero*. Baletní představení. Národní divadlo Brno, premiéra: 2. 11. 2012, Zhlédnuto 12. 11. 2012.

C) Záznamy inscenací

ASHTON, Frederick. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. Royal Opera House Covent Garden London, premiéra: 1979. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

BART, Patrice. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. Deutsche Staatsoper Berlin, premiéra: 16. 1. 1998. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

BOURNE, Matthew. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. Sadler's Wells Theatre London, premiéra: 1995. Uloženo na webu uložto.cz.

EK, Mats. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. The Cullberg Ballet Sweden, premiéra: 1987. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

GREVE, Kenneth. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam premiéry. Národní divadlo Praha, premiéra: 12. 2. 2009. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

GRIGOROVICĚ, Jurij. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. Bolšoj tětatr Moscow, premiéra: 1989. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

NEČAS, Vladimír. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam premiéry. Severočeské divadlo opery a baletu Ústí nad Labem, premiéra: 8. 3. 2013. Uloženo v Archivu Severočeského divadla opery a baletu Ústí nad Labem.

NUREJEV, Rudolf. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. Opéra National de Paris, premiéra: 1984. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

NUREJEV, Rudolf. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. Wiener Staatsoper Vídeň, premiéra: 1966. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

SERGEJEV, Konstantin. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam představení. Kirovův Balet, Sankt Petersburg, premiéra: 1968. Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

STRAJNER, Robert. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam premiéry. Národní divadlo Brno, premiéra: 17. 12. 1999. Uloženo v Archivu Národního divadla Brno.

STRAJNER, Robert. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Pozdější nedatovaný Videozáznam představení. Národní divadlo Brno, premiéra: 17. 12. 1999. Uloženo u vedení baletního souboru.

VEJSADA, Igor. *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam premiéry. Divadlo Antonína Dvořáka, premiéra: 2. 5. 2013. Uloženo v Archivu Národního divadla moravskoslezského.

VLÁČILOVÁ, Hana a BALOGH, Robert, *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam premiéry. Moravské divadlo Olomouc, premiéra 2. 11. 2012, Uloženo v Archivu Moravského divadla Olomouc.

VLÁČILOVÁ, Hana a ĎUMBALA, Pavel, *Petr Iljič Čajkovskij – Labutí jezero* [dvd]. Videozáznam premiéry. Státní opera, premiéra 29. 3. 2007, Uloženo v Archivu Státní opery.

D) Noviny a časopisy

Autor neuveden. Národní divadlo v Praze, *Dalibor 10*, 1888, č. 9, s. 67-68.

BOČEK, Pavel. Labutí jezero na Broadwai : výzva k sexuální toleranci, *Mladá fronta Dnes* 9, 1998, č. 256, s. 17.

mat. Premiéra Labutího jezera. *Rovnost*, 1950, č. 62, s. 5.

Janáčkovovo divadlo

ČECH, Vladimír. Balet baletů i netradičně. *Hospodářské noviny* 43, 1999, č. 246, s. 10.

ČECH, Vladimír. Labutí jezero zazářilo: Balet Národního divadla v Brně potěšil všechny příznivce. *Rovnost* 9, 1999, č. 296, s. 8.

KAZÁROVÁ, Helena. Labutí jezero v empírovém rouše. *Taneční listy* 37, 2000, č. 2, s. 4.

- LIT. Nová baletní premiéra potěší příznivce klasického tance. *Kam v Brně 12*, prosinec 1999, s. 2.
- LOHMANN, Gunild. O Labutím jezeře v německém tisku napsali, *Aplaus 7*, 2006, č. 9, s. 13.
- MACKOVÁ, Iveta. Nové Labutí jezero je atraktivní podívanou, *Mladá fronta Dnes 9*, 1999, č. 299, s. 4.
- MOTALOVÁ, Šárka. Labutí premiéra připomněla romantiku pohádek: Robert Strajner se inspiroval u klasiků minulého století. *Jihomoravský den 1*, 1999, s. 12.
- OTA. Labutí jezero. *Jihomoravský den 4*, 1999, č. 294, s. 12.
- REISSNER, Martin. Strajner chystá Labutí jezero. *Zemské noviny 9*, 1999, č. 293, s. 13.
- REISSNER, Martin. Strajner v Brně připravuje netradiční Labutí jezero. *Slovo 91*, 1999, č. 293, s. 5.
- ŠMÍDOVÁ, Denisa. Rozhovor s Ivou Jeličovou sólistkou baletu ND Brno. *Taneční aktuality* (Výběr z publikovaných textů 2009/2010), 2010, s. 55-57.
- ŠLAPANSKÁ, Eva. Brněnské Labutí jezero, *Týdeník rozhlas 10*, 2000, č. 6, s. 5.
- VAŠUT, Vladimír. Otázky pro baletního mistra, *Harmonie*, prosinec 1996, č. 12, s. 18,19.
- ZBOŘILOVÁ, Libuše. Labutí jezero se vrací. *Rovnost 9*, 1999, č. 294, s. 2.
- ZBOŘILOVÁ, Libuše. Labutí jezero zůstane na repertoáru dál: Pro nastudování pozvali Roberta Strajnera. *Rovnost 9*, 1999, s. 1.

Státní opera Praha

- Autor neuveden. Balet ve mně vyvolává nadšení, *Opera*, 2006, č. 2.
- Autor neuveden. Portugalští tanečníci nadchli české publikum, *Opera 2*, 2008, s. 29.
- Autor neuveden. Státní opera uvedla Labutí jezero, *Haló noviny 17*, 2007, č. 77, s. 10.
- BAUSCH, Bettina. Die Liebe hat das Böse besiegt, *Calw*, 2007, s. 8.
- BENONIOVÁ, Marcela. Labutí jezero opět na scéně Státní opery, *Právo 17*, 2007, č. 74, s. 8.
- BENONIOVÁ, Marcela. Klasická pohádka, která diváky stále dojíká: Baletní soubor Státní opery Praha uvedl Čajkovského Labutí jezero, *Právo 17*, 2007, č. 82, s. 12.
- BOHUTÍNSKÁ, Jana. Labutí jezero: především krásná pohádka, *Divadelní noviny 16*, 2007, č. 9, s. 6.
- DERCSÉNYIOVÁ, Lucie. Labutí jezero má skvělé sólisty, *Lidové noviny 20*, 2007, č. 87, s. 18.
- EDGE, Brooke. Too simple for its own good, *The Prague Post 17*, 2007, č. 4, s. B3.

- HEJNOVÁ, Lucie. Politici na premiéře baletu Labutí jezero, *Šíp Plus*, 2007.
- HOŠKOVÁ, Jana. Labutí jezero ve Státní opeře, *Harmonie*, 2007, č. 5, s. 30-31.
- Více autorů, Kritický žebříček – balet, *Divadelní noviny 16*, 2007, č. 18, s. 3.
- HRBOTICKÝ, Saša. Labutí jezero: Nová premiéra, *Opera*, 2007, č. 3.
- HRBOTICKÝ, Saša, MÁROVÁ, Nikola. Do Státní opery Praha se vracím ráda: Rozhovor s Nikolou Márovou, stálým hostem baletu Státní opery Praha a držitelkou Ceny Thálie 2007, *Opera 4*, 2008, s. 20-21.
- KUL. Státní opera chystá Labutí jezero, *Pražský deník 2*, 2006, č. 74, s. 27.
- PAVLÍČKOVÁ, Tereza, KLIMENTOVA, Daria. Balet miluji, protože mi jde. *Týdeník rozhlas 17*, 2007, č. 44. S. 12-14.
- ROZMANKOVÁ, Lucie. Coming home, *The Prague Post*, 2008.
- SOMEŠ, Jaroslav. Labutí jezero v duchu tradice, *Hudební rozhledy Praha 60*, 2007, č. 5, s. 28-29.
- SOMEŠ, Jaroslav. Návraty Labutího jezera, *Hudební rozhledy 62*, 2009, s. 33.
- Tit. Šéf baletu v Ústí připravil Labutí jezero netradičně, *Mladá fronta DNES 24*, 2013, č. 57, s. 3.
- VAŠEK, Roman. Labutí jezero rozsvítila evropská hvězda, *Mladá fronta Dnes 18*, 2007, č. 92, s. B4.
- VAŠEK, Roman. Na bidýlku, *Reflex 19*, 2007, č. 20, s. 74.

Národní divadlo Praha

- Autor neuveden. Labutí jezero chystá v Praze finský režisér, *Hospodářské noviny*, 2009.
- Autor neuveden. Labutě v pravém peří, *Pražský deník*, 2009, č. 59, s. 26.
- BARTLOVÁ, Helena, KENETH, Greve. Labutí jezero: Existuje verze Labutího jezera, která je ta správná?, *Národní divadlo*, 2009, č. 7, s. 20-22.
- BARTOŠOVÁ, Lucie. Když jsi nejlepší, skonči, *Lidové noviny 22*, 2009, č. 44, s. 32.
- BENONIOVÁ, Marcela. Národní divadlo uvedlo nové Labutí jezero, *Právo 19*, č. 41, s. 15.
- DERCSÉNYIOVÁ, Lucie. Obraz labutí zranitelnosti, *Lidové noviny 22*, 2009, č. 39, s. 19.
- HEJZLAR, Tomáš. Labutě zatančí ve skutečném peří, *Haló noviny 19*, 2009, č. 36, s. 8.
- HONOVOVÁ, Eva. Labutí jezero v Národním divadle, *Národní divadlo 5*, 2009, s. 22-23.
- HOŠKOVÁ, Jana. Labutí jezero jak ho neznáme, *Harmonie*, 2009, s. 13-14.
- JANEČEK, Václav. Labutí jezero s námi, *Národní divadlo*, 2009, č. 6, s. 5-6.
- KUL. Labutí prověrka českého baletu, *Pražský deník*, 2009, č. 36, s. 22.

LEN. Labutí jezero v nové choreografii, *Lidové noviny* 22, 2009, č. 26, s. 19.

ROZMÁNKOVÁ, Lucie. Disting off a classic, *Post*, 2009, s. B5.

SMUGALOVÁ, Zuzana. Labutí jezero - kombinace přepjatého dramatu a impresionistické něhy, *Taneční aktuality* (Výběr z publikovaných textů v sezóně 2008/2009), 2009, s. 14-16.

VAŠEK, Roman. Balet, ve kterém vztahy postrádají logiku, *Mladá fronta Dnes* 20, 2009, č. 61, s. B9.

VANGELI, Nina. Labuť, psychoanalýza a Karlštejn, *Taneční zóna* 13, 2009, s. 70-72.

Severočeské divadlo baletu a opery Ústí nad Labem

Tit. Šéf baletu v Ústí připravil Labutí jezero netradičně, *Mladá fronta DNES* 24, 2013, č. 57, s. 3.

STRNAD, Radek. Király: Jako Rudovousovi mi není do smíchu. *Děčínský deník*, 2013, č. 57, s. 7.

STRNAD, Radek. Slavné Labutí jezero ve světě? 50 % konců má tragických, 50 % šťastných. *Děčínský deník*, 2013, č. 57, s. 7.

Divadlo Antonína Dvořáka

BŘEZINOVÁ, Pavla. Asi mám opravdu štěstí. *Národní divadlo moravskoslezské*, březen/duben 2013, č. 14, s. 28-29.

BŘEZINOVÁ, Pavla. Labutí jezero. *Národní divadlo moravskoslezské*, březen/duben 2013, č. 14, s. 25.

BŘEZINOVÁ, Pavla. Labutí jezero. *Národní divadlo moravskoslezské*, květen/červen 2013, č. 15, s. 25.

BŘEZINOVÁ, Pavla. Lidskost, respekt, úcta a pokora. *Národní divadlo moravskoslezské*, květen/červen 2013, č. 15, s. 26-27.

BŘEZINOVÁ, Pavla. S Davidem Bazikou nejen o baletní scénografii. *Národní divadlo moravskoslezské*, květen/červen 2013, č. 15, s. 28-29.

E) Internetové zdroje

Autor neuveden. **Alena Pešková** [online]. alenapeskova.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://alenapeskova.cz/>>.

Autor neuveden. *An eastern spin on 'Swan Lake'* [online]. Artlink.co.za [cit. 20. 10. 2013]. Dostupné z WWW: < http://www.artlink.co.za/news_article.htm?contentID=25453 >.

Autor neuveden. *Attila Egerházi* [online]. czechdance.info [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.czechdance.info/cs/databaze/choreografove/choreografove-baletu/attila-egerhazi/>>.

Autor neuveden. *Ansámbl* [online]. jihoceskedivadlo.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.jihoceskedivadlo.cz/balet/ansambl>>.

Autor neuveden. *Balet* [online]. divadlo-opava.cz [cit. 10. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.divadlo-opava.cz/divadlo/umelecke-soubory/balet/>>.

Autor neuveden. *BALETNÍ MINIATURY* [online]. operabalet.cz [cit. 18. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.operabalet.cz/?page=rep&id=400>>.

Autor neuveden. *Balet ND v. Balet SOP* [online]. operaplus.cz [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://operaplus.cz/balet-nd-v-balet-sop/>>.

Autor neuveden. *BALET – SOUBOR* [online]. saldovo-divadlo.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.saldovo-divadlo.cz/soubory/balet-soubor/>>.

Autor neuveden. *Baletní soubor* [online]. operabalet.cz [cit. 11. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.operabalet.cz/?page=txt&id=5272>>.

Autor neuveden. *Baletní soubor Moravského divadla Olomouc vstupuje do nové sezony impozantně. Uvede Labutí jezero v choreografii Hany Vlácilové* [online]. moravskedivadlo.cz [cit. 8. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.moravskedivadlo.cz/moravske-divadlo/prectetesi/tiskovezpravy/baletni-soubor-moravskeho-divadla-olomouc-vstupuje-do-nove-sezony-impozantne-vede-labuti-jezero-v-choreografii-hany-vlacilove/?s=detail>>.

Autor neuveden. *Baletní soubor Severočeského divadla opery a baletu Ústí nad Labem* [online]. balet.netstranky.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://balet.netstranky.cz/historie-ceskych-bal/baletni-soubor-sever.html>>.

Autor neuveden. *Členové uměleckého souboru balet* [online]. mdol.cz [cit. 10. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.mdol.cz/balet/umelci/?PHPSESSID=2216061hurkk6c3f6um2co5u66>>.

Autor neuveden. *Don Quichotte ve Státní opeře zpíval, Don Quijote tančí* [online]. ceskatelevize.cz [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/164450-don-quichotte-ve-statni-opere-zpival-don-quiote-tanci/>>.

Autor neuveden. *Hana Vláčilová* [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 9. 11. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=4069&sz=0&abc=V&pn=356affcc-f301-3000-85ff-c11223344aaa>>.

Autor neuveden. *Historie a současnost* [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 11. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/balet/historie>>.

Autor neuveden. *Historie souboru balet* [online]. moravskedivadlo.cz [cit. 6. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.moravskedivadlo.cz/balet/historie/>>.

Autor neuveden. *Igor Vejsada v roli Rothbarta* [online]. ndm.cz [cit. 27. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndm.cz/cz/balet/clanek/952-igor-vejsada-v-rolí-rothbarta.html/>>.

Autor neuveden. *Igor Vejsada - životopis* [online]. ndm.cz [cit. 20. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndm.cz/cz/osoba/7-vejsada-igor.html>>. Autor neuveden. *Labutí jezero* [online]. ndbrno.cz [cit. 20. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/?h=inscenation&a=detail&id=4379>>.

Autor neuveden. *Jan Kadlec* [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 9. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=381&sz=0&abc=K&pn=356affcc-f301-3000-85ff-c11223344aaa>>.

Autor neuveden. *Josef Jelinek* [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 26. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/umelec/josef-jelinek>>.

Autor neuveden. *Karin Betz* [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 11. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/umelec/karin-betz>>.

Autor neuveden. *Kaščeň Nesmrtelný, Labutí jezero (2. dějství)* [online]. vis.idu.cz [cit. 16. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=40855&mode=0>.

Autor neuveden. *Kenneth Greve* [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 11. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/umelec/kenneth-greve>>.

Autor neuveden. *Labutí jezero* [online]. ndbrno.cz [cit. 24. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/?h=inscenation&a=detail&id=5985>>.

Autor neuveden. *Labutí jezero – Alexandr Romanovič Tomskij* [online]. ndbrno.cz [cit. 24. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/?h=inscenation&a=detail&id=5455>>.

Autor neuveden. *Labutí jezero - fotografie* [online]. moravskedivadlo.cz [cit. 13. 3. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.moravskedivadlo.cz/balet/repertoar/labuti-jezero/?s=detail>>.

Autor neuveden. *Labutí jezero - fotografie* [online]. operabalet.cz [cit. 13. 3. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.operabalet.cz/?page=rep&id=406>>.

Autor neuveden. *Labutí jezero - fotografie* [online]. ndm.cz [cit. 13. 3. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndm.cz/cz/balet/inscenace/393-labuti-jezero/>>.

Autor neuveden. *Labutí jezero – Petr Iljič Čajkovskij* [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 10. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Titul.aspx&ti=65&sz=0&zz=BAL&pn=256affcc-f203-2000-85ff-c11223344aaa>>.

Autor neuveden. *Labutí jezero – Jiří Němeček ml.* [online]. Djkt-plzen.cz [cit. 21. 10. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.djkt-plzen.cz/cz/repertoar/predstaveni/23/>>.

Autor neuveden. *Labutí jezero* [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 11. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/umelec/karin-betz>>.

Autor neuveden. *Labutí jezero - Jiří Němeček, Olga Skálová* [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Inscenace.aspx&ic=989&pn=456affcc-f402-4000-aaff-c11223344aaa&sz=0&zz=BAL&fo=000>>.

Autor neuveden. *Labutí jezero – Igor Ostapenko* [online]. vis.idu.cz [cit. 16. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=9437&mode=0>>.

Autor neuveden. *Labutí jezero – Josef Škoda* [online]. vis.idu.cz [cit. 16. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://vis.idu.cz/ProductionDetail.aspx?id=40726&mode=0>>.

Autor neuveden. *Labutí jezero – Miroslav Kůra* [online]. ndbrno.cz [cit. 24. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/?h=inscenation&a=detail&id=5139>>.

Autor neuveden. *Labutí jezero – Saša Machov* [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Inscenace.aspx&ic=980&pn=456affcc-f402-4000-aaff-c11223344aaa&sz=0&zz=OPR&fo=000>>.

Autor neuveden. *Labutí jezero se vrací do Ostravy* [online]. tanecniaktuality.cz [cit. 20. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.tanecniaktuality.cz/labuti-jezero-se-vraci-do-ostravy/>>.

Autor neuveden. *Laureáti Cen Thálie* [online]. ceny-thalie.cz [cit. 26. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://ceny-thalie.cz/laureati2011.php>>.

Autor neuveden. "*Little Swans*" - *funny parody by Takane Dance World* [online]. youtube.com [cit. 20. 10. 2013]. Dostupné z WWW: < http://www.youtube.com/watch?v=y8g2_2wiI-E>.

Autor neuveden. **Miroslav Zlochovský** [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 28. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://archiv.narodni-divadlo.cz/Dokument.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=4319&pn=456affcc-f402-4000-aaff-c11223344aaa>>.

Autor neuveden. *Nesnadná cesta k Labutímu jezer (Mistrův Karambol)* [online]. Tanecniaktuality.cz [cit. 21. 10. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.tanecniaktuality.cz/en/performances-festivals/list-of-performances/predstaveni-podle-abecedy/n/nesnadna-cesta-k-labutimu-jezeru-mistruv-karambol/>>.

Autor neuveden. **O časopisu** [online]. tanecnizona.cz [cit. 3. 6. 2013]. Dostupné z WWW: < http://www.tanecnizona.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=46.

Autor neuveden. **Ostravský balet : Igor Vejsada se loučí!** [online]. operaplus.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://operaplus.cz/ostravsky-balet-igor-vejsada-se-louci/>>.

Autor neuveden. **Pavel Ďumbala** [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/umelec/pavel-dumbala>>.

Autor neuveden. **Přehled premiér od roku 1945** [online]. divadlo-opava.cz [cit. 17. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.divadlo-opava.cz/repertoar/prehled-premier-od-roku-1945/>>.

Autor neuveden. **Robert Balogh : Šéf souboru baletu, choreograf, režisér** [online]. moravskedivadlo.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.moravskedivadlo.cz/balet/umelci/?s=detail&id=64>>.

Autor neuveden. **Rozhovor s Igorem Vejsadou** [online]. ndm.cz [cit. 27. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < http://www.ndm.cz/userfiles/archiv_priloh/newsletter/casopis/2012-2013/casopis-cerven-1368696861.pdf/>.

Autor neuveden. **Řád a chaos : Romeo a Julie podle Petra Zusky** [online]. ceskatelevize.cz [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/250541-rad-a-chaos-romeo-a-julie-podle-petra-zusky/>>.

Autor neuvede. **Secesní architektura** [online]. cs.wikipedia.org [cit. 27. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < http://cs.wikipedia.org/wiki/Secesn%C3%AD_architektura>.

Autor neuvaden. *Severočeské divadlo v Ústí nad Labem chystá Labutí jezero* [online]. tanecniaktuality.cz [cit. 15. 3. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.tanecniaktuality.cz/severoceske-divadlo-v-usti-nad-labem-chysta-labuti-jezero/>>.

Autor neuvaden. *Soubor baletu* [online]. ndm.cz [cit. 10. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndm.cz/cz/balet/>>.

Autor neuvaden. *Swan Lake (Bourne)* [online]. en.wikipedia.org [cit. 28. 10. 2013]. Dostupné z WWW: < http://en.wikipedia.org/wiki/Swan_Lake_%28Bourne%29>.

Autor neuvaden. *Swan Lake – Nureyev's choreography* [online]. nureyev.org [cit. 14. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.nureyev.org/rudolf-nureyev-choreographies/rudolf-nureyev-swan-lake>>.

Autor neuvaden. *Swan Lake* [online]. en.wikipedia.org [cit. 15. 3. 2013]. Dostupné z WWW: < http://en.wikipedia.org/wiki/Swan_Lake>.

Autor neuvaden. *Šéf baletu* [online]. djkt-plzen.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.djkt-plzen.cz/cz/umelec/pokorny-jiri/>>.

Autor neuvaden. *Šéf baletu ND* [online]. petruska.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.petruska.cz/cs/sef-baletu-ND>>.

Autor neuvaden. *Taneční aktuality o. s.* [online]. tanecniaktuality.cz [cit. 3. 6. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.tanecniaktuality.cz/o-nas-kontakt/o-nas/kdo-jsme/>>.

Autor neuvaden. *The Dying Swan* [online]. wikipedia.org [cit. 24. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < http://en.wikipedia.org/wiki/The_Dying_Swan/>.

Autor neuvaden. *Tisková zpráva k nástupu nového vedení NDB* [online]. ndbrno.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndbrno.cz/press/tiskova-zprava-k-nastupu-noveho-vedeni-ndb> >.

Autor neuvaden. *Umělci* [online]. djkt-plzen.cz [cit. 12. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.djkt-plzen.cz/cz/balet/clenove-souboru/>>.

Autor neuvaden. *Umělecký soubor* [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 10. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/balet/umelci>>.

Autor neuvaden. *Umělecký soubor* [online]. ndbro.cz [cit. 10. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.ndbrno.cz/balet/umelecky-soubor-2>>.

Autor neuvaden. *Valmont* [online]. narodni-divadlo.cz [cit. 11. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/predstaveni/7444>>.

Autor neuvaden. *Vladimír Nečas* [online]. archiv.narodni-divadlo.cz [cit. 19. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://archiv.narodni->

divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=387&sz=0&abc=N&pn=356affcc-f301-3000-85ff-c11223344aaa>.

Autor neveden. *Hostem online rozhovoru bude Vladimír Nečas* [online]. ustecky.denik.cz.cz [cit. 19. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://ustecky.denik.cz/online-rozhovor/hostem-online-rozhovoru-bude-vladimir-necas-20130128.html>>.

Autor neveden. *3 otázky pro... Vladimíra Nečase, šéfa baletu Severočeského divadla opery a baletu Ústí nad Labem* [online]. tanecniaktuality.cz [cit. 15. 3. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.tanecniaktuality.cz/3-otazky-pro-vladimira-necase-sefa-baletu-severoceskeho-divadla-opery-a-baletu-usti-nad-labem/>>.

ALBRECHTVIDEOS. *Swan lake – Pas de trois* [online]. youtube.com [cit. 16. 12. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.youtube.com/watch?v=l8BoQB2TaDM>>.

BOKOVÁ, Kateřina. *Cvejičová Máša* [online]. ndbrno.cz [cit. 24. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=3363>.

DumbWaiters. *Pyotr Ilyich Tchaikovsky* [online]. youtube.com [cit. 1. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.youtube.com/playlist?list=PL29745CBC5FCF10AA>>.

CTO. *Ostravské Divadlo Antonína Dvořáka uvedlo balet Labutí jezero* [online]. ceskatelevize.cz [cit. 14. 5. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-ostrava/kultura/224993-ostravske-divadlo-antonina-dvoraka-vedlo-balet-labuti-jezero/>>.

DVOŘÁK, Vít. *S Hanou Vlácilovou o baletu v Praze dřív a dnes* [online]. operaplus.cz [cit. 20. 12. 2012]. Dostupné z WWW: < <http://operaplus.cz/s-hanou-vlacilovou-o-novem-olomouckem-labutim-jezeru-ale-i-o-baletni-klasice-vubec/>>.

DVOŘÁK, Vít. *Triumf Lukáše Slavického v pražském Labutím jezeře* [online]. opera.plus.cz [cit. 20. 12. 2012]. Dostupné z WWW: < <http://operaplus.cz/triumf-lukase-slavickeho-v-prazskem-labutim-jezere/>>.

FRYČOVÁ, TICHOTOVÁ, Linda. *Nové, "psychologizující" Labutí jezero vplouvá do Národního divadla* [online]. ceskatelevize.cz [cit. 20. 12. 2012]. Dostupné z WWW: < <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/45231-nove-psychologizujici-labuti-jezero-vplouva-do-narodniho-divadla/>>.

GOLUB, Tomáš. *Swan Lake - Black Swan pas de deux (Kondaurova, Askerov)* [online]. youtube.com [cit. 2. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.youtube.com/watch?v=VtEQ-BnNNI8>>.

GUBERNATIS, de Raphaël. *"Swan Lake" de Dada Masilo : exotique, "black" et "gay"* [online]. Tempsreel.nouvelobs.com [cit. 20. 10. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://tempsreel.nouvelobs.com/culture/20130905.OBS5792/swan-lake-de-dada-masilo-exotique-black-et-gay.html>>.

HOŠKOVÁ, Jana. *Národní divadlo : Variace na Šípkovou Růženku* [online]. operaplus.cz [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://operaplus.cz/narodni-divadlo-variace-na-sipkovou-ruzenku/>>.

Hošková, Jana. *Tanec : Labutí jezero v Praze* [online]. muizkus.cz [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.muizkus.cz/klasicka-hudba-jazz-kritiky/Tanec-Labuti-jezero-v-Praze~29~listopad~2007/>>.

HRADILOVÁ, Vlasta. *Na olomoucké jeviště se vrátí Labutí jezero* [online]. moravskedivadlo.cz [cit. 27. 11. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.moravskedivadlo.cz/moravske-divadlo/prectetesi/napsalionas/na-olomoucke-jeviste-se-vrati-labuti-jezero/?s=detail/>>.

JIROUŠEK, Martin. *Ostravské stopy: Balet je dřina jako šichta v dole, říká Igor Vejsada* [online]. ostrava.idnes.cz [cit. 27. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < http://ostrava.idnes.cz/os-travskle-stopy-baletniho-mistra-igora-vejsady-fbo-/ostrava-zpravy.aspx?c=A130502_1924037_ostrava-zpravy_jog>.

JONÁŠ, Petr. *Historie baletu ústeckého divadla* [online]. operabalet.cz [cit. 6. 11. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.operabalet.cz/default.php?page=txt&id=351>>.

JURÁŠ, Pavol. *Minuta absolutního štěstí aneb Лебединое озеро v Olomouci* [online]. operaplus.cz [cit. 27. 11. 2012]. Dostupné z WWW: <http://operaplus.cz/minuta-absolutniho-stesti-aneb-лебединое-озеро-v-olomouci-2/>>.

KADLECOVÁ, Eliška. *Dějiny oděvní kultury : Secese* [online]. tkod.tul.cz [cit. 20. 1. 2014]. Dostupné z WWW: < http://www.kod.tul.cz/predmety/DOK/DOK/prednasky_2013/DOK_SECESE%201890%20-%201914.pdf>.

KNAUSOVÁ, Denisa. *Recenze: Labutí jezero bere dech* [online]. zurnal.upol.cz [cit. 27. 11. 2012]. Dostupné z WW: < <http://www.zurnal.upol.cz/zprava/clanek/recenze-labuti-jezero-bere-dech/>>.

KOTKOVÁ, Kamila. *Jako v pohádce. Labutí jezero splnilo očekávání* [online]. zpravodajstvi.olomouc.cz [cit. 27. 11. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://zpravodajstvi.olomouc.cz//clanky/Jako-v-pohadce-Labuti-jezero-splnilo-ocekavani-19442>>.

KOVAŘÍKOVÁ, Kristýna. *Recenze: Labutí jezero se vrací do Olomouce. S japonskou baletkou* [online]. denik.cz [cit. 27. 11. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.denik.cz/divadlo/labuti-jezero-se-vraci-do-olomouce-s-japonskou-baletkou-20121031-wg2w.html>>.

KOVAŘÍKOVÁ, Kristýna. *Premiéra: bílou i černou labutí bude Japonka.* [online]. moravskedivadlo.cz [cit. 27. 11. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.moravskedivadlo.cz/moravske-divadlo/prectetesi/napsalionas/premiera-bilou-i-cernou-labuti-bude-japonka/?s=detail>>.

LEHOTSKÝ, Tomáš. *Ohlédnutí za Jiřím Sekaninou* [online]. host.divadlo.cz [cit. 17. 1. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://host.divadlo.cz/art/clanek.asp?id=22591>>.

LILIA. *Swan Lake (P. I. Tchaikovsky) Mariinsky Theatre - Black swan Odile's entrance and Spanish dance* [online]. youtube.com [cit. 20. 12. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://www.youtube.com/watch?v=dDFSzeAybxc>>.

ONAR. *Na scéně "národního" se vrací nejslavnější balet: Labutí jezero v novém* [online]. ostrava.nejlepsi-adresa.cz [cit. 14. 5. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://ostrava.nejlepsi-adresa.cz/zpravy/clanky/Na-scenu-narodniho-se-vraci-nejslavnejsi-balet-Labuti-jezero-v-novem-1009>>.

ONDREJKOVÁ, Alice. *Databáze všech premiér olomouckého baletu v letech 1920-2012* [online]. olomouckybalet.cz [cit. 8. 1. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.olomouckybalet.cz/databaze-premier/>>.

ORSO1149. *Tchaikovsky: "Swan Lake" - Danse Russe* [online]. youtube.com [cit. 20. 12. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://www.youtube.com/watch?v=b1KtCG91iIE>>.

PLACHÁ, Zdena. *Princ z nového Labutího jezera v Olomouci Ivo Jambor* [online]. operaplus.cz [cit. 27. 11. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://operaplus.cz/princ-z-noveho-labutiho-jezera-v-olomouci-ivo-jambor/>>.

PLACHÁ, Zdena. *S Hanou Vláčilovou o novém olomouckém Labutím jezeru a o baletní klasice u nás vůbec* [online]. operaplus.cz [cit. 9. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://operaplus.cz/s-hanou-vlacilovou-o-novem-olomouckem-labutim-jezeru-ale-i-o-baletni-klasice-vubec/?pa=2>>.

PROCHÁZKA, Jan. *Divadlo má za sebou úspěšnou sezonu. Na příští chystá Labutí jezero i Višňový sad* [online]. zpravodajstvi.olomouc.cz [cit. 27. 11. 2012]. Dostupné

z WWW: <<http://zpravodajstvi.olomouc.cz//clanky/Divadlo-ma-za-sebou-uspesnou-sezonu-Na-tu-pristi-chysta-i-Labuti-jezero-18658>>.

PROCHÁZKA, Jan. *Do Moravského divadla přitancí labuť. Balet zahajuje sezonu Labutím jezerem* [online]. zpravodajstvi.olomouc.cz [cit. 27. 11. 2012]. Dostupné z WWW: < <http://zpravodajstvi.olomouc.cz//clanky/Do-Moravskeho-divadla-pritanci-labute-Baletni-soubor-zahajuje-sezonu-Labutim-jezerem-19421>>.

Redakce. *Daria Klimentová: Ve Státní opeře mám stále své srdce* [online]. scena.cz [cit. 20. 12. 2012]. Dostupné z WWW: < <http://scena.cz/index.php?o=3&d=1&r=2&c=9138>>.

Redakce. *V Národním divadle bude opět Labutí jezero* [online]. scena.cz [cit. 20. 12. 2012]. Dostupné z WWW: < <http://scena.cz/index.php?o=3&c=8930&r=6&d=1>>.

REDIVY. *Odile entrance & Black Swan pas de deux* [online]. youtube.com [cit. 20. 12. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.youtube.com/watch?v=YT334WsfBIU>>.

S, Gil. *SWAN LAKE – CHINESE ACROBATIC BALLET* [online]. youtube.com [cit. 20. 10. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.youtube.com/watch?v=EDUN3ZKxM5s>>.

SLADOVNÍKOVÁ, Veronika. *Pět baletů ukryvajících nesmrtelnou krásu. Porazil někdo Labutí jezero?* [online]. topzine.cz [cit. 20. 12. 2012]. Dostupné z WWW: < <http://www.topzine.cz/pet-baletu-ukryvajicich-nesmrtelnou-krasu-porazil-nekdo-labuti-jezero>>.

SMUGALOVÁ, Zuzana. *Labutí jezero – velkými kroky k cíli* [online]. tanecniaktuality.cz [cit. 20. 12. 2012]. Dostupné z WWW: < <http://www.tanecniaktuality.cz/labuti-jezero-velkymi-kroky-k-cili/>>.

TRUBAČOVÁ, Lenka. *Klenot klasického baletu zazáří v Národním divadle* [online]. tanecniaktuality.cz [cit. 20. 12. 2012]. Dostupné z WWW: < <http://www.tanecniaktuality.cz/en/reviews-and-reports/reports/reports-and-articles-2008-2010/klenot-klasickeho-baletu-zazari-v-narodnim-divadle/>>.

TRUBAČOVÁ, Lenka. *Labutí jezero na scéně Státní opery: hlavní role tančí špičkoví sólisté* [online]. archiv.scena.cz [cit. 20. 12. 2012]. Dostupné z WWW: < <http://archiv.scena.cz/index.php?o=3&d=1&r=10&c=6962>>.

UHLÁŘ, Břetislav. *Labutí jezero se vrací na ostravské jeviště* [online]. moravskoslezsky.denik.cz [cit. 14. 5. 2013]. Dostupné z WWW: < http://moravskoslezsky.denik.cz/kultura_region/labuti-jezero-se-vraci-na-ostravske-jeviste-20130429.html>.

Valníček, Tomáš. *Labutí jezero (v Ústí) nad Labem* [online].tanecniaktuality.cz [cit. 14. 5. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.tanecniaktuality.cz/labuti-jezero-v-usti-nad-labem/>>.

- VAŠEK, Roman. *První český taneční slovník* [online]. host.divadlo.cz [cit. 23. 12. 2013]. Dostupné z WWW: <http://host.divadlo.cz/art/clanek.asp?id=1370>>.
- STRNAD, Radek. *Výtvarník Josef Jelínek: Dítě, sledující scénu, musí být okouzleno a očarováno* [online]. denik.cz [cit. 26. 11. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.denik.cz/divadlo/vytvarnik-jelinek-kostymy-navrhoval-pro-usa-usti-i-liberec-20130912-lp9p.html>>.
- VAŠUT, Vladimír. *Labutí jezero aneb Dramaturgický šlendrián* [online]. host.divadlo.cz [cit. 20. 12. 2012]. Dostupné z WWW: < [/http://host.divadlo.cz/noviny/clanek.asp?id=18857](http://host.divadlo.cz/noviny/clanek.asp?id=18857)>.
- VINCET, Jan. *Anna Pavlova – The Dying Swan* [online]. youtube.com [cit. 24. 2. 2014]. Dostupné z WWW: < <http://www.youtube.com/watch?v=QMEBFhVMZpU>>.
- ZAJÍC, Josef. *Balet Labutí jezero bude mít v Ostravě dvě premiéry* [online]. novinky.cz [cit. 14. 5. 2013]. Dostupné z WWW: < <http://www.novinky.cz/vase-zpravy/moravskoslezsky-kraj/ostrava-mesto/1227-17298-balet-labuti-jezero-bude-mit-v-ostrave-dve-premiery-.html>>.

PŘÍLOHY

A) Seznam

- Obr. č. 1. – **Labutí jezero**. Divadelní cedule. Moskevské Velké divadlo, premiéra 20. února 1877, BEAUMONT, Cyril. *The ballet called Swan lake*. London, 1952, s. 20.
- Obr. č. 2. – **První a čtvrtá scéna z Labutího jezera**. Moskevské Velké divadlo, premiéra 20. února 1877. BEAUMONT, Cyril. *The ballet called Swan lake*. London, 1952, s. 21.
- Obr. č. 3. – **Pelagia Mikhailovna Karpakova jako Odetta**. Moskevské Velké divadlo, premiéra 20. února 1877. BEAUMONT, Cyril. *The ballet called Swan lake*. London, 1952, s. 16.
- Obr. č. 4. – **Pierina Legnani jako Odetta**. Petrohradské Mariinské divadlo, premiéra 15. ledna 1895. LE BOURHIS, Jouseline. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richilieu-Louvois v Paříži, s. 37.
- Obr. č. 5. – **Pavel Gerdt jako Siegfried**. Petrohradské Mariinské divadlo, premiéra 15. ledna 1895. LE BOURHIS, Jouseline. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richilieu-Louvois v Paříži, s. 37.
- Obr. č. 6. – **Dekorace (Mikhail Botcharov) čtvrtého jednání Labutí jezero**. Petrohradské Mariinské divadlo, premiéra 15. ledna 1895. LE BOURHIS, Jouseline. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richilieu-Louvois v Paříži, s. 32.
- Obr. č. 7. – **Dekorace (Henrich Levogt) třetího jednání Labutí jezero**. Petrohradské Mariinské divadlo, premiéra 15. ledna 1895. LE BOURHIS, Jouseline. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richilieu-Louvois v Paříži, s. 31.
- Obr. č. 8. – **Vlastnoruční nákres a notace Mariuse Petipy pro čtvrté jednání**. Petrohradské Mariinské divadlo, premiéra 15. ledna 1895. LE BOURHIS, Jouseline. *Piotr Ilitch Tchaïkovski - Le Lac des cygnes : Ballet de l'Opéra national de Paris*. Divadelní program, premiéra 1997, Uloženo v knihovně Site-Richilieu-Louvois v Paříži, s. 34.
- Obr. č. 9. – **Výjev z druhého jednání - Labutí jezero**. Režie Robert Strajner, premiéra 17. prosince 1999, autor fotografie: Luděk Svítal, 1999, Uloženo v Archivu Národního divadla Brno.

Obr. č. 10. – *Výjev z třetího jednání - Labutí jezero*. Režie Robert Strajner, premiéra 17. prosince 1999, autor fotografie: Jana Hallová, 2011, Uloženo v Archivu Národního divadla Brno.

Obr. č. 11. – *Výjev z druhého jednání - Labutí jezero*. Režie Hana Vláčilová, Pavel Ďumbala, premiéra 29. března. 2007, autor fotografie: Peter Brenkus, 2007, Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

Obr. č. 12. – *Výjev z třetího jednání - Labutí jezero*. Režie Hana Vláčilová, Pavel Ďumbala, premiéra 29. března 2007, autor fotografie: Peter Brenkus, 2007, Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

Obr. č. 13. – *Výjev z druhého jednání - Labutí jezero*. Režie Kenneth Greve, premiéra 29. února 2009, autor fotografie: Hana Smejkalová, 2009, Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

Obr. č. 14. – *Výjev z třetího jednání - Labutí jezero*. Režie Kenneth Greve, premiéra 12. února 2009, autor fotografie: Hana Smejkalová, 2009, Uloženo v Archivu Národního divadla Praha.

Obr. č. 15. – *Výjev z druhého jednání - Labutí jezero*. Režie Robert Balogh, premiéra 2. listopadu 2012, autor fotografie neveden, 2012, Autor neveden. *Labutí jezero - fotografie* [online]. moravskedivadlo.cz [cit. 13. 3. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.moravskedivadlo.cz/balet/repertoar/labuti-jezero/?s=detail>>.

Obr. č. 16. – *Výjev z třetího jednání - Labutí jezero*. Režie Robert Balogh, premiéra 2. listopadu 2012, autor fotografie neveden, 2012, Autor neveden. *Labutí jezero - fotografie* [online]. moravskedivadlo.cz [cit. 13. 3. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.moravskedivadlo.cz/balet/repertoar/labuti-jezero/?s=detail>>.

Obr. č. 17. – *Výjev z druhého jednání - Labutí jezero*. Režie Vladimír Nečas, premiéra 8. března. 2013, autor fotografie neveden, 2013, Autor neveden. *Labutí jezero - fotografie* [online]. operabalet.cz [cit. 13. 3. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.operabalet.cz/?page=rep&id=406>>.

Obr. č. 18. – *Výjev z třetího jednání - Labutí jezero*. Režie Vladimír Nečas, premiéra 8. března. 2013, autor fotografie neveden, 2013, Autor neveden. *Labutí jezero - fotografie* [online]. operabalet.cz [cit. 13. 3. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.operabalet.cz/?page=rep&id=406>>.

Obr. č. 19. – *Výjev z druhého jednání - Labutí jezero*. Režie Igor Vejsada, premiéra 2. května 2013, autor fotografie: Martin Popelář, 2013, Autor neveden. *Labutí jezero -*

fotografie [online]. ndm.cz [cit. 13. 3. 2014]. Dostupné z WWW: <
<http://www.ndm.cz/cz/balet/inscenace/393-labuti-jezero/>>.

Obr. č. 20. – *Výjev z třetího jednání - Labutí jezero*. Režie Igor Vejsada, premiéra 2. května 2013, autor fotografie: Martin Popelář, 2013, Autor neuveden. *Labutí jezero - fotografie* [online]. ndm.cz [cit. 13. 3. 2014]. Dostupné z WWW: <
<http://www.ndm.cz/cz/balet/inscenace/393-labuti-jezero/>>.

SCENES FROM "SWAN LAKE," ACTS ONE (above) and FOUR (below),
MOSCOW, 1877
Reproduced from woodcuts in "Vsemirnaya Illuŕratsia"

Obr. č. 2. – *První a čtvrtá scéna z Labutího jezera*. Moskevské Velké divadlo, premiéra
20. února 1877.

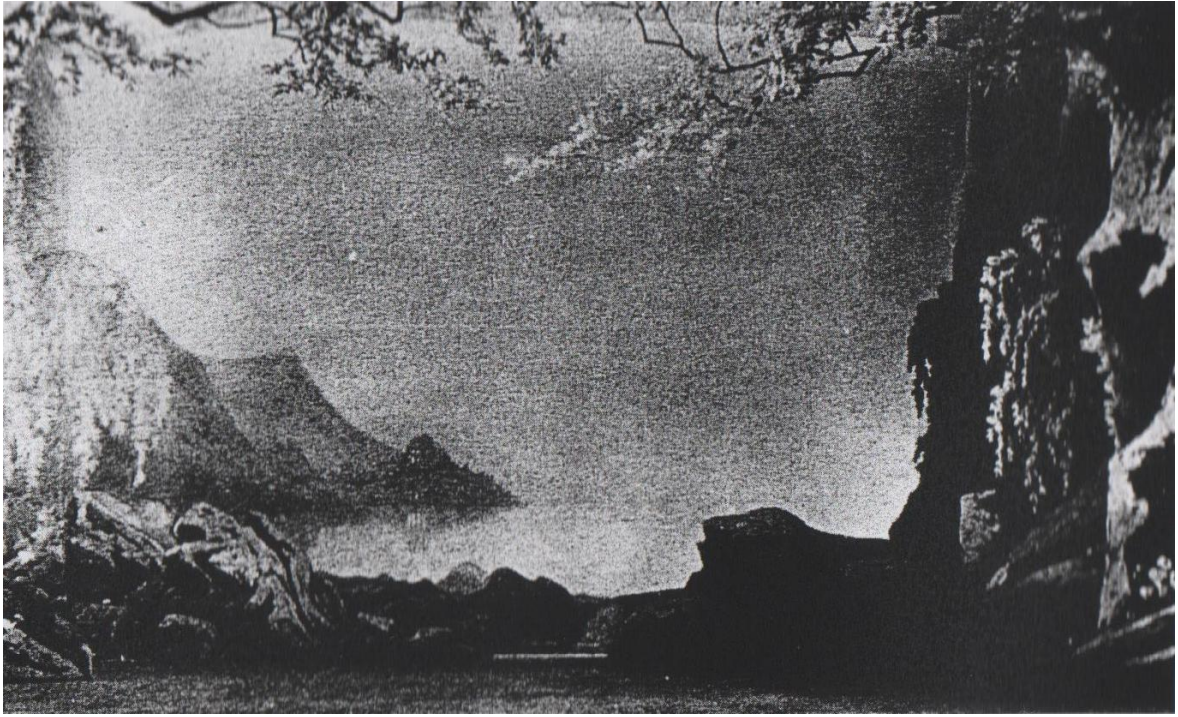
Obr. č. 3. – *Pelagia Mikhailovna Karpakova jako Odetta*. Moskevské Velké divadlo, premiéra 20. února 1877.

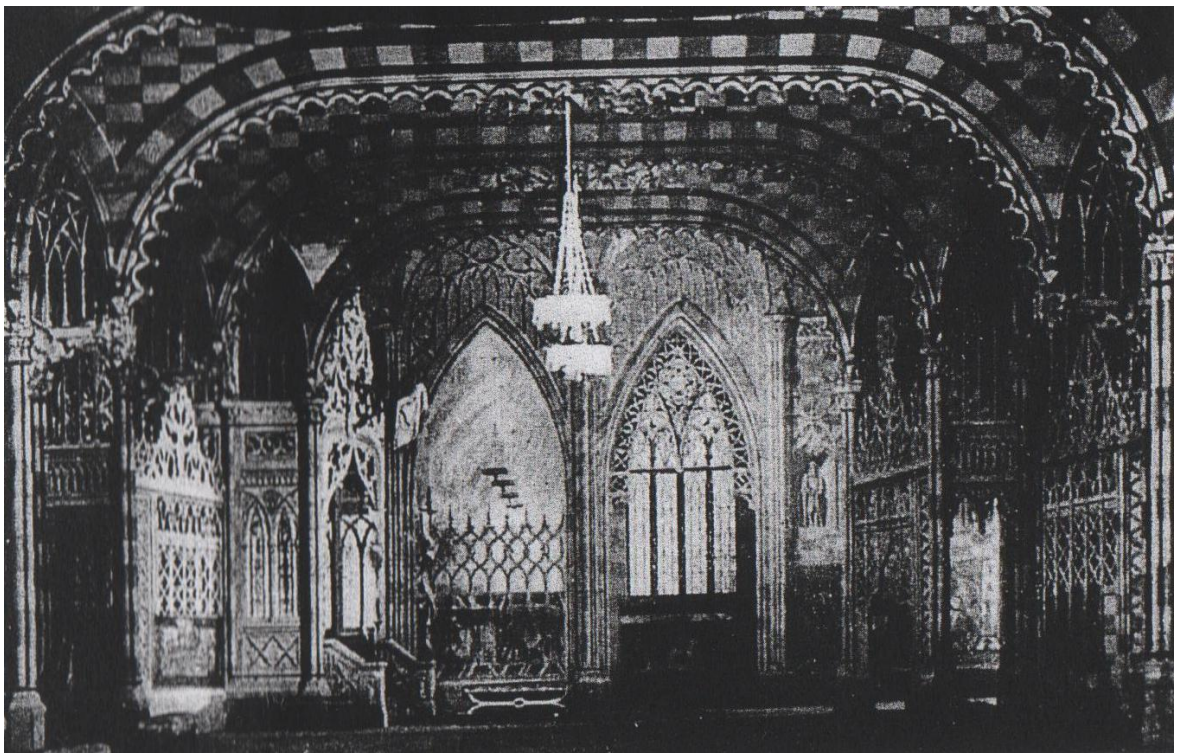
Obr. č. 4. – *Pierina Legnani jako Odetta*. Petrohradské Mariinské divadlo, premiéra 15. ledna 1895.

Obr. č. 5. – *Pavel Gerdt jako Siegfried*. Petrohradské Mariinské divadlo, premiéra 15. ledna 1895.

Obr. č. 6. – *Dekorace (Mikhail Botcharov) čtvrtého jednání Labutí jezero*. Petrohradské Mariinské divadlo, premiéra 15. ledna 1895.

Obr. č. 7. – *Dekorace (Henrich Levogt) třetího jednání Labutí jezero*. Petrohradské Mariinské divadlo, premiéra 15. ledna 1895.

Obr. č. 9. – *Výjev z druhého jednání - Labutí jezero*. Režie Robert Strajner, premiéra 17. prosince 1999, autor fotografie: Luděk Svítíl.

Obr. č. 10. – *Výjev z třetího jednání - Labutí jezero*. Režie Robert Strajner, premiéra 17. prosince 1999, autor fotografie: Jana Hallová.

Obr. č. 11. – *Výjev z druhého jednání - Labutí jezero*. Režie Hana Vláčilová, Pavel Ďumbala, premiéra 29. března. 2007, autor fotografie: Peter Brenkus.

Obr. č. 12. – *Výjev z třetího jednání - Labutí jezero*. Režie Hana Vláčilová, Pavel Ďumbala, premiéra 29. března 2007, autor fotografie: Peter Brenkus.

Obr. č. 13. – *Výjev z druhého jednání - Labutí jezero*. Režie Kennetha Greve, premiéra 29. února 2009, autor fotografie: Hana Smejkalová.

Obr. č. 14. – *Výjev z třetího jednání - Labutí jezero*. Režie Kennetha Greve, premiéra 12. února 2009, autor fotografie: Hana Smejkalová.

Obr. č. 15. – *Výjev z druhého jednání - Labutí jezero*. Režie Robert Balogh, premiéra 2. listopadu 2012, autor fotografie neuveden.

Obr. č. 16. – *Výjev z třetího jednání - Labutí jezero*. Režie Robert Balogh, premiéra 2. listopadu 2012, autor fotografie neuveden.

Obr. č. 17. – *Výjev z druhého jednání - Labutí jezero.* Režie Vladimír Nečas, premiéra 8. března. 2013, autor fotografie neuveden.

Obr. č. 18. – *Výjev z třetího jednání - Labutí jezero.* Režie Vladimír Nečas, premiéra 8. března. 2013, autor fotografie neuveden.

Obr. č. 19. – *Výjev z druhého jednání - Labutí jezero*. Režie Igor Vejsada, premiéra 2. května 2013, autor fotografie: Martin Popelář.

Obr. č. 20. – *Výjev z třetího jednání - Labutí jezero*. Režie Igor Vejsada, premiéra 2. května 2013, autor fotografie: Martin Popelář.